

**ERGENLERDE SİBER MAĞDURİYET VE SİBER
ZORBALIKLA BAŞA ÇIKMA BECERİLERİNİN
DUYGUSAL ZEKÂ İLE İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ**

Rabia ELİÇORA

**2020
YÜKSEK LİSANS TEZİ
ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ**

**Tez Danışmanı
Prof. Dr.Arzu ÖZYÜREK**

**ERGENLERDE SİBER MAĞDURİYET VE SİBER ZORBALIKLA BAŞA
ÇIKMA BECERİLERİNİN DUYGUSAL ZEKÂ İLE İLİŞKİSİNİN
İNCELENMESİ**

Rabia ELİÇORA

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK

KARABÜK

Ekim, 2020

Rabia ELİÇORA tarafından hazırlanan “ERGENLERDE SİBER MAĞDURİYET VE SİBER ZORBALIKLA BAŞA ÇIKMA BECERİLERİNİN DUYGUSAL ZEKÂ İLE İLİŞKİSİNİN İNCELENMESİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Prof. Dr.Arzu ÖZYÜREK

.....

Tez Danışmanı, Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 23/10/2020

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Hülya GÜLAY OGELMAN (SİNOP ÜNİ.)

.....

Üye : Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK (KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Özlem GÖZÜN KAHRAMAN (KBÜ)

.....

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile, Yüksek Lisans derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

BEYAN

Karabük Üniversitesi Yüksek Lisans Eğitim Enstitüsü tez yazım kurallarına göre hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içerisinde yer alan tüm bilgi ve belgeleri akademik kurallara uygun şekilde elde ettiğimi,
- Elde ettiğim tüm bilgi ve sonuçları etik kurallara uygun şekilde sunduğumu,
- Yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun şekilde atıfta bulunduğumu,
- Atıfta bulunduğum tüm eserleri kaynak olarak gösterdiğimi,
- Kullanılan bilgi ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- Bu tezin herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya farklı bir üniversitede başka bir tez çalışması olarak sunmadığımı beyan ederim.

Ekim-2020

Rabia ELİÇORA

TEŞEKKÜR

Eğitim hayatımın ilk gününde beni okula uğurlayan anneme el sallarken hatırlıyorum kendimi, asla burada olacağımı düşünmezdim. Bazı şeyleri başardım, bazıları önümde kocaman dağlar gibi aşılmayı bekliyor. Sadece bu çalışmada değil hayata yeni atılan bir genç kızken kaybolduğumda bana yol gösterip sadece biraz daha çabalamam gerektiğini daima bana hatırlatan hocam Prof. Dr. Arzu ÖZYÜREK’e,

Kendilerinden vazgeçip benim ayakları üzerinde durabilen güçlü bir kadın olarak yetişmem için çabalayan, daima beni gözeten ve sevgilerini hissettiren AİLEME,

Beni hayatlarına kabul etmiş ve beni destekleyen küçük hayallerle başladığım yolda daha da büyük bir insan olabileceğime inandıran, “artık yapamıyorum çok yoruldum, bırakmak istiyorum” dediğimde benden vazgeçmeyen ve beraber yürüdüğüm TÜM ARKADAŞLARIMA,

Hayatıma bir şekilde uğramış ve bugün olduğum kişi olmamı sağlayan insanlara, araştırmayı ve merak etmeyi asla bırakmamayı hayatımın amacı olarak bilmeme yardımı olan herkese,

TEŞEKKÜRLER.

Ad astra Per Aspera...

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL.....	ii
BEYAN.....	iii
TEŞEKKÜR.....	iv
TABLolar DİZİNİ	vii
EKLER DİZİNİ.....	viii
1. GİRİŞ	1
1.1. Amaç ve Kapsam	1
2. GENEL BİLGİLER.....	7
2.1. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet.....	7
2.1.1. Siber Zorbalığın Nedenleri	11
2.1.2. Siber Zorbalık Türleri ve Araçları	17
2.1.3. Siber Zorbalığın Sonuçları	20
2.1.4. Zorbalıkla Başa Çıkma	22
2.2. Duygusal Zekâ	26
2.2.1. Duygusal Zekâ Modelleri.....	28
2.2.2. Duygusal Zekânın Gelişimi ve Etkileyen Faktörler	31
2.2.3. Duygusal Zekâ ve Siber Zorbalık İlişkisi	33
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	36
3.1. Araştırmanın Tipi.....	36

3.2. Araştırmanın Yeri ve Tarihi	36
3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	36
3.4. Veri Toplama Araçları.....	37
3.4.1. Kişisel Bilgi Formu	38
3.4.2. Siber Mağduriyet Ölçeği.....	38
3.4.3. Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği	38
3.4.4. Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği–Adölesan Kısa Formu	39
3.5. Verilerin Toplanması	39
3.6. Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler	40
3.7. Araştırmanın Etik Yönü	41
3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	41
4. BULGULAR.....	42
5. TARTIŞMA	50
6. SONUÇ ve ÖNERİLER.....	58
6.1. Sonuçlar.....	58
6.2. Öneriler	59
7. KAYNAKLAR.....	61
8. EKLER.....	78
9. ÖZGEÇMİŞ.....	84

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1. Mayer ve Salovey'in Duygusal Zekâ Modeli.....	29
Tablo 2. Örneklem Ait Bazı Kişisel Bilgilerin Sayı ve Yüzde Değerleri	37
Tablo 3. Ölçek Puanları Normallik Dağılımı	40
Tablo 4. Örneklem Grubu Ölçek Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler	42
Tablo 5. Ergenlerin Cinsiyetine Göre Ölçek Puanları Analiz Sonuçları	43
Tablo 6. Ergenlerin Yaşına Göre Ölçek Puanları ANOVA Sonuçları	44
Tablo 7. Ergenlerin Devam Ettiği Okul Türüne Göre Ölçek Puanları ANOVA Sonuçları	45
Tablo 8. Ergenlerin Sosyal Hesaplarını Kontrol Etme Durumuna Göre Ölçek Puanları Analiz Sonuçları.....	47
Tablo 9. Ergenlerin Siber Mağduriyet Ölçeği ve Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Puanları Spearman Brown Korelasyon Analizi Sonuçları	48
Tablo 10. Ergenlerin Siber Mağduriyet Ölçeği ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği Puanları Spearman Brown Korelasyon Analizi Sonuçları	49
Tablo 11. Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği ve Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Puanları Spearman Brown Korelasyon Analizi Sonuçları	49

EKLER DİZİNİ

Sayfa

EK 1. Kişisel Bilgi Formu	78
EK 2. Siber Mağduriyet Ölçeği (Örnek Maddeler)	79
EK 3. Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği (Örnek Maddeler).....	79
EK 4. Duygusal Zekâ Ölçeği (Örnek Maddeler)	80
EK 5. Etik Kurul İzni.....	81
EK 6. Araştırma İzni.....	82
EK 7. Ölçek Kullanım İzni	83

ÖZET

Ergenlerde Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Becerilerinin Duygusal Zekâ ile İlişkisinin İncelenmesi

Bu araştırma ergenlerde siber mağduriyet ve siber zorbalıkla başa çıkma becerilerinin duygusal zekâ ile ilişkisinin incelenmesi amacıyla yapılmıştır. İlişkisel tarama modeli ile yapılan bu çalışmanın evrenini Muş ili merkez ilçesindeki lise 9, 10, ve 11. sınıf öğrencileri, çalışma grubunu ise Anadolu Lisesi, Meslek Lisesi, Fen Lisesi, Güzel Sanatlar Lisesi, İmam Hatip Lisesi'ne devam eden sosyal medya kullanıcısı 348 ergen (174 kız, 174 erkek) oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak Siber Mağduriyet Ölçeği, Siber Zorbalık Ölçeği ve Duygusal Zekâ Ölçeği–Adölesan Kısa Formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde normallik dağılımı dikkate alınarak değişkenlere göre normal dağılım gösteren ölçek puanlarının analizinde t Testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA), normal dağılım göstermeyen ölçek puanlarının analizinde Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri kullanılmıştır. Araştırma sonucunda ergenlerin genel olarak Siber Mağduriyet Ölçeği puanları düşük düzeyde, Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları orta düzeyde bulunmuştur. Kızların erkek ergenlere göre Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Sosyal Destek Arama Yardım Arama, Mücadele Etme ve Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Anadolu Lisesi'ne devam edenlerin Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Yardım Arama ve Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanlarının Güzel Sanatlar Lisesi'ne devam edenlerin puanından anlamlı düzeyde daha düşük olduğu belirlenmiştir. Ergenlerin günlük sosyal medya hesabını kontrol etme süresi arttıkça Siber Mağduriyet Ölçeği puanının arttığı, Siber Mağduriyet Ölçeği puanları arttıkça Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puanlarının azaldığı ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları arttıkça Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puanlarının arttığı belirlenmiştir.

Anahtar sözcükler: Siber Mağduriyet, Siber Zorbalık, Duygusal Zekâ, Ergenlik Dönemi.

Bilim Kodu: 116001

ABSTRACT

Investigation of the Relationship between Adolescents' Cyber Victimization and Coping With Cyberbullying Skills and Emotional Intelligence

This study was carried out to examine the relationship between emotional intelligence and cyber victimization and coping skills in adolescents. The universe of this study, which was carried out with the relational scanning model, consists of 9th, 10th and 11th grade high school students in the central district of Muş, the sample is from Anatolian High School, Vocational High School, Science High School, Fine Arts High School, Imam Hatip High School students, 174 girls and 174 boys created a total of 348. Cyber Victim Scale, Cyber Bullying Scale and Emotional Intelligence Scale–Adolescent Short Form were used as data collection tools. In the analysis of the data, taking into account the distribution of normality, the t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) were used in the analysis of the scale scores showing normal distribution according to the variables, and the Mann Whitney U and Kruskal Wallis H tests were used in the analysis of the scale scores that did not show normal distribution. As a result of the research, in general, Cyber Victim Scale scores of adolescents were found to be low, while the scores of the Coping with Cyber Bullying Scale and the Emotional Intelligence Scale were moderate. It was determined that girls' scores of the Coping With Cyber Bullying Scale, Seeking Help, Struggle and Online Safety sub-dimensions were higher than male adolescents. Coping with Cyber Bullying Scale Help Seeking and Online Safety sub-dimension scores of those who attended Anatolian High School were found to be significantly lower than the scores of those who attended Fine Arts High School. It was determined that as adolescents' time to check their daily social media accounts increased, the score of the Cyber Victim Scale increased, as the scores of the Cyber Victimization Scale increased, the scores of the Cyber Bullying Scale decreased, and as the scores of the Emotional Intelligence Scale increased, the scores of the Cyber Bullying Scale increased.

Key words: Cyber Victimization, Cyber Bullying, Emotional Intelligence, Adolescence Period

Adolescence.Science Code:116001

1. GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın amaç ve kapsamı, problem ve alt problemlerine yer verilmiştir.

1.1. Amaç ve Kapsam

Gelişim ve kişilik oluşumunda, sadece zekâ seviyesi sayılan Intelligence Quotient (IQ) kavramının yeterli olmayacağına dair araştırmalar giderek artmaktadır. Akademik başarının yanında insan ilişkilerinde başarılı olma, kendini ifade edebilme, duygularını yönetebilme, problemlerle başa çıkma konularında yeni bir tanıma ihtiyaç duyulmuştur. Duygusal zekâ kavramı, bu ihtiyaç sonucunda ortaya çıkmış bir kavramdır.

Duygusal zekâ yetisinin temelinde, kişinin duygularını tanıma ve anlama yer almaktadır. Bu yetiler; benlik bilinci, öz-yönetim (duygu kontrolü), kendi kendini motive etmek, sosyal bilinç, sosyal beceridir ve birbirleriyle etkileşim içinde gelişmektedir. Duygularını tanıyıp yöneten, empati kuran ve sosyal beceriler kuran kişi, duygusal zekâ yetileri sergileyen kişidir.

Goleman'a göre duygusal zekâ özbilinç, duyguları idare edebilmek, kendini harekete geçirmek, başkalarının duygularını anlamak (empati), ilişkileri yürütebilmek olmak üzere beş alanda incelenebilir (Lantieri ve Goleman, 2008). Bu becerilerin yoksunluğunda çocukta asabiyet, öfke ve saldırganlık gibi durumlar ortaya çıkabilmektedir. Ortaya çıkan bu duyguların getirdiği durumlar sonucunda insan ilişkilerinde de problemler yaşanabilmektedir. İnsan ilişkilerindeki problemler sadece yüz yüze ilişkilerde ortaya çıkmakla kalmamış, teknolojinin giderek artmasıyla bu saldırganlık ve kızgınlık durumu çevrimiçi ortama taşınmıştır. İnternet ortamındaki bu durumları, çeşitli araştırmalar ortaya konmaktadır. Duygusal zekâ ve problemlerli internet kullanımı üzerine yapılan bir çalışmada, duygusal zekâ ve problemlerli internet

kullanımı arasında negatif yönde bir ilişki bulunmuştur (Ançeli, Açıkgöz ve Yavaş Ayhan, 2015). İnternet kullanımı ve buradaki ilişkiler konusunda duygusal zekâ önemli bir değişkendir, dolayısıyla bu ortamlarda kişilerin olumsuz deneyimleri sonrasında meydana gelebilen siber zorbalık ve mağduriyet konusunda önemli bir değişken olarak ele alınabilir.

Genel olarak zorbalık yapan bireylerde özbilinç, duyguları idare edebilme, kendini harekete geçirme, empati, ilişkileri yürütebilme becerilerinin yoksunluğundan söz etmek mümkündür. Zorbalığa uğrayan bireylerin ise bu durumla başa çıkma becerisinin duygusal zekâ ile ilişkisi bilinmemektedir. Zorbaların sık sık kıskançlık, öfke, heyecan, merak, yalnızlık, hayal kırıklığı, can sıkıntısı gibi duyguları yoğun olarak yaşadığı bildirilmiştir. Ayrıca zorbaların başkalarının bakış açısından bakamama, nasıl empati kuracaklarını bilememe gibi durumlarının olduğu, bu nedenle dikkatlerinin dağıldığı ve acımasız davrandıkları da belirtilmektedir (<http://ei.yale.edu/preventing-bullying-using-emotional-intelligence-training/>, 2019). Zorbalık sadece okul zorbalığı gibi geleneksel zorbalıkta kalmamıştır. İnsanoğlunun gelişimine paralel olarak yaptıkları işler de gelişmiş, internet gibi uçsuz bir platform oluşmuştur. İnternet diğer tüm alanlarda olduğu gibi zorbalık alanında da insan hayatına girmiştir. Mağduriyet sadece geleneksel zorbalıkta değil siber zorbalıkta da oluşmaktadır.

Siber zorbalık, teknolojinin ilerlemesi ve yaygınlaşmasına bağlı olarak son 20 yılda ortaya çıkmıştır. Siber zorbalık kavramı, ilk kez 2004 yılında Kanadalı eğitimci Bill Belsey tarafından kullanılmıştır (Aktepe, 2013). Siber zorbalık ve mağduriyet, farklı şekillerde tanımlanan bir kavramdır. Siber zorbalık, bir kişinin bilişim teknolojilerini kullanarak hedeflenen bireyleri istismar etmek ve zarar vermek amacıyla utandırması, taciz etmesi, gözdağı vermesi ve tehdit etmesi olarak da tanımlamaktadır (Erden, 2017). Siber zorbalığın özelliğine bakıldığında, ısrar edicilik, tekrar etme, zarar verme, bilgisayar, cep telefonu ve diğer elektronik araçlarla yapılması gibi özellikleri olduğu görülmektedir (Yaman, 2011). Gençlerin interneti hatalı kullanmaya başladığı ve bu hatalı kullanım sonucunda sosyal ilişkilerde bozulmalar, okul başarısında düşüklük, depresyon, stres gibi ruh sağlığında bozulmalar meydana geldiği belirtmiştir. Siber zorbalıkla ilgili araştırmalar

incelendiğinde zorbalık davranışının dijital teknolojiler kullanılarak gerçekleştirilmesi, tekrarlı olması ve mağdurun sağlığını ve psikolojisini farklı boyutlarda etkileyebilecek sonuçlar doğurması gibi ortak özellikler taşıdığı görülmektedir (Semerci, 2017).

Siber zorbalığın yaygınlığına bakıldığında Almanya’da hem siber zorbalık yapma hem de siber zorbalığa uğrama oranlarının %16 civarında olduğu, Belçika’da gençlerin %12’sinin siber zorbalık mağduru olduğu ve %18’inin siber zorbalık yaptığı, Kanada’da yapılan araştırmada ise katılımcıların %40,9’unun siber zorbalık mağduru olduğu ve %55’inin siber zorbalık yaptığı belirlenmiştir. Amerika’da 1000 kişinin üzerinde örneklemelerle yapılmış araştırmalar incelendiğinde siber zorbalık yapma oranının %4,1 ile %21 arasında, siber zorbalık mağduru olma oranının ise %9 ile %35 arasında değişmekte olduğu belirlenmiştir (Küçük, İnanıcı ve Ziyalar, 2016). Erdur Baker ve Kavşut (2007) bilgi ve iletişim teknolojilerini sık sık kullanan 14-19 yaşındaki öğrencilerin %28’inin siber zorbalık yaptığını, %30’un da siber zorbalığa maruz kaldığını belirtmişlerdir.

Siber zorbalar empati kurmaktan yoksun, kaba, dışlanmış, sosyal çevresinde seilmeyen, saldırgan davranışları olan, öfkeli, düşüncesiz, okulda ise problemlili, akademik başarısı düşük, madde kullanmaya meyilli, iyi bilgisayar kullanabilen, aile içi iletişimi becerileri zayıf olan, internet ortamında saldırganca davranan, ön yargı ve öfke ile hareket eden bireylerdir (Yaman vd., 2011). Siber zorbalık mağduru bireylerin, majör depresyon yaşama özelliklerinin onların mağduriyete uğrama olasılığını arttırdığı belirlenmiştir (Ybarra, 2004). Siber mağdurların karakteristik özelliklerine bakıldığında ise genelde depresif, özgüven problemi yaşadıkları, okul fobilerinin olduğu, bilgisayar özellikleri ve kullanımı konusunda yetersiz oldukları, sosyal anksiyete yaşadıkları, okul başarılarının düşük ve okulda problem yaşayan öğrenciler olduğu, arkadaşlık ilişkilerinin zayıf, uyumsuz, anne babalarına düşkün, koruyucu tutum içinde yetiştikleri belirtilmiştir (Küçük, İnanıcı ve Ziyalar, 2016). Sanal zorbalık olaylarına maruz kalanlar, bu olaylardan dolayı değişik duygular yaşamaktadırlar. Yapılan çalışmalarda siber zorbalığa maruz kalanlar kendilerini kızgın, üzgün, incitilmişlik hissettiklerini ifade etmişler, utandıklarını ve korktuklarını belirtmişlerdir (Aktepe, 2013).

Sanal zorbalığa sürekli maruz kalma, ergen ve çocukların buna engel olamayacağı düşüncesinin yerleşmesine neden olabilmektedir. Bu durum da çaresiz kalmışlık ve özgüven zayıflığı gibi durumlara yol açabilmektedir. Sürekli siber mağduriyet yaşayan öğrencilerin post travmatik stres bozukluğu belirtisi gösterdiklerini ve hızlı kalp atışı, mide çalkalaması, terleme veya baş dönmesi gibi vücut reaksiyonları verebildikleri belirlenmiştir. Ayrıca sinirlilik ya da öfke patlamaları, konsantrasyon güçlüğü, kendini veya başkalarını tehlikeye sokabilecek olası tehlikelere girme konusunda bilinçsizlik, beklenmedik bir şeyle başa çıkmada zorluk yaşadıkları görülmüştür (Baldry, Sorrentino ve Farrington, 2018).

Siber zorbalığa maruz kalan ergenlerin mesajları veya mesajları atan kullanıcı hesaplarını engelleme, arkadaş listesindeki belli kullanıcı hesaplarını kısıtlama, kendi kullanıcı hesabını kapatma, arkadaşlarından yardım isteme veya siber zorbaya uyarı mesajı yollama gibi davranışları gösterdiği tespit edilmiştir. Siber zorbalıkla baş etmede en çok kullanılan yöntemler; durumu çevrimiçi bir arkadaşıyla, ebeveynleriyle, kardeşleriyle veya herhangi bir yetişkinle paylaşma, zorbaya davranışını sonlandırmasını söyleme ve sanal ortamdan uzaklaşmadır (Peker, Özhan ve Eroğlu, 2015).

Alan yazında siber zorbalık yapma, zorbalıkla başa çıkma ve mağduriyet nedenlerine bakıldığında empati yoksunluğu, özsaygı eksikliği gibi özelliklerin ön plana çıktığı görülmektedir. Zorbalığın sonuçlarının duygusal olarak çok yoğun yaşandığını gösteren araştırmalar da empatinin ve duyguları kontrol edebilme becerisinin duygusal zekâyla yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Günümüzde giderek yaygınlaşan siber zorbalık, mağduriyetlere sebep olmaktadır. Dış dünyadan ve arkadaşlarından gelecek tepkilere karşı oldukça hassas olan ergenlerin, akranları tarafından zorbalığa uğradıklarında bundan çok daha fazla olumsuz etkilenme potansiyeline sahip oldukları söylenebilir. Geleneksel zorbalığa belirli bir grup şahit olurken siber zorbalığa, zorbalığın yapıldığı platformdaki çok sayıda kişi şahit olduğundan zorbalığın etkisi daha da yıkıcı olabilmektedir. Alanyazında siber zorbalık ve siber mağduriyetle ilgili çalışmaların zorbalık ve mağduriyetin nedenleri

üzerine yoğunlaştığı, siber zorbalıkla başa çıkma adına yapılan çalışmaların ise sınırlı olduğu görülmüştür.

Konuyla ilgili olarak yurt dışında yapılan akademik çalışmalara bakıldığında; Juvonen ve Gross (2008) okulda siber zorbalık durumlarını, Li (2006) lise öğrencilerinde siber zorbalık davranışlarını, Mishna., Cook, Gadalla, Daciuk, ve Solomon (2010) lise öğrencilerinde çevrimiçi zorbalık davranışlarını, Zhou ve arkadaşları (2013) Çin'deki ortaöğretim öğrencilerinde siber zorbalık risk faktörlerini, Jones, Mitchell ve Finkelhor (2012) 2000, 2005 ve 2010 yıllarında yıllara göre zorbalık davranışlarının değişimini, Razjouyan ve arkadaşları (2018) Tahran'da lise öğrencilerinin duygusal zekâ ile siber zorbalık rolleri arasındaki ilişkisini, Livazovic ve Ham (2019) ergenlerde duygusal stres ve zorbalık davranışlarını incelemişlerdir.

Türkiye'de Arıcak ve arkadaşları (2007) siber zorba davranışlara maruz kalan kişilerin hangi davranışları sergilediğini, Özdemir ve Akar (2011) lise öğrencilerinin siber zorbalıkla ilgili görüşlerini, Özer (2014) siber zorba/kurban davranışlarının yalnızlıkla ilgisini, Peker (2014), cinsiyete ve sınıf düzeyine göre zorbalıkla başa çıkma davranışlarını, Eroğlu, Aktepe, Akbaba, Işık ve Özkorumak (2015) siber zorbalık ve mağduriyet risk faktörlerini, Topçu ve Erdur- Baker (2016) zorbalığa uğrayan ergenlerin yardım alma davranışlarını, Baştürk Akça, Sayımer ve Ergül (2015), Kalender, Keser ve Tugun (2019), Duman ve Bridge (2020), ortaokul ve lise öğrencilerinin siber zorbalıkla ilgili davranış ve deneyimlerini incelemişlerdir.

Alan yazındaki çalışmaların, genellikle siber zorbalık nedenleri ve gençlerin siber zorbalık deneyimlerine yoğunlaştığı görülmektedir. Bu çalışmadaki amaç duygusal zekâ ile siber mağduriyet ve siber zorbalıkla başa çıkma becerisi arasındaki ilişkinin incelenmesidir. Bu doğrultuda çalışmanın problem ve alt problemleri aşağıda verilmiştir.

Problem Cümlesi

Ergenlerde siber mağduriyet ve siber zorbalıkla başa çıkma becerisinin duygusal zekâ ile bir ilişkisi var mıdır?

Alt Problemler

1. Cinsiyet, yaş, okul türü ve günlük sosyal medya hesabı kullanım süresi ile ergenlerin siber mağduriyete maruz kalmaları arasında anlamlı fark var mıdır?
2. Cinsiyet, yaş, okul türü ve günlük sosyal medya hesabı kullanım süresi ile ergenlerin siber zorbalıkla başa çıkma becerileri arasında anlamlı fark var mıdır?
3. Cinsiyet, yaş, okul türü ve günlük sosyal medya hesabı kullanım süresi ile ergenlerin duygusal zekâları arasında anlamlı fark var mıdır?
4. Ergenlerin siber mağduriyete maruz kalmaları ile siber zorbalıkla başa çıkma becerileri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
5. Ergenlerin siber mağduriyete maruz kalmaları ile duygusal zekâları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
6. Ergenlerin siber zorbalıkla başa çıkabilmeleri ile duygusal zekâları arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?

2. GENEL BİLGİLER

Milenyum çağı olarak adlandırılan günümüzde, toplum hayatına yeni kavramlar eklenmiştir. Bilgisayarlar ve akıllı telefonlar giderek yaygınlaşmış, bununla beraber hemen her yaştan kişilerin elinde olan telefonlar ve bilgisayarlar sonsuz özgürlüklerin olabileceği izlenimi uyandırmış, buna bağlı olarak insan ilişkileri olumlu ya da olumsuz etkilenmeye başlamıştır.

TÜİK (2019) hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması sonuçlarına göre hanelerin %88,3'ünün evden internete erişim imkânına sahip olduğu belirlenmiştir. Küresel internet kullanımının dünya nüfusunun yaklaşık %47'si olan 3,58 milyar kullanıcısı olduğu bildirilmiştir (Biggs ve Lozanova, 2017; Macaulay, Steer, Betts, 2020). Teknolojinin bu kadar yaygınlaşması, insan hayatında ve insanın karakterinde değişim yaratmaktadır ve sonrasında bazı problemlere neden olabilmektedir. İnternet ve herkesin kolayca ulaşma imkânı olan akıllı telefonlar ve bilgisayarlar çocuk veya gençleri yeni arkadaşlıklar edinerek sosyalleşme imkânı bulacakları yeni platformlara yöneltmiştir. Ancak internetin beklenmeyen hızda yaygınlaşması, aşırı kullanıma yol açmış ve sorunları da beraberine getirmiştir.

Bu bölümde siber zorbalık, siber mağduriyet ve duygusal zekâ konularına ilişkin bilgiler yer almaktadır.

2.1. Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet

Siber zorbalık; sanal zorbalık, elektronik zorbalık, çevrimiçi zorbalık, internet zorbalığı, dijital zorbalık ve çevrimiçi zarar verme gibi farklı kavramlarla tanımlanmıştır (Şahin ve Akbaba 2017). Siber zorbalığı e- postalar, cep telefonları, kısa mesajlar ve anlık mesajlaşmayla hakaret edici metinlerin kişiye iletilmesi için teknolojinin kullanımı olarak tanımlayan Lacey (2007), bu zorbalık türünü sosyal saldırınlığın bir boyutu olarak nitelendirmektedir. Hinduja ve Patchin (2009) siber

zorbalığı tanımlarken zarar verici ve tekrar eden davranışları bilgisayar, telefon veya diğer elektronik araçlar kullanmak olarak tanımlamışlar, ayrıca bu davranışların siber zorbalık olarak tanımlanması için dört ölçüt belirlemişlerdir. Bu ölçütler davranışın kasıtlı olması, zorbalık davranışının sadece bir davranış değil sürekli tekrar eden davranış olması, başkalarına acı çektirmek amaçlanması ve bunların bilgisayar, telefon ve diğer elektronik araçlarla gerçekleşmesidir. Sanal zorbalık bilgi ve iletişim teknolojileri kullanarak belli zaman aralıklarıyla veya sürekli olarak bilerek ve isteyerek tehdit etme, doğru olmayan bilgiler yayma, grup ortamından dışlama, kişiyi rahatsız edici fotoğraflar paylaşma, hakaret ve rencide etme, şifre çalma, virüs yollama, psikolojik üstünlük sağlama gibi davranışlarla da tanımlanabilmektedir (Şahin ve Akbaba, 2017).

Geçmişte geleneksel zorbalık veya okul zorbalığı olarak görülen ve öğrencinin diğer öğrenciler tarafından sürekli olumsuz durumlara maruz bırakılması, fiziksel, sözel veya duygusal istismarı gibi durumlara ilaveten yeni bir zorbalık türü olan siber zorbalık için üç ölçüt dikkate alınmaktadır. Bu ölçütler; 1) kasıtlı olarak eylemde karşıdaki kişinin zarar görmesinin amaçlanması, 2) süreklilik özelliğinin olması, 3) zorba veya mağdur arasında güç dengesizliğinin olmasıdır. Güç dengesizliği fiziksel üstünlüğün yanında psikolojik olarak da zorbanın mağdurdan daha güçlü olduğu düşüncesini içermektedir (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). Siber zorbalık, diğer zorbalık türlerine göre daha yaygındır. Geleneksel zorbalığın aksine bu zorbalık türünde, zorba ve kurbanın aynı ortamı paylaşması gerekmemektedir. Siber zorbalık herhangi bir yer ve zamanda ortaya çıkabilmekte, aynı zamanda tek bir kişi veya bir kitleden bir anda belirsiz ve büyük bir sayıya ulaşabilmektedir. Daha da zarar verici olan ise bu rahatsız edici iletişim biçiminin tekrar tekrar okunabilir ve görünebilir olmasıdır (Srivastava, Gamble ve Boey, 2013).

Siber zorbanın hedefinde olan ve siber zorbalığa maruz kalan kişiler, siber mağdur olarak ele alınmaktadırlar. Siber mağdurlar çoğu zaman geleneksel zorbalıktan daha fazla zararı siber zorbalık nedeniyle görebilmektedirler. Geleneksel zorbalıkta olayın gerçekleştiği yerdeki kişiler bu duruma tanık olurken siber zorbalığın hedefindeki kişiler, yani mağdurlar sanal ortamda birçok kişinin önünde olumsuz deneyim ve küçük düşme yaşayabilmektedirler (Macaulay, Steer ve Betts, 2020). Geleneksel

zorbalıkta zayıf ve güçsüz olanların zorbalığa uğraması ve bunun için herhangi bir karşılık verememe durumu, siber zorbalıkla tersine dönme eğilimi bile gösterebilmektedir. Geleneksel zorbalıkta fiziksel açıdan güçlü olan kişiler daha avantajlı iken siber zorbalıkta böyle bir durum olmayabilir, hatta fiziksel olarak zayıf olanların bazen siber ortamda intikam aldıkları bile görülmektedir (Huang ve Chau, 2010). Bu durum bilinen zorba-kurban/mağdur ilişkisini değiştirmektedir.

Siber zorba ve siber mağdur dışında, ortaya çıkan bir diğer kavram daha bulunmaktadır: seyirciler. Lenheart ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan Amerikan ergenler arasındaki araştırmada, ergenlerin %67'sinin sosyal medya ağlarında başkalarının yaptığı zorbalığa katıldığı, %91'inin ise tacizi görmezden geldiği bildirilmiştir (Maculay, Steer ve Bets, 2020). Siber zorbalığa tanık olanlar, yakın arkadaş çevresinden daha da ötelere uzanabilmektedir. Siber zorba yaptığından pişmanlık duysa bile zorbalık materyali olan görüntü, yazı, ses, fotoğraf birçok farklı kişi tarafından kaydedilebilir. Bu durum sonucu gönderilerin silinip, siber mağduriyetin ortadan kalkma olasılığı da kaybolmaktadır.

Zorbalık, mağduriyet veya seyirci özelliklerinin sanal ortamda ortaya çıkan türlerinin geleneksel zorbalıkla karşılaştırılması, konunun anlaşılabilirliğini kolaylaştıracaktır.

2.1.1. Siber Zorbalık ve Geleneksel Zorbalık

İnternette ortaya çıkan siber zorbalıkta, online ortamda belirli sosyal ipuçlarının ve hesap verilebilirliğinin olmayışı insanları sınırlayan ve onları normal davranmaya iten sınırları ortadan kaldırarak zorba davranışa yöneltebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, siber zorbalık ve geleneksel zorbalık arasında belirgin bazı farkların olduğu söylenebilir.

Yapılan araştırmalara göre geleneksel zorbalık ve siber zorbalık arasında bulunan farklar şu şekilde sıralanabilir:

- Geleneksel zorbalıkta, zorba kişi zorbalık mağduru tarafından tanınmaktadır

ve genellikle yakın çevresinden biridir. Ancak sanal zorbalıkta, iletişim araçlarının etkisiyle zorbanın kurbanı tanınması gibi bir zorunluluk yoktur.

- Geleneksel zorbalıkta zorba mağdurdan fiziksel olarak üstünken sanal zorbalıkta böyle bir zorunluluk yoktur.
- Geleneksel zorbalıkta zorbalığın gerçekleşmesi için zorba ve mağdur aynı ortamda bulunması gerekirken sanal zorbalıkta bu duruma gerek yoktur. Ayrıca geleneksel zorbalıkta, zorba ve kurbanın arkadaş çevreleri değiştiğinde zorbalık durumunun ortadan kalktığı bilinmektedir, sanal zorbalıkta arkadaş grubu ve çevrenin değişmesinin zorbalığı bitireceğinin garantisi yoktur.
- Geleneksel zorbalıkta mağdurda fiziki etki yoğunlukta iken sanal zorbalıkta sanal ortamda mağdur zorbalığa maruz kaldığını gören kişi sayısı artmakta bununla birlikte psikolojik olarak yıkıcı etkileri de artmaktadır.
- Sanal zorbalık, teknolojinin olduğu her ortamda mağdur karşısına çıkabilecek özelliktedir (Şahin ve Akbaba, 2017).

Geleneksel zorbalık ve siber zorbalık arasında farklılıklar olduğu gibi benzerlikle de bulunmaktadır. Geleneksel zorba öğrencilerin yarısından fazlası online ortamda da zorbalık yapmaktadırlar (Yaman vd., 2011). Li (2007) yaptığı araştırmada öğrencilerin yaklaşık %54'ünün geleneksel zorbalık mağduru olduğunu ve dörtte birinden fazlasının siber zorbalığa uğradığını belirlemiştir. Sanal zorba, geleneksel zorbalıkta olduğu gibi anında mağduriyete uğrayan kişinin tepkisini görememektedir. Anında geribildirim olmadığı için yüz yüze zorbalıkta olduğu gibi empati kurma veya pişmanlık gösterme gibi bir durumun olmaması sıklıkla görülebilmektedir (Serin, 2012). Siber zorbalık, geleneksel zorbalığın aksine doğrudan fiziksel hasarla sonuçlanmak yerine duygusal açıdan zarar vermektedir. Kısa mesajlar, online ortamda yayılan fotoğraflar, bloglar, e-posta, anlık mesajlaşma programları ve buna benzer araçlarla yayılmaktadır (Huang ve Chou, 2010).

Teknolojik araçların gençler arasında giderek yaygınlaşmasıyla siber zorbalık, göz ardı edilemeyecek duruma gelmiştir. Geleneksel zorbalıkta olduğu gibi siber zorbalığın da farklı nedenleri bulunmaktadır.

2.1.2. Siber Zorbalığın Nedenleri

Bireysel ve çevresel bazı özellikler, zorba veya mağdur olma üzerine etkili olabilmektedir. Bireysel nedenlerin başında kişilik özelliklerinin geldiği söylenebilir.

Kişilik özellikleri. Kişilik özellikleri incelendiğinde, siber zorbalık ve okul zorbalığı arasındaki benzerlikten yola çıkarak okul zorbalarında görülen güç, kontrol, düşüncesizce davranma ve baskın olma gibi karakteristik özelliklerin siber zorbalarda da görüldüğü söylenebilmektedir (Dilber, 2013). Olweus'un akran zorbalığı modeli çerçevesinde siber zorbalığın incelendiği bir araştırmada, zorba statüsündeki öğrencilerin davranışlarının sonuçlarını düşünmeden hareket ettikleri ve internet etiğine dikkat etmedikleri bulunmuştur. Ayrıca bu öğrencilerin eğlence, öç alma ve zorbalığa uğrayan kişileri koruma amacıyla zorbalık yaptıkları belirlenmiştir (Ergün Başak ve Baştürk, 2019). Zorbalık yapan gençlerin depresyon ve intihar girişimlerinin yanı sıra paranoid, histrionik ve pasif- agresif kişilik özelliklerine sahip olduğu düşünülmektedir (Hoertel vd., 2012).

Siber mağdurların kişilik özellikleri de farklılık gösterebilmektedir. Siber mağduriyetle ilgili araştırmalara bakıldığında kaygı bozukluğu olan ergenlerin daha fazla siber mağduriyet yaşadığı, sonrasında bu durumun bir kısır döngüye girdiği ve kaygıyla birlikte depresyon belirtileri arttıkça siber mağduriyet şiddetinin de arttığı görülmüştür (Çetin vd., 2020). Siber mağdurların içe kapalı, ya da tam tersi aşırı dışa dönük, popüler olabileceği aynı zamanda internet kullanımı hakkında bilgisi olmayan kişiler olduğu düşünülmektedir (Erdur- Baker, 2013, Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011) Sosyal normlara uyuma göre siber zorbalık ve siber mağduriyet durum farklılık göstermektedir. Sosyal normlara uyum düzeyi arttıkça siber zorbalık ve siber mağduriyetin de azaldığı belirlenmiştir (Erbiçer, 2019).

Siber mağdurların özellikleri ilgili araştırmalarda, kişiler arası ilişkilerde sosyal beceriksizlik ve bu nedenle sorunların varlığı ortaya çıkmış ve çevreden algılanan sosyal desteğin zayıflığı saptanmıştır (Çetin vd., 2020). Yine, siber mağdurların kendilerine olan saygı ve güveni düşük bireyler oldukları, genelde kendilerini mutsuz hissettikleri ve çevrelerine uyum konusunda zorlandıkları, akademik becerilerinin

düşük olduğu, madde kullanımına yatkın olduğu belirtilmektedir (Campfield, 2008). Ybarra ve Mitchell (2004) siber mağdurların %44'ünün ebeveynleriyle olan duygusal bağının zayıf olduğunu bulmuşlar ve bu durumun onların zorbalığa uğrama ihtimalini üç kat arttırdığını ifade etmişlerdir (Akbaba, 2017). Özer (2014) ortaokul öğrencileri üzerinde yaptığı araştırmada, araştırmaya katılan çalışma grubundaki kızların çoğu yaşadığı zorbalığı paylaşmamayı tercih ederken; erkeklerin çoğu bu durumu aileleriyle ve arkadaşlarıyla paylaşmışlardır. Siber mağdur olan öğrencilerin intikam alma duyguları ile siber zorbalık davranışlarında bulunabileceği düşünülmektedir (Altan ve Eldeleklioğlu, 2019). Siber mağdur olan kişi gördüğü zararı başkasına da vermek amacıyla zorbalık yapma eğiliminde olabilmektedir (Yiğit ve Seferoğlu, 2017). Bu açıdan ele alındığında, bir ergenin hem zorba hem mağdur hem de seyirci olabileceği söylenebilir.

Duygusal özellikler. Duygusal açıdan dengesiz olmak da siber zorbalığın bir yordayıcısı olarak görülmektedir (Çelik, Atak ve Erguzen, 2012). Sanal ortamda mağdurla yüz yüze gelmeyen zorba, karşısındakinin jest, mimiklerini ve tepkilerini anlayamaz ya da anlamakta zorlanabilir, aynı zamanda internet ortamında kimlik gizleme veya farklı karaktere bürünme nedeniyle mağdurlarla empati kurma ihtimali de ortadan kalkar (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). Geleneksel zorbalıkta bazen karşılaşılabilen empati kurup zorbalıktan pişman olma durumunun, bu nedenle gerçekleşmeyebileceği düşünülmektedir. Siber zorbaların akademik becerilere ve okul dinamiklerine çok az dahil olma, sıklıkla eğitim-öğretim sürecinden kopma, otorite figürlerine karşı gelme daha da ileri seviyesinde ise isyankâr ve saldırgan davranışlar sergileme gibi özellikleri bulunmaktadır (Estevez vd., 2016). Meslek lisesi öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada, narsizmin siber zorbalık üzerinde etkili olabileceği belirlenmiştir. Narsist kişilik özelliklerinin internet bağımlılığıyla ilişkili yoksunluk veya sosyal izolasyon durumlarının siber zorbalığı yordayabileceği vurgulanmıştır (Ekşi, 2012).

Gereksinimler. Zorbalığın bir nedeni de zorbanın çevresindeki kişiler tarafından önemsenme ihtiyacı olabilir. Zorbaların, online ortamda başkalarına zorbalık yaparak kendilerini popüler, komik ve güçlü hissettikleri yapılan araştırmalar sonucu ortaya konmuştur (Mishna, Saimi ve Solomon, 2009). Kıskançlık ve farklı alt kültürlerle olan

olumsuz önyargılar siber zorbalık nedenleri arasında gösterilmektedir. Ayrıca bazı öğrenciler siber mağduru grup dışına itmek ya da grup içerisinde kendi yerini korumak amacıyla da siber zorbalık davranışı sergileyebilmektedirler (Özdemir ve Akar, 2011).

Gelişimsel özellikler. Bireysel zorbalık nedenlerinden biri de bireyin gelişimsel özellikleri olabilir. Ergenlik dönemi gelişimsel açıdan özel bir dönem olarak zorbalık davranışları görülme olasılığı yüksek bir dönem olduğu söylenebilir. Siber zorbalık yapma olasılığı olan ergenler, ergenlik döneminin benmerkezcilik ve henüz geliştirme aşamasında olan akıl yürütme yeteneği gibi özellikleriyle birlikte davranışlarının olası sonuçlarını düşünmeden o anki duygu ve düşüncelerinden hareketle refleks olarak siber zorbalıkta bulunabilmektedirler. Dürtüleriyle hareket eden ergenler, ebeveyn ya da etrafındaki kişiler tarafından denetlenmediklerinden, şu an odaklı davranışlarının uzun dönemdeki sonuçlarını kestiremedikleri için sanal ortamda zorbalık yapabilmektedir (Özer, 2016). Siber zorbalık yaparak diğer ergenler üzerinde kontrol elde etme düşüncesi saldırganlık yapmaktan haz duyma, arkadaş grubunda sözü geçen kişi olmak isteme, kendisine yapılanlar karşısında sanal ortamda intikam almaya çalışmak isteme, siber zorbalıkta kimlik gizleme imkânının geleneksel zorbalığa göre fazla olması, zorbayla aynı ortamda bulunma zorunluluğunun olmaması gibi sebepler de zorbalık sebepleri arasında gösterilmektedir (Eroğlu, 2011; Aktepe, 2013). Siber zorbanın mağdurdan hoşlanmaması, mağdurla okul içerisinde yarış olması, mağdurla kavgalı olması ve anlaşamaması da zorbalık yapma nedenleri arasındadır (İnelöz ve Uçanok, 2013).

Olumsuz yaşantılar. Ergenlerin bilgisayar ve internet kullanımı sırasında yaşadıkları olumsuz yaşantıların, gerçek yaşamlarında uygun olmayan davranışlar sergilemelerine neden olabildiği, ayrıca bireylerin yaşadığı sosyal çevrede sergiledikleri olumsuz davranışlardan birinin de zorba davranış eğilimi olduğu ifade edilmektedir (Sezen ve Murat, 2013). Siber zorbalar normal hayatta davranamayacakları şekilde, başkalarını tanımamanın verdiği rahatlıkla davranmakta, yapmakta ve söylemektedirler. Ayrıca yüz yüze iletişim unsurları olan sözel ve görsel ipuçlarının online ortamda bulunmayışı, kişiler arasında yanlış anlaşılmaya ve siber zorbalığa yol açabilmektedir (Özer, 2016). Zorbalık, birçok genç için ergenlik

döneminde yaşanan bir deneyim olarak ifade edilmektedir (Şahin, Sarı, Özer ve Er, 2010). Psikososyal uyumun az olması, mağduriyet riskini arttırmaktadır.

Arkadaşlık ilişkileri. Ergen, akranlarıyla etkileşimi sonucunda zorbalık davranışları sergileyebilir. Yaman ve Peker (2012) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin arkadaş çevresi, intikam alma, can sıkıntısı gibi sebeplerden ötürü siber zorbalık yaptıkları saptanmıştır. Ayrıca siber dilsel zorbalık, kimlik gizleme ve siber sahtecilik boyutlarında siber zorbalık yaptıkları belirlenmiştir. Arkadaş dinamiklerinin siber zorbalık deneyimlerine ilişkiye aracılık ettiği bulunmuştur (Kenny, vd., 2017). Bu nedenle, arkadaş grubunun özelliklerinin siber zorbalık davranışlarında göz önünde bulundurulması gerektiği söylenebilir.

Demografik bazı özellikler. Siber zorbalıkta ergenin cinsiyet, okul türü, yaşı veya sınıf düzeyi, internet kullanım süresi ve sıklığı gibi nedenler de etkili olabilmektedir. Özer (2016) yaptığı çalışmada cinsiyet, yaş, sınıf düzeyi, cep telefonuna sahip olma, anne öğrenim düzeyi, internet kullanım sıklığı, sosyal medya hesabına sahip olma ve sosyal medya kullanım sıklığına göre siber zorbalığın anlamlı derecede farklılık gösterdiğini belirtmiştir.

Cinsiyet. Gelişimsel veya kişilik özellikleri gibi farklılıklara neden olabilen cinsiyet faktörü, siber zorbalık konusunda da farklılık nedeni olabilir. Alan yazında Akbaba ve Eroğlu (2013), cinsiyetin siber mağduriyeti yordadığını bulmuşlardır. Cinsiyetin siber mağduriyetle ilişkili olmadığını (Ünlü vd., 2019) veya erkeklerin kızlara göre daha yüksek siber zorbalık veya siber mağduriyete maruz kaldığını gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Duman ve Bridge, 2019a; Erdur Baker ve Kavşut, 2007; Huang ve Chou, 2010; Metli ve Şirin, 2019; Yaman, Karakulah ve Dilmaç, 2013). Eroğlu ve arkadaşları (2015) ise 160 ergen üzerinde yaptıkları çalışmada kızların erkeklerden daha çok siber zorbalık yaptığını bulmuşlardır. Buna göre, cinsiyet siber zorbalıkta tek başına etkili bir faktör olarak görülmesi de incelenmeye değer bir durum olarak ele alınabilir.

Okul türü. Öğrenim görülen okulun, zorbalık/mağduriyet düzeyine etkisini inceleyen araştırma sayısı kısıtlı olmakla beraber önemli bir değişken olarak

düşünülebilir. Göldağ (2017) araştırmasında genel ortaöğretimde öğrenim gören öğrencilerin siber mağduriyet ve siber zorbalık düzeylerinin Mesleki ve Teknik alanda öğrenim gören öğrencilere göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. En fazla siber zorbalıkta bulunan öğrencilerin fen liselerinde, en az siber zorbalıkta bulunan öğrencilerin ise özel liselerde okuyan öğrenciler olduğu bulunmuştur (Tunca ve Geleri, 2020). Bayram ve Özkamalı (2019) Anadolu Lisesi öğrencilerinin siber zorbalık puanlarının diğer okul türlerinden daha fazla olduğunu, siber mağduriyet açısından ise Güzel Sanatlar Lisesi, Fen Lisesi, Kız Meslek Lisesi ve Anadolu Lisesi öğrencilerinin puan ortalamalarının yalnızca kız öğrencilerin devam ettiği Anadolu Lisesi ve Anadolu İmam Hatip Lisesi öğrencilerinden yüksek olduğunu saptamışlardır. Tunca (2019) tarafından yapılan çalışmada da en yüksek siber zorbalık puanının Fen Lisesi öğrencilerinde olduğu ve en az siber zorbalığın özel liselerde görüldüğü saptanmış, siber mağduriyet puanlarında ise bir farklılaşma saptanmamıştır.

Yaş veya sınıf düzeyi. Zorbalık ve mağduriyet yaş veya sınıfa düzeyine göre farklılık gösterebilmektedir. Dalmaç Polat ve Bayraktar (2016) araştırmalarında siber mağduriyetin, sınıf düzeyine ve okul başarısına göre farklılaştığını belirtmişlerdir. Öğrencilerin yaşı ilerledikçe mağduriyetleri de artış göstermektedir (Çiftçi, 2018). Ortaokul düzeyinden lise düzeyine gidildikçe zorbalık düzeyinin artış gösterdiğini belirten araştırma sonuçları mevcuttur. Williams ve Guerra (2007) siber zorbalığın en çok 8. sınıfta görüldüğünü belirtirken, Hinduja ve Patchin (2008) siber zorbalığın en çok 15 yaşlarında görüldüğünü bildirmektedir. Duman ve Bridge (2019a) çalışmalarında, 10. ve 11. sınıf öğrencilerinin 6., 7., 8. ve 9. sınıf öğrencilerine oranla daha fazla siber mağduriyet yaşadığını ortaya koymuşlardır. Göldağ (2019) da araştırmasında 9. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin siber mağduriyet düzeylerinin 11. sınıfta öğrenim gören öğrencilere göre daha düşük çıktığını bulmuştur. Wade ve Beran (2011) araştırmalarında dokuzuncu sınıf öğrencilerinin ortaokul öğrencilerine göre daha yüksek mağduriyet düzeyine sahip olduğunu bulmuşlardır. Taştekin ve Bayhan (2018), 17 yaşındaki öğrencilerin 14 yaşındaki ergenlere göre daha fazla siber zorbalık yaptığını belirlemişlerdir. Raskauskas ve Stoltz (2007) 13-18 yaşlarındaki öğrencilerin yarısına yakınının siber mağduriyete uğradığını ve her beş öğrenciden birinin de siber zorbalık yaptığını, Hinduja ve Patchin (2008), 18 yaş altındaki ergenlerde her dokuz

kişiden birinin siber zorbalık yaptığını ve her üç kişiden birinin de siber zorbalığa maruz kaldığını tespit etmişlerdir (Akt.Yaman ve Peker, 2012).

Ortaokul düzeyinden sonra özellikle dokuz, on ve on birinci sınıf seviyelerinde siber zorbalık ve mağduriyetin arttığını söylemek mümkündür. Sınıf seviyesinin yükselmesiyle yani yaşın artmasıyla beraber, ergenlerin teknolojiyi kullanma becerileri artmakta ve sanal zorbalık araçlarına ulaşabilme olanakları artmaktadır (Pamuk ve Bavlı, 2013). Bu da onların siber zorbalık araçlarına daha kolay ulaşabilmesi ya da siber mağduriyet ortamlarına daha çabuk girebilmesi anlamına gelmektedir. Öte yandan bu araştırmaların tersine yaş ya da sınıf düzeyiyle siber mağdur ya da siber zorba olma durumu arasında ilişki olmadığını söyleyen araştırmalar da mevcuttur. Örneğin Özdemir (2015) araştırmasında, ergenlerin yaşı ile siber zorbalık ve mağduriyet puanları arasında anlamlı bir ilişki olmadığını bulmuştur. Aynı şekilde Yaman ve Sönmez (2015) araştırmasında, sınıf düzeyine göre herhangi bir farklılaşma olmadığını belirtmiştir.

İnternet kullanım süresi ve sıklığı. İnternet kullanım sıklığı veya internet kullanım süresi arttıkça siber zorbalık veya mağduriyetin arttığını öne süren çeşitli araştırmalar mevcuttur. Yaman, Karakulah ve Dilmaç (2013) tarafından yapılan araştırmaların sonucunda, haftalık internet kullanım sıklığı yüksek olan öğrencilerin daha fazla siber zorbalık yaptıkları saptanmıştır. Sosyal paylaşım sitelerini günde üç saat ve daha fazla kullananların, en fazla günde bir saat kullananlardan daha fazla siber zorbalık yaptıkları bulunmuştur. Bireylerin sosyal paylaşım sitelerinde kimliğini gizleyebilmeleri ve kendilerini farklı kimliklerle sunabilmeleri, siber zorbalığa zemin hazırlamaktadır (Eroğlu vd., 2015). Özdemir ve Akar (2011) tarafından yapılan araştırmada, internet kullanım süresi beş saati aşan katılımcıların diğer gruplara göre daha fazla siber zorbalık yaptıkları saptanmıştır. İnternet kullanım süresi ve siber zorbalık yapma durumları arasında anlamlı, pozitif yönde ve zayıf düzeyde bir ilişki olduğunu bulan bir araştırma da Metli ve Şirin (2019) tarafından internette geçirilen zaman, erişim sıklığı, kaynaklara erişim ve sosyal medya kullanımı ve kişisel bilgileri paylaşma değişkenleri açısından yapılan araştırmada, bu değişkenlerdeki artış ile siber zorbalık ve siber mağduriyet deneyimleri açısından ilişki bulunmuştur (Uludaşdemir

ve Küçük, 2019). Duman ve Bridge (2020), Peker (2015), Çetinkaya, Erkut Şahin ve Turan (2014) tarafından yapılan araştırmalarda, internet kullanım sıklığı süresi arttıkça mağduriyet ve zorbalığın arttığı belirlenmiştir. İnternette geçirilen zaman aralığı açısından da bir araştırma yapılmış, gece zaman geçiren öğrencilerin daha fazla siber zorbalık yaptığı, gece internete bağlanan öğrencilerin daha çok siber zorbalığa maruz kaldıkları ortaya çıkmıştır (Bayram ve Özkamalı, 2019). Lenhart (2007) ise sanal zorbalık içeriğinin çok fazla kişiye çok hızlı bir şekilde iletme imkânının olması, bu tür içeriklerin sanal ortamda çok uzun süre kalabilmesi, teknolojinin yardımıyla bu içeriği kaydetme ve kopyalamanın çok kolay olması, sanal zorbanın mağdurla yüz yüze gelme zorunluluğunun olmaması gibi nedenleri zorbalık nedenleri arasında göstermiştir.

İnternet kullanımının giderek yaygınlaşması, internet erişiminin okullarda ve diğer ortamlarda kolayca erişebilir olması, ailelerin, çocukların internet kullanımı konusuna ilgisiz kalması, bilgisayar ve interneti yetişkinlerden daha fazla kullanan gençlerin konuya yetişkinlerden daha çok hâkim olmaları aile denetimini zorlaştırmakta, hatta çoğu zaman çocuklarının siber zorbalığa maruz kaldıklarını fark etmemesine yol açmaktadır (Özer, 2016). Potansiyel zorbaların farklı e-postalar kullanarak birden çok hesap açabilmeleri kimlik belirlemeyi ve ebeveynlerin ya da yetkililerin müdahalesini zorlaştırmaktadır (Tamer ve Vatanartıran, 2014). Bu gibi durumlar, bireylerde zorbalık davranışlarının görülmesinde etkili olabilir.

2.1.3. Siber Zorbalık Türleri ve Araçları

Sosyal medyanın kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte hesap/kimlik hırsızlığı, spam/kötü amaçlı yazılım gönderme ve cinsel istismar gibi tehditlerin ortaya çıkma olasılığı artmaktadır (Elmalı, 2020). Pereira, Spitzberg ve Matos (2016), araştırmalarında 7 ile 12 sınıftaki öğrencilerin %26'sının online arkadaşlık sitelerinde suiistimal edildiklerini bildirmişlerdir, bildirilen davranışlar arasında ise çevrimiçi gizliliği ihlal etmek, cinsel tacizde bulunmak, hesap hareketlerini izleme ve kontrol en yaygın olanlardır. Buna göre siber zorbalık türlerinin farklı şekillerde ortaya çıktığı söylenebilir.

Siber zorbalık türleri dijital teknolojiler kullanarak rahatsız edici içerikli ya da taciz edici mesajlar göndermek, çevrimiçi sitelerde birisiyle dalga geçmek, laf atmak ya da uygunsuz söylentiler yaymak, kişisel birilerini kişinin izni ya da haberi olmadan yayınlamak, birine spam mesajlar göndermek ya da e-posta hesabını çalmak, çevrimiçi ortamda gruptan birini dışlamak, interneti kullanarak başkalarını tehdit etmek şeklinde sıralanabilir (Duman ve Bridge, 2019b). Tamer ve Vatanartıran (2014), teknolojik zorbalık türlerini aşağıdaki şekillerde ele alarak tanımlamışlardır:

- Şiddet: Küfürlü ve saldırgan bir dille elektronik mesajlar gönderme
- Rahatsız Etme: Tekrarlayan bir şekilde istenmeyen kaba mesajlar gönderme
- İftira: Arkadaşlıklarının ve/veya bir başkasının saygınlığını bozmak için hakkında dedikodu, yalan veya söylenti yaymak
- Taklit etme: Başka biri gibi davranmak
- Dışa vurma: Başkasının sırlarını ya da utandırıcı bilgilerini rızası olmadan açığa vurma
- Kandırma: Birisiyle sırları ya da utandırıcı bilgileri hakkında konuşmak ve daha sonra bunları internette açıklamak
- Dışarıda Bırakma: Birisini kasıtlı olarak bir çevrimiçi gruptan çıkarmak
- Siber Taciz: Tekrarlayıcı bir şekilde büyük bir korku ya da tehdit içeren kötüleme ve tacizde bulunmak.
- Cinsel içerik paylaşımı: Siber zorbalık türlerine dâhil edilen konulardan biri de cinsel içerikli görüntülerin paylaşılmasıdır. Siber zorbalık, online ortamda başka birine zarar verecek davranışlar olarak adlandırılmaktadır. Buna göre cinsel içerikli görüntülerin dağıtılması ve bu görüntülere maruz kalınması da siber zorbalık ve siber mağduriyet sayılabilmektedir. Cinsel içerikli hakaret ve aşağılanma, kişisel görüntüleri ele geçirme, iftira atma gibi davranışlar sosyal medyada karşılaşılan zorbalık türleri arasındadır (Dinç, 2020).

Siber zorbalık öncelikle anlık mesajlaşma, cep telefonları ve sosyal ağ siteleri aracılığıyla gerçekleşmektedir (McLoughlin et al. 2009; Srivastava, Gamble, Boey, 2013). Makri-Botsari ve Kaagianni (2014) e-postalar, anlık mesajlaşma uygulamaları, SMS'ler, fotoğraflar ve videoların siber zorbalık yapmak için yoğun biçimde kullanılan iletişim araçları olduğu belirtmişlerdir. Aynı zamanda bazı internet sitelerinin de siber zorbalık amacıyla kullanıldığını, bu site içeriklerinin genellikle

sohbet odaları, sosyal ağlar, mesaj panoları, kişisel oy verme ve oy sayfaları şeklinde olduğunu ortaya koymuşlardır. Siber zorbalıkta saldırganlar teknoloji kullanarak hızla web siteleri oluşturma, kısa mesaj gönderme, kısa sürede geniş kitlelere ulaşabilme imkânına sahip olabilmektedirler (Kowalski vd., 2014; Li vd., 2018). Teknolojiyi iyi kullanan kişilerin zorbalık yapma durumunda daha çok kişiye daha hızlı bir şekilde ulaşabilecekleri düşünülmektedir. Online zarar vermenin değişimini belirlemeyi amaçlayan araştırmada, taciz olaylarının bir okul arkadaşından ya da tanıdıktan ve bir sosyal ağ sitesinde meydana gelmesinin daha olası olduğu ortaya konmuştur (Jones, Mitchell ve Finkelhor, 2012). Kurbanı, elektronik iletişim araçları aracılığıyla tehdit etmek ya da kurbanı yönelik kötü sözler içeren mesajlar göndermek, zorba tarafından mağdur hakkında dedikodu yapmak, mağduru utandıracak resim ve özel bilgileri yaymak başvuru zorbalık yöntemi olarak belirtilmiştir (Özdemir ve Akar, 2011).

Siber zorbalık için akla gelen ilk araç, internet özelliği olan cep telefonları ve kişisel bilgisayarlardır. Bu iki aracın yanı sıra üçüncü kişilere bunun da ötesinde diğer birçok çevrimiçi kullanıcının ziyaret ettiği halka açık bir foruma veya bloga zarar verici ve aşağılayıcı içerikteki mesajlar gönderilebilmektedir (Hinduja ve Patchin, 2008). Öğrencilerin sahip olduğu kişisel telefonlar, siber mağduriyet durumunu arttırmaktadır (Duman ve Bridge, 2019).

Yaygınlaşan bilgisayar kullanımı ve bununla beraber gelen teknolojiler sonucu ortaya çıkan kavramlardan biri de “yeni medya” kavramıdır. Akgül ve Akdağ (2017) yeni medya kavramını, kullanıcıların zamandan ve mekândan bağımsız bir şekilde interaktif olarak etkileşimde bulundukları tüm sanal ortamlar olarak tanımlamaktadırlar. Yeni medyanın devamı ise sosyal medyadır. Web 2.0 olarak tanımlanan siteler, insanların sosyal iletişim kurmak ve çevrimiçi iletişim kurmak amacıyla kullandıkları programlar olmakla birlikte bu programların alt basamaklarında, bloglar, msn, mikrobloglar ile Facebook bulunmakta (Horzum, 2010) Youtube, Instagram, Twitter ve gibi fotoğraf paylaşım siteleri de son zamanlarda bunlara eklenenler arasındadır. Gençlerin kullandığı trend ve popüler olma tabiri sürekli değişmektedir. Sosyal medya kullanımı da bu popülerliğin bir aracıdır. Lise öğrencileri üzerinde araştırma yapan Elmalı (2020) WhatsApp ve Instagram’ın ülkemizdeki öğrenciler arasında en popüler sosyal medya hesabı olduğu bulmuştur.

Sosyal medya kullanıcısı olan gençlerin %88'i, bir kişinin bir sosyal ağ sitesindeki başka bir kişiye karşı kaba veya acımasız davranışlar sergilediğine tanık olmuştur (Lenhart vd., 2011). Kestel ve Akbıyık (2016) araştırmalarında küfür, tehdit etme, hesabı çalma, iftira, aşağılanma ve özel görüntülerin ele geçirilmesi gibi durumların sosyal medyada sıklıkla ergenlerin yaşadığı deneyimler olduğunu belirtmişlerdir.

Yine internetin kullanım amacının da siber zorbalık için bir yordayıcı olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, siber zorbalıkla ilişkili olduğu düşünülen kavramlardan biri de şiddet konseptli video oyunlarıdır. Yaygınlaşan kişisel bilgisayarlarla birlikte video oyunları ergenler arasında yaygın hale gelmiştir. Dijital bağımlılık arttıkça empati düzeyinin azaldığı, zorbalıkla ilgili biliş düzeyinin ise arttığı belirtilmektedir (Kılıç, 2019). Şiddet içeren video oyunlarına maruz kalmanın, saldırgan duygu ve uyarılmaya yol açan bir değişken olduğu düşünülmekte, uzun dönemde ise saldırganlığa karşı duyarsızlaşmaya yol açarak bireyin saldırgan bir kişiliğe dönüşmesine neden olabilmektedir (Anderson ve Bushman, 2001; Teng, Nie, Zhu ve Guo, 2020).

Teknoloji sayesinde hızla ve birçok insana yayılma durumuna erişen saldırgan içerik, çoğu zaman olumsuz hatta geri dönülemez sonuçlara yol açabilmektedir.

2.1.4. Siber Zorbalığın Sonuçları

Sanal ortamda gerçekleşen zorbalık eylemleri hem zorba hem de mağdur üzerinde olumsuz etkiler oluşturmaktadır. Siber kurbanların okuldan kaçma ve disiplin cezası alma gibi davranışlar gösterdiği, zorbalıktan ötürü kendisini kötü ve çaresiz hissettiği ve okula gitmekten korktuğu (Shariff, 2008), daha ileri düzeyde ise okulu bırakma ve okula silah getirme gibi sonuçları olduğu görülmektedir (Yaman vd., 2013). Siber zorbalık siber mağdurun duygusal ve sosyal becerilerini olumsuz etkilemekte, mağdur arkadaşlık kurmada güçlük yaşamakta, sınıf arkadaşlarıyla iletişim kurmada zorlanmakta ve yalnızlığa itilmektedir (Ekşi ve Ümmet, 2013). Siber zorbalık mağduru olan kişilerde üzüntü, öfke, endişe, akademik başarısızlık, çaresizlik, dışlanmışlık, düşük özsaygı, uyku sorunları, çalışma süresinde azalma, okuldan kaçma, intihar etme (Beran ve Li, 2005; Çiftçi, 2018; Kestel ve Akbıyık, 2016; Li, 2010), toplumsal uyum

bozukluğu, depresyon, teknoloji kullanmaktan kaçınma (Pamuk ve Pavlı, 2013) gibi sorunlar görülmekte; bu duyguların yanında stres, utanç, korku, endişe, hayal kırıklığı, yalnızlık, çaresizlik, savunmasızlık, aşağılanmışlık, intikam ve nefret (Özer, 2016) duygularını da çeşitli düzeylerde yaşamaktadırlar. Ergenlerde siber mağduriyetin depresyon gelişimine yönelik bir risk faktörü olduğu bilinmektedir (Li vd., 2018; Gámez-Guadix, Orue, Smith ve Calvete, 2013).

Siber zorbalıkta, daha çok zarar görenin mağdur olduğu düşünülse de zorbalığı yapan bireyler de bu durumdan olumsuz etkilenebilmektedirler. Siber zorbalar, çevrimiçi zorbalık yaptıktan sonra öfkeli, üzgün ve depresif hissettiklerini, ayrıca zorbalık yaptıklarında sonradan suçluluk duymalarına rağmen kendilerini popüler ve güçlü hissettiklerini de belirtmişlerdir (Mishna vd., 2010). Mishna ve arkadaşları (2009) araştırmaya katılan öğrencilerin zorbalıktan sonra kendilerini öfkeli, üzgün ve sinirli hissettiklerini bildirmektedirler. Siber zorbalığın hem kurban hem de zorbanın okul hayatı ve akademik başarıya olumsuz etki ettiği bildirilmektedir. Siber zorba ve mağdurların sosyal ilişki kurma noktasında sorun yaşadıkları dikkat çekmektedir. Siber mağduriyetle sosyal kaygının ilişkili bulunması, siber mağdurların sosyal ilişki kurmada zorlandığını göstermektedir (Aktepe, 2015).

Hoertel, Le Strat, Lavaud ve Limosin (2012) zorbalığın kadınlarda erkeklere göre daha fazla dürtüsel bozulma ve duygusal bozukluklara yol açtığını belirlemişlerdir. Siber zorbalık sonucunda ortaya çıkan depresyon durumunu sergileme neredeyse yarı yarıya (%49) olarak bulunmuştur. Hinduja ve Patchin (2010) de siber zorbalığa uğrayan gençlerin uğramayanlara göre daha fazla intihar etme düşüncelerinin olduğu aynı zamanda intihar girişiminde bulunma ihtimalinin de daha yüksek olduğu ifade etmişlerdir.

Geleneksel zorbalıkla karşılaştırıldığında, siber zorbalığın verdiği zararın daha büyük olması bile olasıdır, çünkü siber zorbalıkta geleneksel zorbalıkta olduğu kadar bir kaçış yolu bulunmamaktadır. Zararlı içerik uzun süre kolayca korunabildiği gibi çok hızlı bir şekilde çok büyük kitlelere ulaşabilmektedir. Fiziksel ya da herhangi bir şekilde zarar veremeyecek birçok kişi siber zorbalık yapmaya yönelebilmektedir.

Bunun nedeni olarak da kimliklerini gizleyebileceklerine inanıyor olmaları kabul edilebilir (Li, 2010).

Zorbalık yapan veya mağdur bireylerin, sağlıklarını koruyabilmeleri için bu durumla başa çıkabilmeleri önemli görünmektedir.

2.1.5. Zorbalıkla Başa Çıkma

Zorbalık durumunda bireyler, ortaya çıkacak zararlardan korunabilmek için çeşitli stratejiler geliştirmektedirler. Mağdurlar zorbalık sonunda bundan kurtulmak için sosyal destek arama, görmezden gelme/engelleme ve yaratıcı bir çıkış noktası bulma gibi yaygın davranış stratejileri geliştirmektedirler (Davis, Randall, Ambrose ve Orand, 2015). Bu stratejilerin kullanılması, zorbalıkla başa çıkmada bireye olumlu katkı sağlayabilir. Yaygın olarak kullanılan başa çıkma stratejileri aşağıda açıklanmıştır.

Sosyal destek arama. Ergenin zorbalığa maruz kaldığında bunu başkaları ile paylaşmak istemesi gibi bir durum söz konusu olmaktadır. Slonje ve Smith (2008) ergenlerin zorbalık sonrasında durumu kimseye anlatmamayı tercih ettiklerini, eğer anlatırsa da bunun için ilk olarak arkadaşlarını tercih ettiklerini ifade etmiştir. Sosyal destek arayan ergenlerin, zorbalık sonrası depresif belirtilerinin azaldığı ortaya konmuştur (Machmutow, Perren, Sticca ve Alsaker, 2012). Kumar ve Goldstein (2020) sosyal desteğin ergenlerdeki zorbalığa önemli bir tampon görevi gördüğünü, öğretmenlerden ve ailelerden algılanan sosyal desteğin siber zorbalık azaltma ve psikososyal durumu pozitifçe çevirdiğini ifade etmişlerdir.

Crawford ve Manassis (2011) araştırmalarında zayıf sosyal beceriye sahip çocukların daha düşük arkadaşlık seviyesine sahip olduğunu, bunun da mağduriyete uğrama ihtimalini arttırdığını ifade etmişlerdir. İlişkiyi başlatma, grupla bir iş yapma ve yürütme, duygularını yönetebilme, stres ve saldırgan durumlarla başa çıkma, plan yapabilme ve problem çözebilme gibi davranışlar sosyal beceriler kapsamına girmektedir (Genç, 2005). Zorbalık mağdurları, zorbalık olaylarını yetişkinlerden çok akranlarına anlatmaktadırlar (Yaman, Eroğlu ve Peker, 2011). Bu açıdan bakıldığında,

sorunlu arkadaşlık ilişkilerinin, bu paylaşımı azaltarak kurbanların sosyal becerilerini geliştirme ve destek bulma fırsatlarını kaybetmelerine neden olabileceği düşünülmektedir (Champion, Vernberg ve Shipman, 2003).

Ergenlik döneminde ailenin de önemi bilinmektedir. Zorbalığa maruz kalan ergenin ailesinden destek almasının zararları aza indirebileceği düşünülmektedir. Siber zorbalık davranışı sergileyen çocuk ve gençlerle yapılabilecek çalışmalar, daha çok onların kendilerini ifade etmelerine olanak sağlayacak gerçek ortamların oluşturulması üzerinde durmaktadır. Ergenlik döneminin kimlik kazanımı, bağımsızlığını ortaya koyma, güç yarışına girme gibi özellikleri olduğu bilinmektedir. Bu dönemde okul ve ailenin bu özellikleri göz önünde bulundurarak ergene sanal ortamda zorbalık yaparak değil kendini daha iyi ifade edebilecek, ergenin kendisini ispat edecek, başarı duygusunu sağlayacak olanaklar sunması gerekmektedir (Ekşi ve Ümmet, 2013).

Yardım Arama. Siber zorbalığa maruz kalan kişinin, bu durumla başa çıkabilmek için arkadaş veya yakınlardan yardım istemesidir. Başa çıkma yöntemi olarak görmezden gelme ya da pasif başa çıkma becerileri kullanan kişiler, sorunu içselleştirme ve zorbalık sonrası kendini değersiz hissetme duygularını yaşamaktadırlar (Völlink, Bolman, Dehue ve Jacobs, 2013). Başlangıçta görmezden gelme stratejisi kullanılsa da maruz kalma süreci uzadıkça ve şiddeti arttıkça görmezden gelme stratejisi etkisini kaybetmektedir (Tokunaga, 2010). Genel olarak mağdurların kullandığı stratejiler yetişkinleri bilgilendirmek yerine olayı görmezden gelmek veya uzaklaşmaya çalışmak şeklinde olmaktadır. Li (2010) tarafından yapılan araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin %40'ından fazlası siber zorbalıkla karşılaşılırsa hiçbir şey yapmayacaklarını belirtmişlerdir. Ayrıca her 10 kişiden biri böyle bir durumla karşılaştıklarında yetişkinlere bildireceklerini belirtmiştir. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencilerden %45'i kendi çabalarıyla, %15'i arkadaşlarının yardımıyla, %16'sı ailesinin yardımıyla, %7'si diğer yollarla, %6'sı öğretmenlerinin yardımıyla siber zorbalığı sonlandırdığını belirtmiştir. Yine aynı çalışmada siber zorbalığa maruz kaldığında öğrencilerden %34'ü kimseye söylemediğini, %23'ü arkadaşlarına söylediğini, %16'sı anne ve babasına söylediğini, %13'ü erkek ya da kız kardeşine söylediğini, %8'i sınıf ya da rehber öğretmenine, %3'ü başka birine ve %2'si ise müdür ya da müdür yardımcısına söylediğini ifade etmiştir (Ayas ve Horzum,

2012). Price ve Dalglish (2010) çalışmalarında siber zorbalığın mağdur üzerindeki ciddi duygusal etkilere rağmen mağdurun başkalarından destek aramadığını ifade etmişlerdir. Bu sonuçlar mağdurların konuşmaya teşvik edilmesi ve desteklenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Çevrimiçi Güvenlik. Sosyal medya ya da internet kullanımında istenmeyen ileti ya da gönderileri engelleme ya da güvenlik açısından bazı teknik önlemler alınması mümkündür. Zorbalık mağdurlarının güvenlik konusunda bilgili olması, onların zorbalığı engelleme yönünde adım atmalarını sağlayabilmektedir. Web sitelerindeki bağlantıları engelleme, destek isteme ya da zorbalığı görmezden gelme gibi durumların siber zorbalık mağdurları tarafından kullanıldığı görülmektedir (Machackova, Cerna, Sevcikova, Dedkova ve Daneback, 2013). Ancak yapılan bir araştırmada, dijital okuryazarlığı yüksek ve çevrimiçi güvenlik becerileri yüksek ergenlerin internet kullanımında daha fazla risk aldıkları ortaya çıkmıştır (Teimouri, Benrazavi, Griffiths ve Hassan, 2018). Ergenlerin internet kullanım becerilerinin yüksek olması bazen onların başa çıkma becerilerini iyi yönde etkilerken bazen de bu becerilere güvenerek daha fazla risk alma eğiliminde olabileceklerini düşündürmektedir.

Müdahale Etme. Zorbalığın sona ermesi için mağdurun aktif olarak kullanacağı çözüme yönelik yöntemler olarak düşünülmektedir. Mağdurların siber zorbalığa maruz kaldıklarında, yüksek anksiyete, depresyon hatta intihara varan tepkilerde bulundukları bilinmektedir. Ergenlerin zorbalığa tepkisiz kalmaları, siber zorbaları zorbalığa teşvik edebilmektedir (Kumar ve Goldstein, 2020). Peker ve Ekinci (2016) yaptıkları araştırmada genel öz- yeterliliği yüksek olan ergenlerin zorbalıkla başa çıkmada daha etkili stratejiler geliştirdiğini, zorbalığı sonlandırmak için daha etkili adımlar attığını ifade etmişlerdir.

Zorbalıklı başa çıkma stratejileri yanında, başa çıkmada zorbalığa neden olan durumların bilinmesi de önemlidir. Örneğin; zorbalık ve travma arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Travma yaşantısı sonuçlarının kişinin hayatına yansımaları nedeniyle aşırı tepkisellik, davranışların sonuçlarıyla başa çıkamama, herhangi bir tartışma esnasında kaçınma veya donma gibi tepkiler gösterebilmektedir (Reyneke,

2019). Öğrencilerin benlik saygılarını geliştirmek ve güçlendirmek için yapılacak müdahale programları, onların birey olarak kendilerini ortaya koyma ve stresle başa çıkabilme becerilerinin gelişmesine katkıda bulunabilir (Tsaousis, 2016).

Zorbalıkla başa çıkmada, yasal tedbirlerin alınması da etkili olabilir. Avustralya’da meydana gelen siber zorbalık nedeniyle iki gencin intiharı, ülkede siber zorbalıkla başa çıkmak için yeni yasalar çıkarılması gerekliliği hakkında tartışmalara yol açmıştır (Srivastava, Gamble, Boey, 2013). Ülkelerin sanal zorbalıkla başa çıkabilmek için yasalar çıkarması sorunun çözümünü katkı sağlayabilir. Bunun yanında yetişkinlerin desteğine gereksinim vardır. Evde veya okulda yetişkin desteği, özellikle çocuklara neler yapıp neler yapmayacağı konusunda önemli bir rehberdir.

Kurumsal olarak alınabilecekler önlemler de zorbalığın önlenmesine katkı sağlayabilir. Okul bünyesinde ebeveyn, öğretmen ve öğrencileri kapsayan siber zorbalık programının var olması, okulun siber zorbalığı önemsediğini ve durdurmaya yönelik çaba sergilediğini göstermektedir. Bu da öğrencilerin okulda kendilerini güvende hissetmelerine ve siber zorbalığa karşı koymak için cesaretlenmelerine yardımcı olabileceği düşünülmektedir (Ergün Başak ve Baştürk, 2019).

Zorbalıkta kişisel çabalar önemli bir yere sahiptir. Zorba ve mağdurların kişisel özellikleri dikkate alındığında, başa çıkma konusunda yapılacak çalışmaların başında bireylerin olumlu kişilik özellikleri geliştirmelerine yönelik çalışmaların geldiği söylenebilir. Zorbalıkla başa çıkmada, özellikle bireyin kendine güveni önem kazanmaktadır. Kendine güven duygusu yüksek olan ergenler, mağduriyet yaşadıklarında duygularını dengede tutabilmekte, kaçınma davranışı göstermek yerine zorbalık sonucu ortaya çıkan acı verici düşüncelerle başa çıkabilmektedirler. Bu nedenle gençlerdeki öz şefkat ve öz saygının farklı psikolojik yaklaşımlarla desteklenmesi gerekmektedir (Balakrishnan ve Fernandez, 2018). Siber zorbalığa uğrayan öğrenciler, düşük benlik saygısıyla ilişkilendirilebilirler. Yapılan bir araştırmada, benlik saygısı yüksek olan öğrencilerin siber zorbalık davranışından kaçındıkları görülmüştür (Haura ve Ardi, 2020). Çocuğun sosyal gelişim için gerekli olan özgüven kazanması, ailesi ve çevresi ile ilişkiler kurması, akran ve arkadaş kabulü, sosyal anlamda bağımsızlık kazanması gibi sosyal davranışlar (Çubukçu ve

Gültekin, 2006) kazanılmadığında çocukta bir takım olumsuz duyguların ortaya çıkma ihtimali artmaktadır ve akran zorbalığı da bunlardan biri olabilmektedir.

Zorba veya mağduriyetin önlenmesi, zorbalıkla başa çıkma durumlarında akla gelebilecek bir unsur da duygusal zekâ olabilir.

2.2. Duygusal Zekâ

Duygusal Zekâ kavramı, 1985 yılında Wayne Leon Payne tarafından literatüre kazandırılmış, Mayer ve Salovey tarafından tamamlanmıştır (Sezen ve Murat, 2018). Duygusal Zekâ İngilizce (Emotional Intelligence) EQ ya da EI şeklinde kısaltılırken Türkçe DZ şeklinde kısaltılmaktadır. Duygusal zekâ, duygularının farkında olmayı ve bunları ifade edebilmeyi, karşılaşılan problemlerin çözümünde onları doğru kullanabilmeyi içermektedir (Usta, 2017).

Duygusal Zekânın ortaya çıkma sebepleri bazı durumların sadece bilişsel zekâ ile açıklanamamasıdır. Zekâ kavramı soyut düşünme, kavrama, problem çözme, bildiklerini yeni durumlara uygulama, akıl yürütme, bellek, geçmiş deneyimlerden kazanılan bilgileri vb. de dahil olmak üzere zihinsel yetilerin toplamı olarak tanımlanmaktadır (Barut, 2015). Bar-On duygusal zekânın bilişsel olmayan beceriler ve yetkinlikler bütünü olduğunu, çevreden gelen istek, baskı ve taleplerde ortaya çıktığını belirtmektedir (Metin, 2017). Goleman (1995) ise duygusal zekâyı kendini harekete geçirebilme, aksiliklerine rağmen yoluna devam edebilme, kendini başkasının yerine koyabilme, sıkıntıların düşünmeyi engellemesine izin vermeme, umut besleme becerileri olarak tanımlamıştır.

Salovey ve Gardner, duygusal zekâyı özbilinç, duygularını idare edebilmek, kendini harekete geçirebilmek, başkalarının duygularını anlamak ve ilişkileri yönetilmek olmak üzere beş başlık altında toplamışlardır.

- *Özbilinç*, bir duyguyu oluşurken fark edebilmektir, duygularını tanıyan kişiler hayatlarını daha kolay idame ettirmektedirler.
- *Duygularını idare edebilmek*, bir problemle karşılaşıldığında kolayca bunun üzerinden gelme becerilerine sahip olmayı ifade eder, bunu başaramayan

kişiler sürekli huzursuzlukla mücadele etmek durumundadırlar.

- *Kendini harekete geçirebilmek*, duyguları bir amaç için kullanmayı gerektirir. Kendini harekete geçirebilme, kedine hâkim olabilme ve yaratıcılık için duyguları amaçlı şekilde kullanmak gereklidir. Kendine harekete geçirebilme yeteneği olan kişi, yaptıkları işlerde üretken ve etkili olabilmektedirler.
- *Başkalarının duygularını anlamak*, empati olarak ele alınır ve insan ilişkilerinde başarılı olmanın öz koşullarından biridir. Başkalarının ne hissettiğini kavrayamamak, duygusal zekâ bakımından bir eksikliktir.
- *İlişkileri yönetebilmek*, daha çok başkalarının duygularını idare etme becerisidir. Bu beceriler liderlik, popüler olma ve kişilerarası etkililiğin altında yatan unsurdur. Bu becerilere sahip insanlar parlak bir sosyal hayata sahiptirler (Goleman, 1995).

Duygusal zekâ becerisi, öz farkındalık ve öz yönetim becerisini içeren kişisel yeterlik, sosyal farkındalık ve ilişki yönetimini içeren sosyal yeterlik olmak üzere iki temel yetkinlikten oluşur. Öz farkındalık duyguları fark edip anlama, öz yönetim ise esnek kalmak ve davranışları olumlu yönlendirmek için duyguların farkındalığını kullanma yeteneğidir (Bradberry ve Greaves, 2017). Sosyal yetenek ve sosyal beceri, ilk olarak bireyin kendi duygularının farkına varmasını, bu duyguları tanımasını, duygularını durumun gerekliliğine göre kontrol edebilmesini, hedefleri doğrultusunda kendini motive edebilmesini aynı zamanda bireysel yeteneği ve becerileri ile karşısındaki kişinin duygularını fark edebilmeyi, kendisini karşısındakinin yerine koyabilmeyi ve çevresindeki insanlarla iyi etkileşim kurabilmeyi içermektedir (Acar, 2001).

Duygusal zekâsı yüksek bireyler eleştiriyi kaldırabilen, duygularını ifade etmede becerikli, duygularını paylaşmada ve başkalarının duygularını anlamada başarılı kişilerdir (Seyis, Yazıcı ve Altun, 2012). Bilişsel zekâda olduğu gibi duygusal zekâ düzeyi düşük ve yüksek olan bireyler arasında birtakım farklar bulunmaktadır. Duygusal zekâ düzeyinin düşük olması kişilerde umutsuzluğa kapılma, yabancılaşma, madde kullanımı, suça meyil, şiddet, depresyon, yeme problemleri, zorbalık ve okul terki, erken yaşta istenmeyen hamilelik veya ergen hamileliği gibi durumlara yol açmaktadır (Demir, 2018; Goleman, 2010).

Alan yazında, duygusal zekâyı açıklayan farklı modeller bulunmaktadır.

2.2.1. Duygusal Zekâ Modelleri

Duygusal zekâ modelleri genel anlamda yetenek ve karma model olarak iki başlık altına toplanmıştır. Yetenek modelinin öncüleri Mayer ve Salovey duygusal zekâ modeli, karma modelin öncüsü Cooper ve Sawaf Modeli, Bar-On Modeli ve Goleman modelidir.

Mayer ve Salovey'in Yetenek Modeli. Mayer ve Salovey duygusal zekâ ile ilgili ilk çalışanlardır. Duygusal zekâyı duygularla ve duygusal bilginin işlenmesiyle ilgili bir dizi zihinsel yetenek olarak tanımlamaktadırlar. Bu nedenle diğer zihinsel yetenek testleri gibi yetenek tabanlı ölçüm araçları ile duygusal zekânın ölçülebileceğini düşünmüşlerdir (Palmer vd, 2015). Bireyin duyguları algılaması, anlaması ve ifade edebilmesi için içinde bulunduğu fiziksel koşulları, hislerini ve düşüncelerini tanıması, ifade edebilmesi bununla birlikte diğer insanlardaki duyguları tanıması gerekmektedir (Barut, 2015). Bunların hepsi de önce fark etme, sonra tanımlama, sonra da ifade etme becerilerini kapsadığı için Mayer ve Salovey tarafından yetenek olarak kabul edilmiştir. Mayer ve Salovey duyguların algılanmasını ve yönetilmesini, algılanan duyguların uygun davranışlara dönüştürülmesi ve bireyde mevcut olan potansiyelin ortaya çıkarılması olarak açıklamışlardır (Sezen ve Murat, 2018). Tablo 1'de Mayer ve Salovey'in modeli özetlenmiştir (Doğan ve Şahin, 2007; Mayer, 2004; Usta, 2017; Yapça Kaypalı, 2017).

Tablo 1. Mayer ve Salovey’in Duygusal Zekâ Modeli

Duyguları Algılama ve Tanımlama	-Kişinin karşısındakinin duygularını anlama ve yorumlama yeteneğidir. -Duyguları algılama ve bunları tanımlama yeteneğiyle doğru yorumlanan duygular, duygusal etkileşim gerektiren durumlarda kişiyi tepki vermeye daha hazır kılmaktadır.
Düşünceye yardımcı olmak için duyguları kullanmak	-Kişinin duygu ve düşüncelerin birleştirilerek duyguları anlamlandırma sürecidir. -Duygular dikkati yönetir ve düşünmeyi sağlar. -Buna göre birey üzgün olduğunu düşünürse bilişte iyi olmadığını, mutlu olduğunda ise bilişte mutlu olduğunu düşünmektedir. Kişi mutlu olduğunda bilişsel sistem olumlu, kişi mutsuz olduğunda bilişsel sistem olumsuz çalışmaya başlar.
Duyguları anlama	-Karmaşık duyguları, duygu akışlarını, duyguların bir aşamadan diğerine nasıl geçtiğini anlama yeteneğidir. -Duyguları ayırt etme ve durumlar karşısında ortaya çıkacak duyguları öngörebilme, duygu bileşimlerini anlayabilme ve kavrayabilme yeteneğidir.
Duyguları yönetebilme	-Kişinin kendisinin ve başkalarının duygularını yönetme yeteneğidir. -Duygusal zekâsı yüksek kişiler, duygusal problemlerle karşılaştıklarında bilinçli düşünmeyi çeşitli alternatifler üreterek bunların arasından en uygununu seçerek uygulama becerisine sahiptirler.

Cooper ve Sawaf Modeli. Bu model duygusal zekânın dört bileşeniyle birlikte IQ’ya denge sağlayan bir unsur olduğunu belirtmiştir. Duygusal okuryazarlık, duygusal zindelik, duygusal derinlik ve duygusal simya duygusal zekâyı oluşturan dört bileşenidir (Özkan, 2019). Cooper ve Sawaf (1997) duygusal zekâyı “duyguların gücünü ve hızlı algılayışını, insan enerjisi, bilgisi, ilişkileri ve etkisinin bir kaynağı olarak duyumsama, anlama ve etkin bir biçimde kullanma yeteneği” olarak tanımlamaktadırlar (Akt: Doğan ve Şahin, 2007).

Bar-On Modeli. Bar-On duygusal zekânın modelini açıklarken zekânın bilişsel olmayan sosyal, bireysel ve duygusal boyutlarını da içerdiğinden bahsetmektedir. Duygusal zekâ bakımından iyi bir seviyede olmak, sosyal bakımdan da zeki olmayı aynı zamanda kendisini etkili bir şekilde anlamak ve ifade etmek, başkalarını iyi anlamak ve ilişkilendirmek ve günlük talepler, zorluklar ve baskılarla başarılı bir şekilde başa çıkmayı da içermektedir. Bar-On duygusal zekâyı kişisel duygusal zekâ, kişiler arası duygusal zekâ, stres yönetimi, uyum ve genel ruh hali gibi türlerde incelemektedir. Bar-On (2006) duygusal zekâ modeli bileşenleri şu şekildedir:

- Kişisel duygusal zekâ; bireyin duygularının farkında olmasını, açıkça kendini ifade edebilmesini, öz saygısının olmasını, kendini kontrol altında tutup gerektiğinde hedefleri doğrultusunda yönlendirmeyi sağlayan fonksiyonlar bütünüdür. Olumsuz durumlarda duyguların bize karşı değil, bizim için çalışacak şekilde yönetilmesi gerekmektedir.
- Kişiler arası duygusal zekâ; başkalarıyla iyi iletişim kurma başarısının temel basamağıdır. Bar-On bu basamağa empati, sosyal sorumluluk ve kişiler arası ilişki kavramlarını dahil etmiştir. Başkalarının duygularının farkında olmak ve anlamak, bireyin sosyal bir gruba dahil olması ve iş birliği yapması, tatmin edici ve iyi ilişkiler kurmak bireyin duygusal zekâsının belirtileridir.
- Stres yönetimi ve duygu düzenleme; stresle başa çıkma ve onu etkili bir biçimde kullanma ve duyguları yapıcı bir şekilde yönetme becerilerini kapsar. Aynı zamanda dürtü kontrolünü de kapsamaktadır.
- Uyum; kişinin duygularını ve düşüncesini günün gerekleri ve gerçeklere göre objektif biçimde yönetme, yeni durumlara karşı kendisini uyarılama becerisidir. Karşılaşılan kişisel ve kişilerarası problemleri etkili çözüme becerisidir.
- Genel ruh hali; motivasyonu içermektedir. Bireyin bir olayın iyi taraflarına baktığı iyimser düşünceler ve kendinden ve başkalarından memnun olma durumunu içermektedir.

Goleman'ın Duygusal Zekâ Modeli. Goleman duygusal zekâyı beş başlıkta incelemiştir. Bunlar; duygusal öz bilinç, duygu yönetimi, empati, duyguların verimli kullanımı ve ilişkileri yürütmedir. *Duygusal öz bilinç*, kendi duygularını tanıma ve adlandırmada kendini geliştirme, duygularının nedenleri iyi kavrama, hisler ve hareketler arasındaki farkı kavrayabilme becerilerini içermektedir. *Duygu yönetimi*,

kişinin olumsuz duygularla karşılaştığında kendini frenleyebilmesi, olumlu duyguları ön plana çıkarabilme becerisi olarak tanımlanabilmektedir. *Empati*, diğerlerini dinleme, onların bakış açısını daha iyi kavrama becerisidir. *Duygularının verimli kullanımı*, kişinin hedeflerine ve işine daha iyi odaklanabilme, daha az dürtüleriyle hareket edip özdenetime sahip olabilme becerisidir. *İlişkileri yürütme*, anlaşmazlıklarda en doğru çözümü bulabilme, ilişkilerde sorunları daha iyi çözme, ilgili ve düşünceli olma, grupla uyumlu olma, paylaşma ve iyimserlik becerilerini içermektedir. Goleman'a bu beş faktörü öne sürerken her bireyin farklı özelliklerinin de olduğunu belirtmektedir. Ona göre eğer bu becerilerin herhangi birinde bir eksiklik varsa bu durum giderilebilir özellikte olabilir. Çünkü bunlar çoğunlukla tekrarlar ve bunun sonucu ortaya çıkan alışkanlıklar ve tepkiler bütünü temsil ederler (Demir, 2018; Goleman, 2010).

Duygusal zekâ gelişimi ve etkileyen faktörlerin bilinmesi, duygusal zekânın desteklenmesinde ipuçları sunacaktır.

2.2.2. Duygusal Zekânın Gelişimi ve Etkileyen Faktörler

Duygusal zekânın gelişiminde, bebeklikten itibaren gelişmeye başlayan duygularla ilerleyen bir gelişim söz konusudur. Bebeklerin sevinç ve üzüntü gibi duygularını ifade edebildikleri, ilerleyen süreçte annelerinin ifadelerinin farkına vardıkları ortaya konmuştur. Bebekler 2-3 yaşlarına geldiklerinde, kızgınlık ve mutlu olma gibi duyguları içeren ifadeleri anlayabildikleri belirlenmiştir (Tuğrul, 1999). Yaş ilerledikçe duygusal zekâda çeşitli değişimler olmaktadır. Bebeklik döneminde sadece annenin duygularının farkına varmakla başlayan gelişim, duyguları tanımada ustalaşmaya kadar ilerleyebilmektedir. Goleman (1996), altı aydan itibaren bebeklerin zevk, rahatlama ve öfke gibi kendine yönelik duyguları yaşama ihtimallerinin olduğunu, altı aydan sonra ise sevinç, korku ya da kızgınlık gibi farklı duyguları yaşayabilme ihtimallerinin olduğunu ifade ederek duygusal zekânın erken dönemde başladığını ortaya koymuştur (Akt.: Yurdakavuştu, 2012).

Çocuğun çevresiyle sosyal ilişkiler kurması ve etkileşime girmesi, yaşla beraber artmaktadır. Duygusal zekanın da yaşın artışıyla birlikte arttığı düşünülmektedir. Stein

(2000) yaptığı araştırmada bireyin yaşının arttıkça duygusal zekâ seviyesinin de arttığını ve bu artışın ellili yaşların başlarına kadar devam edebileceğini ifade etmektedir (Yurdakavuştu, 2012). Cinsiyet de duygusal zekâ gelişiminde etkili olabilecek değişkenlerden biri olarak görülebilir. Kızların duygusal zekâsının erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu çeşitli araştırmalar sonucunda ortaya konmuştur (Bircan ve Bacanlı, 2005; İşmen, 2001; Seyis, Yazıcı ve Altun, 2012).

Anne-baba tutumları açısından incelendiğinde, ilgisiz anne-baba tutumunun baskın olduğu bir ailede yetişen çocuklarda düşük benlik saygısı gelişebildiği, ilgi ve ihtiyaçlarına karşılık verilmediğinde ise çocukların şiddete eğilimli olma ihtimallerinin arttığı görülmektedir (Maboçoğlu, 2006). Duyguları anlama ve ifade etmeyi de kapsayan sosyal becerilerin olumlu yönde artmasına yardımcı olan çocuk yetiştirme tutumunun ise demokratik ve yetkin ebeveyn tutumu olduğu belirlenmiştir (Özyürek, 2015).

Duygusal zekâ, geliştirilebilmektedir ve bu konuda aileden sonra gelen önemli bir diğer unsur okul ve öğretmenlerdir. Duygusal zekâ becerileri yüksek olan ve bunu sergilemekten korkmayan bir öğretmen, sınıfında oluşturacağı öğrenme ortamıyla çocukların olumlu sosyal etkileşim ve aktif paylaşımını sağlayabilir. Öğretmen çocuklara model olabilir ve böyle bir ortamda çocuklar akademik başarılarını artırmak için daha fazla fırsat bulurlar (Sarısoy ve Erişen, 2018).

Çocuklarda duygusal becerilerin kazanılmasında eksik veya yetersiz kalınması ve gelişim sürecinin iyi yönetilememesi, onlarda bir takım davranış problemlerine neden olabilir (Altunbaş ve Özabacı 2019). Duygusal zekâsı yüksek çocuklar daha mutlu, kendine güvenen ve okul başarısı yüksek çocuklardır (Arslan ve Güven, 2015). Eğer çocukların duygusal zekâsı desteklenmezse mutsuz, özgüvensiz çocuklar olarak büyüme riski ortaya çıkabilmektedir. Doğumdan itibaren duygusal gelişimi desteklemede en önemli görev aileye düşmektedir. Erken çocukluk döneminde de duygusal gelişim devam ettiğinden çocukların duyguları anlama ve ifade etme becerilerinin desteklenmesi gerekmektedir.

Empati, duygusal zekâ bileşenleri arasında yer almaktadır (Cenkseven Önder ve Yalnızca Yıldırım, 2017; Mayer, DiPaolo ve Salovey, 1990). Empati becerilerini kullanamayan insanlar diğerlerinin istek, ihtiyaç ve duygularını anlamada zorlanırlar. Bu durum, onların sosyal açıdan güçlük çekmelerine neden olabilmektedir. Bireyin çevresine yönelik olan bilinci, duyuşsal eğilimlerini oluşturmaktadır. Bireyin çevresindeki sorunu düşünmesi ve bunun için eylemde bulunmasını sağlayan etmenler, bireyin duyuşsal eğiliminin bir ürünüdür (Aksoy ve Karatekin, 2011). Bircan ve Bacanlı (2005) bireyin duyuşsal eğilimi pozitif anlamda yüksekse uyumlu/yapıcı davranışlarının, negatif anlamda yüksekse ve duygusal zekâ düzeyi düşük ise uyumsuz/yıkıcı davranışla sergileyebileceğini ifade etmişlerdir. Bu açıdan bakıldığında, duygusal zekâ ve zorbalık veya siber zorbalık arasında bir ilişki olduğu düşünülebilir.

2.2.3. Duygusal Zekâ ve Siber Zorbalık İlişkisi

Duygularla başa çıkabilme, duygusal zekânın yetkinliklerinden biridir ve duygusal zekâsı yüksek çocukların öfkeyle başa çıkmada da iyi olmaları beklenir. Aynı zamanda olumsuz duyguların üstesinden gelmede iyi oldukları ve herhangi bir akran çatışmasında bu durumu olumlu şekilde yönetebileceği düşünülmektedir (Kurt-Kaban, 2019). Lomas, Stough, Hansen ve Downey (2012), duygusal zekâdaki duygu ile duygu yönetimi ve kontrolü boyutlarının, ergenlerin zorbalık kurbanı olmalarını anlamlı derecede yordadıklarını bildirmişlerdir. Buna göre, bu becerilere sahip çocukların daha az zorba ve mağdur olacağı söylenebilir. Batmaz ve Ayaz (2013) çalışmalarında, sanal zorbalık düzeyi ile öfke düşmanlık, depresyon, kişiler arası duyarlılık ve psikotizm psikolojik belirtileri arasında pozitif bir korelasyon olduğunu saptamışlardır. Bu sonuçlar da yukarıdaki çıkarımı desteklemektedir.

Duygusal zekâ ve siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu yapılan çalışmalar doğrudan veya dolaylı olarak ortaya koymaktadır. Zorbalık yapma ya da siber zorbalık yapma ile duygusal zekâ ile ilişkili becerilerden olan empati arasındaki ilişkide empati düzeyi düşük olan çocukların zorba olma olasılığının daha yüksek olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur. Empati, sosyal sorumluluk gibi kişisel becerilerin zayıflığı ergenlerdeki zorbalığın yordayıcısıdır (Cenkseven-Önder ve

Yalnızca-Yıldırım, 2017). Yiğit ve Seferoğlu (2017) saldırganlık ve siber zorbalığın anlamlı bir ilişkisinin olduğunu ifade etmekte, Megias ve diğerleri (2018) ise yaptıkları betimsel çalışmada ergenlerin duygusal zekâları ile saldırganlık düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğunu ve öznel iyi oluşun boyutlarından biri olan olumsuz duygulanımın bu ilişkide aracı rol oynadığını belirlemişlerdir.

Ergenlik döneminin çalkantılı duygu durumları göz önüne alındığında, benlik saygısında da çeşitli değişimler olmaktadır. Bireyin “ben” ya da “benim” şeklinde ifade ettiği benlik kavramı, algılanan benliktir ve doğumdan itibaren gelişmeye sosyal çevredeki etkileşim sürecinde şekillenmeye devam etmektedir. Benlik saygısı; bireyin var oluşunu tarafsız bir şekilde değerlendiği, bunu geliştirdiği ya da geliştirmeye ihtiyaç duyduğu özelliklerinin farkına varması, bunları yaparken kendine güvenerek hareket etmeyi sağlayan bir olgudur (Tunç ve Kolburan, 2019). Benlik saygısı düşük öğrencilerin siber zorbalığa maruz kalma eğilimlerinin yüksek olduğu görülmüş, ayrıca yine aynı çalışmada empati düzeyi düşük kişilerin siber zorbalık yapma deneyimlerinin daha yüksek olduğu da belirtilmiştir (Brewer ve Kerslake, 2015). Özdemir (2014) de siber mağduriyet ve benlik saygısı arasında olumsuz ilişki olduğunu ifade etmiştir.

Güney Kore’de Joonggon, Hee ve Carter (2020) tarafından ergenler üzerinde yapılan çalışmada, araştırmacılar hem geleneksel hem de siber zorbalığın ergenler üzerindeki intihar düşüncesi ile ilişkisini incelemişlerdir. Her iki mağduriyet türünün de ergen intihar düşüncesi ile anlamlı düzeyde etkisinin olduğunu bulmuşlardır. Aynı zamanda bu araştırma sonucunda, ergenlerdeki benlik saygısının yüksek olmasının intihar düşüncesini azalttığı da bulunmuştur. Ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkileri artmaktadır, bu nedenle akranlardan soyutlanma zorbalık riskini arttırmaktadır. Sosyal becerileri düşük çocuklar ilişkilerinde başarısızlıkla karşılaştıklarında, saldırgan tepki verirler ya da duruma karşı pasif kalırlar (Babakhani, 2011). Kendilerini savunmasız olarak algılayan, sosyal açıdan çekingen, kendilerinden emin olmayan çocuklar zorbalık mağduru olmaktadır (Austin ve Scirra, 2010; 342). Duygusal zekâ ile ilgili yaptıkları çalışmada Altan ve Eldeklioğlu (2019) siber mağduriyet, duygusal zekâ, kişilerarası ilişkiler, uyumluluk, genel ruh hali ve stresle başa çıkmanın siber zorbalığı anlamlı olarak yordadığını belirlemişlerdir. Cenkseven Önder ve Yalnızca Yıldırım

(2017) akran zorbalığı ve duygusal zekâ ile ilgili olan araştırmalarında erkeklerin zorba ve kurban olma puanlarının kız öğrencilerin puanlarından daha yüksek olduğu belirtmişlerdir. Lise öğrencileriyle yapılan çalışmada; saldırganlık ile duygusal zekâ ve yaşam doyumu arasında negatif yönlü; duygusal zekâ ve yaşam doyumu arasında ise pozitif yönlü ilişki bulunmuştur (Yalnızca-Yıldırım ve Cenkseven-Önder, 2020).

Siber zorbalık ve dolayısıyla siber mağduriyet, teknolojinin gelişmesi ve yaygınlaşmasıyla çalışmaların ilgi odağı olmaya başlamıştır. Zorbalıkla ilişkili ve zorbalık davranışlarını yordayan unsurlardan biri de duygusal zekâ düzeyi olabilir. Bu nedenle, özellikle duyguların yoğun yaşandığı ergenlik döneminde duygusal zekâ ve siber zorbalık ve siber mağduriyet ilişkisinin ortaya konması konuyla ilgili çalışmalara katkı sağlaması açısından önem arz etmektedir.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın tipi, araştırmanın yeri ve tarihi, evren ve örneklem, araştırmada kullanılacak veri toplama araçları, verilerin toplanması ve analizi, araştırmanın etik yönü, araştırmanın sınırlılıklarıyla ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Tipi

Araştırmada iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkin varlığını ya da düzeyini inceleyen ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modelleri, şu anda ve geçmişte var olan bir durumu, olduğu biçimiyle betimlemeyi hedefleyen çalışmalara uygun bir modeldir (Karasar, 1999).

3.2. Araştırmanın Yeri ve Tarihi

Araştırma 2018-2019 öğretim yılında, Muş ili şehir merkezindeki ortaöğretim kurumlarında yürütülmüştür.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırma evrenini Muş ili Merkez ilçedeki ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören 9, 10 ve 11. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Bu evrenden Güzel sanatlar lisesi, Fen Lisesi, Anadolu Lisesi, İmam Hatip Lisesi, Meslek Lisesi Türlerinden Güzel Sanatlar ve Fen Lisesi bir adet olduğu için doğrudan örnekleme dahil edilmiş, diğer liselerden ise rastgele örneklem yoluyla bir lise seçilerek öğrenciler çalışma grubuna dahil edilmiştir. Velileri tarafından onaylanan ve kişisel bilgileri paylaşılan 348 öğrenciye ölçek uygulanmıştır. Örnekleme ait bazı kişisel bilgiler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Örnekleme Ait Bazı Kişisel Bilgilerin Sayı ve Yüzde Değerleri

Cinsiyet	n	%
Kız	174	50,0
Erkek	174	50,0
Yaş		
14-15 yaş	111	31,9
16 yaş	119	34,2
17 -18 yaş	118	33,9
Okul Türü		
Anadolu Lisesi	68	19,5
Meslek Lisesi	65	18,7
Fen/Sosyal Bilimler Lisesi	67	19,3
Güzel Sanatlar Lisesi	76	21,8
İmam Hatip Lisesi	72	20,7
İnterneti Kontrol Etme Durumu		
10-30 dk/gün	130	37,4
31-59 dk arası/gün	38	10,9
1 saat/gün	62	17,8
2 saat/gün	49	14,1
3 saat ve üzeri/gün	69	19,8

Tablo 2'ye göre, çalışma grubunun %50'si kız ve %50'si erkek, %31,9'u 15 yaş ve altında, %34,2'si 16 yaşında ve %33,9'u 17 yaş ve üzeri yaştadır. Çalışma grubunun %19,5'i Anadolu Lisesi, %18,7'si Meslek Lisesi, %19,3'ü Fen/Sosyal Bilimler Lisesi, %21,8'i Güzel Sanatlar Lisesi ve %20,7'si İmam Hatip Lisesi'ne devam etmektedir. Çalışma grubunun %37,4'ü günde 10-30 dk, %10,9'u 31-59 dk, %17,8'i 1 saat, %14,1'i 2 saat, %19,8'i 3 saatini interneti kontrol etmeye ayırmaktadır.

3.4. Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu (Ek 1), Siber Mağduriyet Ölçeği (Ek 2), Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği (Ek 3) ve Duygusal Zekâ Özelliği (Ek 4) Ölçeği- Adölesan Kısa Formu kullanılmıştır.

3.4.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen formda, formu dolduran kişinin yaşı, cinsiyeti, okul türü, sosyal medya hesaplarını kontrol etme süresi bilgilerine ilişkin bilgiler yer almaktadır (Ek 1).

3.4.2. Siber Mağduriyet Ölçeği

Siber Mağduriyet Ölçeği, Arıçak, Tanrıkulu ve Kınay (2012) tarafından geliştirilmiştir. Siber zorbalığa maruz kalan öğrencileri ve hangi yollarla mağduriyet yaşadıklarını tespit etmek için kullanılabilen ölçek, 24 maddeden oluşmaktadır. Her madde “Evet” ya da “Hayır” şeklinde yanıtlanmaktadır. “Evet” yanıtı iki puan, “Hayır” yanıtı bir puan almaktadır. Ölçekten elde edilen en düşük puan 24, en yüksek puan 48 olmaktadır. Yüksek puan yüksek siber mağduriyeti işaret eden ölçek 11-18 yaş grubundaki ergenler için geliştirilmiştir. Ölçeğin tamamı için Cronbach Alfa katsayısı .89, test tekrar test güvenirlik katsayısı ise .75 olarak bulunmuştur (Arıçak, Tanrıkulu ve Kınay, 2012). Bu araştırmada Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .80 olarak bulunmuştur (Ek 2).

3.4.3. Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği

Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği, ergenlerin maruz kaldıkları siber zorbalıkla başa çıkma davranışlarını incelemek için Peker, Özhan ve Eroğlu (2015) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 17 madde ve dört alt boyuttan oluşmaktadır (Ek 3). Sosyal Destek Arama alt boyutunda yer alan sorularda maruz kalınan zorbalığı çevresindeki kişilerle paylaşma durumu, Yardım Arama alt boyutunda siber zorbalığın sona ermesine yardım edebilecek yetişkinlerden yardım isteme durumu, Mücadele Etme alt boyutunda siber zorbalığı sona erdirmeye yönelik bireyin başa çıkma davranışları, Çevrimiçi Güvenlik alt boyutunda ise zorbalığın engellenmesine yönelik teknik güvenlik önlemleri alama durumu değerlendirilmektedir. Dörtlü derecelendirmeli ölçekte “Hiçbir zaman-1 puan”, “Bazen-2 puan”, “Genellikle-3 puan” ve “Her zaman-4 puan” şeklinde dörtlü derecelendirilmektedir ve alt faktörler için ayrı ayrı toplam puan elde edilmesi önerilmektedir. Alt boyutlardan alınan puanların artması o alt

boyutun temsil ettiği siber zorbalıkla başa çıkma davranışının arttığını göstermektedir. Ölçeğin alt boyutları için Cronbach Alpha iç tutarlık katsayılarının .70-.86 arasında, iki yarı test güvenirliği katsayılarının .66-.86 arasında, test tekrar test güvenirlik katsayılarının .68-.83 arasında olduğu bulunmuştur. Mevcut araştırmada, ölçek toplam güvenirlik kat sayısı .80 olarak bulunmuştur.

3.4.4. Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği–Adölesan Kısa Formu

Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği–Adölesan Kısa Formu (TEIQue-ASF) Petrides ve Furnham (2001) tarafından geliştirilmiştir, ergenlerin duygusal zekâlarını belirlemek amacıyla kullanılmaktadır ve Ergin (2017) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Ölçek dört alt boyut ve 15 maddeden oluşmaktadır (Ek 4). Maddeler “Hiç katılmıyorum-1 puan” ve “Tamamen katılıyorum-7 puan” arasında derecelendirilmektedir. Ölçek toplam puan üzerinden değerlendirilmelidir ve alınabilecek en yüksek puan 105, en düşük puan ise 15’tir. *İyi Oluş* boyutu bireylerin geçmişteki başarılarından gelecekteki beklentilerine, hedeflerine, amaçlarına doğru uzanan genel olumlu duygu durumu olarak tanımlanmaktadır. *Özkontrol* boyutunda alınan yüksek puanlar isteklerine karşı kendini kontrol edebilen, dışarıdan gelen baskılara karşı stres seviyesini ayarlayabilen bireyleri temsil etmektedir. *Duygusalılık* boyutunda alınan yüksek puanlar bireylerin duyguyla ilişkili becerileri oldukça gelişmiş, duygularını algılama, açıklama ve başkalarıyla yakın ilişkiler kurma ve eleştirmede etkili bir şekilde duygularını kullanan yönünde yorumlanmaktadır. Alınan düşük puanlar, kendi içsel durumlarını fark etmede ve duygularını açmakta zorlanmayı, kişilerarası ilişkilerde pasif bireyleri belirlemektedir. *Sosyallik* faktöründe bireyin sosyal ortamdaki konumuna odaklanmaktadır. Ölçek alt boyutları Cronbach alfa güvenirlik .65-.77 arasında, test tekrar test güvenirlik katsayısı .67 bulunmuş, değerlendirmenin toplam puan üzerinden yapılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmada ise ölçek Cronbach alfa güvenirlik katsayısı .67/orta düzeyde güvenilir olarak bulunmuştur.

3.5. Verilerin Toplanması

Muş il merkezinde 2018-2019 Eğitim-Öğretim yılında yapılan çalışma, lise öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. Öğrenciler rastgele örneklem yoluyla belirlenmiş,

okullardaki rehber öğretmenlerin desteğiyle 443 ergenden veri toplanmıştır. Ancak daha sonra sosyal medyayı kullanmayan ergenlerin verileri dikkate alınmamış, 348 ergenden elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Ölçüm araçları, öğrencelere ders akışını aksatamayacak şekilde sınıf ortamında uygulanmıştır.

3.6. Verilerin Değerlendirilmesinde Kullanılan Yöntemler

Verilerin analizinde hangi testlerin kullanılabileceğinin belirlenmesi amacıyla puan dağılımlarının normal olup olmadığı Kolmogorow-Smirnov Testi ile incelenmiştir. Tablo 3'te ölçeklerin puanlarının normal dağılım gösterip göstermediğine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

Tablo 3. Ölçek Puanları Normallik Dağılımı

	Kolmogorov-Smirnov		
	İstatistik	df	Sig.
Siber Mağduriyet Ölçeği	0,233	348	0,000
Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği			
Sosyal Destek Arama	0,108	339	0,000
Yardım Arama	0,103	339	0,000
Mücadele Etme	0,152	339	0,000
Çevrimiçi Güvenlik	0,121	339	0,000
Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği	0,068	339	0,003

Tablo 3'te görüldüğü gibi Siber Mağduriyet Ölçeği, Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları normal dağılmamaktadır. Bu nedenle ölçek puanları arasındaki ilişkinin belirlenmesinde Spearman Brown Korelasyon Katsayısı kullanılmıştır. Cinsiyet, yaş, okul türü ve sosyal medya hesabını kontrol etme durumu değişkenlerine göre normallik dağılımları incelenmiş, normal dağılım olması durumunda verilerin analizinde t Testi ve tek yönlü varyans analizi (ANOVA), normal dağılım göstermeyen verilerin analizinde Mann Whitney U ve Kruskal Wallis H testleri kullanılmıştır. Verilerin anlamlılık derecesi 0,05 olarak alınmıştır. Anlamlı fark çıkması durumunda, farkın kaynağının belirlenmesinde Scheffe Testi ve Mann Whitney U testlerinden yararlanılmıştır.

3.7. Araştırmanın Etik Yönü

Çalışma öncesinde Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurul İzni (Ek 4) ve Muş Valiliğinden resim izin (Ek 5), ölçeklerle ilgili kullanım izinleri araştırmacılardan alınmıştır (Ek 6 ve Ek 7). Okul yönetimi ve öğretmenler araştırma hakkında bilgilendirilmiş, velilere Gönüllü Olur Formu gönderilmiştir. Öğrenciler çalışma hakkında bilgilendirilmiş ve katılımın gönüllü olduğu bildirilmiştir.

3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları

- Bu çalışma 2018/2019 eğitim öğretim döneminde Muş ili merkezinde ortaöğretim kurumlarına devam eden, çalışma grubunda gönüllü olarak yer alan ve sosyal medyayı kullanan ergenleri kapsamaktadır.
- Araştırmada elde edilen bulgular, çalışma grubuna uygulanacak veri toplama araçlarının ölçtüğü özelliklerle sınırlıdır.
- Araştırma bulguları ölçek uygulanacak ergenlerin verileri ile sınırlıdır.

4. BULGULAR

Bu bölümde, örneklem grubunun ölçek puanları analiz sonuçları ve yorumlarına yer verilmiştir.

Tablo 4'te ergenlerin ölçek puanlarına ilişkin betimsel analiz sonuçları sunulmuştur.

Tablo 4. Örneklem Grubu Ölçek Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler

	N	Min.	Max.	Ortalama	Standart Sapma
Siber Mağduriyet Ölçeği	348	24,00	47,00	26,93	4,11
Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği	348	20,00	69,00	47,63	10,12
Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği	348	21,00	104,00	64,48	14,83

Tablo 4'e göre örneklem grubundaki ergenlerin Siber Mağduriyet Ölçeği puan ortalaması $26,93 \pm 4,11$ 'dir. Ölçekten alınabilecek en düşük puanın 24 ve en yüksek puanın 48 olduğu dikkate alındığında örneklem grubunun Siber Mağduriyet Ölçeği puanlarının düşük düzeyde olduğu söylenebilir. Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puan ortalaması $47,75 \pm 10,12$ 'dir. Ölçekten alınacak en düşük puanın 17 ve en yüksek puanın 68 olduğu dikkate alındığında örneklem grubunun Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puanlarının orta düzeyde olduğu söylenebilir. Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puan ortalaması $64,48 \pm 14,83$ 'tür. Ölçekten alınacak en düşük puanın 15 ve en yüksek puanın 105 olduğu dikkate alındığında örneklem grubunun Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanlarının orta düzeyde olduğu söylenebilir.

Tablo 5'te örneklem grubunun cinsiyeti ile Siber Mağduriyet Ölçeği, Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği, Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 5. Ergenlerin Cinsiyetine Göre Ölçek Puanları Analiz Sonuçları

	Cinsiyet	n	$\bar{x}$	S	t/z	p
Siber Mağduriyet Ölçeği	Kız	174	26,77	3,62	t:-0,721	0,471
	Erkek	174	27,08	4,36		
Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği						
Sosyal Destek Arama	Kız	174	8,55	2,42	z:-3,069	0,002*
	Erkek	174	7,73	2,63		
Yardım Arama	Kız	174	12,32	4,86	z:-1,969	0,049*
	Erkek	174	11,32	4,44		
Mücadele Etme	Kız	174	12,50	3,02	z:-3,507	0,000*
	Erkek	174	11,55	4,59		
Çevrimiçi Güvenlik	Kız	174	16,24	3,44	z:-2,580	0,010*
	Erkek	174	15,26	3,65		
Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği	Kız	174	64,53	15,12	t:-0,064	0,949
	Erkek	174	64,43	14,58		

*p<0,05

Tablo 5'e göre, örneklem grubunun cinsiyeti ile Siber Mağduriyet ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları arasındaki fark anlamlı değildir ($p>0,05$). Cinsiyet ile Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği tüm alt boyut puanları arasındaki fark ise anlamlıdır ($p<0,05$). Kızların Sosyal Destek Arama, Yardım Arama, Mücadele Etme ve Çevrimiçi Güvenlik alt boyutları puan ortalaması ($\bar{x}=8,55$; $\bar{x}=12,32$; $\bar{x}=12,50$, $\bar{x}=16,24$), erkeklerin puan ortalamasından ($\bar{x}=7,73$; $\bar{x}=11,32$; $\bar{x}=11,55$; $\bar{x}=15,26$) anlamlı düzeyde daha yüksektir.

Tablo 6'da yaşa göre Siber Mağduriyet Ölçeği, Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği tüm alt boyutları ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 6. Ergenlerin Yaşına Göre Ölçek Puanları ANOVA Sonuçları

	Yaş	n	$\bar{x}$	S	F	p
Siber Mağduriyet Ölçeği	14-15 yaş	111	26,60	3,26	0,561	0,571
	16 yaş	119	27,03	4,12		
	17-18 yaş	118	27,13	4,52		
Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği						
Sosyal Destek Arama	14-15 yaş	111	7,98	2,70	1,000	0,369
	16 yaş	119	8,41	2,40		
	17-18 yaş	118	8,02	2,56		
Yardım Arama	14-15 yaş	111	12,04	4,79	0,385	0,681
	16 yaş	119	11,91	4,66		
	17-18 yaş	118	11,52	4,61		
Mücadele Etme	14-15 yaş	111	11,85	3,15	0,183	0,833
	16 yaş	119	12,16	3,15		
	17-18 yaş	118	12,04	5,10		
Çevrimiçi Güvenlik	14-15 yaş	111	15,89	3,44	0,893	0,410
	16 yaş	119	15,40	3,56		
	17-18 yaş	118	15,98	3,72		
Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği	14-15 yaş	111	65,05	14,97	2,874	0,058
	16 yaş	119	61,97	15,30		
	17-18 yaş	118	66,47	13,96		

*p<0,05

Tablo 6'ya bakıldığında örneklem grubunun yaşı ile Siber Mağduriyet Ölçeği, Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği alt boyutları ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları arasındaki anlamlı ölçüde bir fark bulunamamıştır.

Tablo 7'de okul türüne göre Siber Mağduriyet Ölçeği, Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği tüm alt boyutları ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 7. Ergenlerin Devam Ettiği Okul Türüne Göre Ölçek Puanları ANOVA Sonuçları

	Okul Türü	n	$\bar{x}$	S	F	p
Siber Mağduriyet Ölçeği	Anadolu Lisesi	68	27,20	3,86	0,233	0,920
	Meslek Lisesi	65	27,12	4,50		
	Fen/Sosyal Bil. L.	67	26,82	4,03		
	Güzel Sanatlar L.	76	26,90	4,47		
	İmam Hatip L.	72	26,62	3,11		
Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği						
Sosyal Destek Arama	Anadolu Lisesi	68	8,63	2,44	2,051	0,087
	Meslek Lisesi	65	7,52	2,55		
	Fen/Sosyal Bil. L.	67	8,52	2,56		
	Güzel Sanatlar L.	76	8,01	2,52		
	İmam Hatip L.	72	8,02	2,63		
Yardım Arama	Anadolu Lisesi	68	10,25	3,93	3,875	0,004*
	Meslek Lisesi	65	11,69	4,83		
	Fen/Sosyal Bil. L.	67	12,28	4,56		
	Güzel Sanatlar L.	76	13,18	4,43		
	İmam Hatip L.	72	11,56	5,16		
Mücadele Etme	Anadolu Lisesi	68	11,02	3,07	2,122	0,078
	Meslek Lisesi	65	12,01	6,50		
	Fen/Sosyal Bil. L.	67	12,89	2,66		
	Güzel Sanatlar L.	76	12,34	2,90		
	İmam Hatip L.	72	11,83	3,24		
Çevrimiçi Güvenlik	Anadolu Lisesi	68	15,07	3,18	2,748	0,028*
	Meslek Lisesi	65	15,01	4,33		
	Fen/Sosyal Bil. L.	67	16,58	2,88		
	Güzel Sanatlar L.	76	16,32	3,57		
	İmam Hatip L.	72	15,59	3,61		
Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği	Anadolu Lisesi	68	63,74	14,10	1,823	0,124
	Meslek Lisesi	65	67,15	14,50		
	Fen/Sosyal Bil. L.	67	64,85	16,45		
	Güzel Sanatlar L.	76	65,92	13,84		
	İmam Hatip L.	72	60,90	14,88		

*p<0,05

Tablo 7'ye göre, örneklem grubundaki ergenlerin devam ettiği okul türü ile Siber Mağduriyet ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları arasında anlamlı fark yoktur ($p>0,05$). Okul türü ile Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Yardım Arama ve Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanları arasındaki fark anlamlıdır ($p<0,05$). Farkın kaynağının belirlenmesi için yapılan Scheffe Testi sonucuna göre Anadolu Lisesi'ne devam edenlerin Yardım Arama alt boyut puanı ($\bar{x} =10,25$) ve Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanı ($\bar{x} =15,01$) Güzel Sanatlar Lisesi'ne devam edenlerin puanından ($\bar{x} =13,18$, $\bar{x} =16,32$) anlamlı düzeyde daha düşük olduğu bulunmuştur.

Tablo 8'de hesapları kontrol etme durumuna göre Siber Mağduriyet Ölçeği, Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği tüm alt boyutları ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 8. Ergenlerin Sosyal Hesaplarını Kontrol Etme Durumuna Göre Ölçek Puanları
Analiz Sonuçları

	Hesapları Kontrol Etme Durumu	N	$\bar{x}$	S	F/H	p
Siber Mağduriyet Ölçeği	10-30 dk	130	25,83	3,26	H:28,517	0,000*
	31-59 dk arası	38	26,57	3,85		
	1 saat	62	27,08	3,60		
	2 saat	49	27,77	4,46		
	3 saat ve üzeri	69	28,46	4,76	Fark: 1-3, 4, 5; 2-5	
Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği						
Sosyal	10-30 dk	130	8,10	2,67	H:0,019	0,999
Destek	31-59 dk arası	38	8,21	2,50		
Arama	1 saat	62	8,19	2,31		
	2 saat	49	8,12	2,35		
	3 saat ve üzeri	69	8,14	2,77		
Yardım	10-30 dk	130	12,46	4,83	H:1,476	0,209
Arama	31-59 dk arası	38	11,97	4,48		
	1 saat	62	11,77	4,81		
	2 saat	49	11,44	4,16		
	3 saat ve üzeri	69	10,84	4,67		
Mücadele Etme	10-30 dk	130	12,80	4,75	H:2,381	0,051
	31-59 dk arası	38	11,42	3,53		
	1 saat	62	11,83	3,05		
	2 saat	49	11,85	2,67		
	3 saat ve üzeri	69	11,18	3,60		
Çevrimiçi Güvenlik	10-30 dk	130	16,56	3,21	H:10,862	0,028*
	31-59 dk arası	38	14,78	4,29		
	1 saat	62	15,41	3,92		
	2 saat	49	15,40	3,21		
	3 saat ve üzeri	69	15,31	3,55	Fark: 1-2, 3, 4, 5	
Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği	10-30 dk	130	65,67	15,92	F:0,693	0,577
	31-59 dk arası	38	66,28	14,55		
	1 saat	62	63,54	12,81		
	2 saat	49	62,65	14,16		
	3 saat ve üzeri	69	64,53	19,84		

*p<0,05

Tablo 8'e göre, örneklem grubunun sosyal hesaplarını kontrol etme durumu ile Siber Mağduriyet Ölçeği ve Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanları arasındaki fark anlamlıdır ($p<0,05$). Sosyal medya hesabını kontrol etmek için günde 10-30 dakika ayıranların ergenlerin puanı ($\bar{x}=25,83$) 1 saat ($\bar{x}=27,08$), 2 saat ($\bar{x}=27,77$), 3 saat ve üzeri süre ayıranların puanından ($\bar{x}=28,46$) ; gün içinde sosyal medya hesabını 31-59 dakika boyunca kontrol edenlerin puanı ($\bar{x}=26,57$) 3 saat ve üzeri süre boyunca kontrol eden ergenlerin puanından ($x=28,46$) anlamlı düzeyde daha düşüktür. Örneklem grubundaki ergenlerin günlük sosyal medya hesabını kontrol etme süresi arttıkça Siber Mağduriyet Ölçeği puanının da arttığı görülmektedir. Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Çevrimiçi Güvenlik alt boyutunda hesabını 10-30 dakika süresince kontrol edenlerin puanı ($\bar{x}=16,56$) 31-59 dakika ($\bar{x}=14,78$), 1 saat ($\bar{x}=14,78$) 2 saat ($\bar{x}=15,40$), 3 saat ve üzeri süre boyunca kontrol edenlerin puanından ($\bar{x}=15,31$) anlamlı düzeyde daha yüksektir. Örneklem grubundaki ergenlerin gün içerisinde sosyal hesaplarını kontrol etme süresiyle Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları arasındaki fark ise anlamlı değildir ($p>0,05$).

Tablo 9, Tablo 10 ve Tablo 11'de ölçek puanları arası ilişkiyi tespit etmek amacıyla korelasyon analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 9. Ergenlerin Siber Mağduriyet Ölçeği ve Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Puanları Spearman Brown Korelasyon Analizi Sonuçları

		Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği			
		Sosyal Destek	Yardım	Mücadele	Çevrimiçi
		Arama	Arama	Etme	Güvenlik
Siber Mağduriyet	r	0,074	-0,156	0,013	-0,218
Ölçeği	p	0,166	0,004*	0,804	0,000*

Tablo 9'a göre örneklem grubundaki ergenlerin Siber Mağduriyet Ölçeği puanları ile Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Yardım Arama ve Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanları arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki vardır ($r=-0,156$, $r=0,218$, $p<0,05$). Ergenlerin Siber Mağduriyet Ölçeği puanları arttıkça Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Yardım Arama ve Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanları azalmakta veya Siber Mağduriyet Ölçeği puanları azaldıkça Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği

Yardım Arama ve Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanları artmaktadır.

Tablo 10. Ergenlerin Siber Mağduriyet Ölçeği ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği Puanları Spearman Brown Korelasyon Analizi Sonuçları

Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği		
Siber Mağduriyet Ölçeği	r	-0,098
	p	0,067

Tablo 10'a göre örneklem grubundaki ergenlerin Siber Mağduriyet Ölçeği puanları ile Duygusal Zekâ Özellikleri Ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır ($r=0,098$, $p>0,05$).

Tablo 11. Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği ve Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Puanları Spearman Brown Korelasyon Analizi Sonuçları

		Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği			
		Sosyal Destek Arama	Yardım Arama	Mücadele Etme	Çevrimiçi Güvenlik
Duygusal Zekâ	r	0,074	0,230	0,172	0,235
Özelliği Ölçeği	p	0,169	0,000*	0,001*	0,000*

Tablo 11'e göre örneklem grubundaki ergenlerin Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları ile Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Yardım Arama, Mücadele Etme ve Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanları arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki vardır ($r=0,230$, $r=0,172$, $r=0,235$, $p<0,05$). Ergenlerin Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları arttıkça Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puanları da artmakta veya Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları azaldıkça Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puanları da azalmaktadır.

5. TARTIŞMA

Ergenlerin siber mağduriyet, siber zorbalıkla başa çıkma ve duygusal zekâları arasındaki ilişkinin farklı değişkenlere göre incelendiği bu çalışmada, örneklem grubundaki ergenlerin genel olarak Siber Mağduriyet Ölçeği puanlarının düşük, Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanlarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu sonuçlar, ergenlerin siber zorbalığa maruz kalma oranlarının düşük ve duygusal zekâ düzeylerinin orta olduğu, siber zorbalıkla başa çıkabilmede ise orta düzeyde etkili stratejiler kullandığı şeklinde yorumlanabilir.

Çalışmada, ergenlerin cinsiyeti ile Siber Mağduriyet Ölçeği ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları arasında anlamlı fark bulunamamıştır. Alan yazında yapılan bazı araştırmalarda (Agatston, Kowalski, Lambert, 2007; Balakrishnan, 2015; Campfield, 2008; Yaman, Eroğlu, Peker, 2011) genellikle kızların erkeklere göre hem mağdur hem zorba olmak ihtimalleri daha yüksek bulunurken, Calvete, Orue, Estevez, Villardon ve Padilla (2010) ile Sincek (2014) bu araştırmalardan farklı olarak çalışmalarında erkeklerin kızlara göre daha fazla zorbalığa maruz kaldığını bulmuşlardır. Buna göre cinsiyet ve mağduriyet arasındaki çalışmalarda farklı sonuçlar elde edildiği söylenebilir. Kızların ve erkeklerin internet kullanma amaçlarının farklı olduğu, erkeklerin daha çok online oyunlarda, kızların ise sohbet edebilecekleri uygulamalarda vakit geçirdikleri (Lenhart, Purcell, Smith, Zickuhr, 2010) dikkate alındığında, çevrimiçi zorbalığa maruz kalma türlerinde de farklılıklar olacağı düşünülmektedir. Sharma, Kishore, Sharma ve Duggal (2017) mağduriyet ve zorbalık açısından cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Bu durum da mevcut araştırma bulgularını destekler niteliktedir.

Çalışmada, ergenlerin Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiği, kız ergenlerin erkek ergenlere göre Sosyal Destek Arama, Yardım Arama, Mücadele Etme ve Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanlarının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmada üniversiteden önce devlet okulunda okuyan okuyan kız öğrencilerden siber mağdur

olanlar diğerlerine göre siber zorbalığı daha ciddi bir sorun olarak gördüklerini ifade etmişlerdir (Sobba, Paez ve Bense, 2017). Bradbury, Dubow, Domoff (2018) kız ergenlerin mağduriyetle başa çıkma becerileri olarak dikkat dağıtma, sosyal destek arama, problem çözme becerilerini kullanırken, erkek ergenlerin daha çok baş etme yöntemi olarak misilleme kullandığını bulmuştur. Başka bir araştırmada ise zorbalığa karşı misilleme yapanların erkek olması ve bunların empati düzeyinin yüksek olmasının muhtemel olduğundan bahsedilmiştir (Ang ve Goh, 2010). Görüldüğü üzere erkeklerde daha çok misilleme yapma, kızlarda ise önlem alma durumları söz konusudur, bu da mevcut araştırmanın bulgularını desteklemektedir. Ayrıca Topçu ve Erdur-Baker (2016) çalışmalarında kızların siber mağduriyet sonrası yardım arama davranışlarının erkeklere oranla daha fazla olduğu ifade edilmiştir. Kız ergenlerin zorbalık sonucunda başa çıkmak için içselleştirme sosyal destek arama davranışları daha fazladır, erkekler ise yöntem olarak dışsallaştırmayı tercih etmektedirler (Türkileri-İnselöz ve Uçanok, 2013). Kız ergenlerin zorbalıkla başa çıkma becerilerinin daha yüksek olmasında, onların sorunu ortadan kaldırmaya yönelik adımlar atma becerisine sahip olabileceğinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Cinsiyet, duygusal zekâ ve siber mağduriyet arasındaki çalışmalar sınırlı olmakla beraber duygusal zekâ açısından araştırmalarda kızların duygusal zekâlarının erkeklerden daha yüksek olduğunu belirten araştırmalar çoğunluktadır (Aşan ve Özyer, 2003; Bircan ve Bacanlı, 2005; İşmen, 2001; Seyis, Yazıcı ve Altun, 2012). Ahmad, Bangash ve Ahmad Khan, (2009) erkeklerin kadınlardan daha yüksek duygusal zekâ puanına sahip olduğunu bulmuşlardır. Gür, Öztürk- Altınayak ve Ejder Alpay (2019) kız ve erkeklerin duygusal zekâ puanlarını yakın bulmuş ve duygularını neredeyse eşit düzeyde kullanabildiğini ifade etmiştir. Coşkun ve Öksüz (2018) ise ilkokul öğrencileri ile yaptıkları araştırmada kızlar ve erkeklerin duygusal zekâ puanları arasında anlamlı bir farklılık bulamamıştır. Yapılan çalışmaların sonuçları, ergenlerde duygusal zekâ üzerinde cinsiyetin tek başına etkili bir faktör olmadığını düşündürmektedir.

Çalışmada ergenlerin yaşı ile Siber Mağduriyet Ölçeği, Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği alt boyutları ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları arasındaki anlamlı ölçüde bir fark bulunamamıştır. Hemphill, Kotevski ve Heerde (2015)

araştırmalarında dokuzuncu ve onuncu sınıf öğrencilerinin %8-9'unun siber mağduriyet bildirdiklerini ve onuncu sınıfta mağduriyete uğrayanların on birinci sınıfta depresif semptomlar gösterdiğini bulmuşlardır. Sınıf düzeyi ve yaş arttıkça mağduriyete uğrama olasılığının da arttığını ortaya koyan araştırmalar mevcuttur (Dalmaç Polat ve Bayraktar, 2016; Mesch, 2009; Özer ve Cemaloğlu, 2016). Üniversite öğrencileriyle yapılan araştırmada, yaş ile siber zorbalık arasında anlamlı bir fark bulunmuştur (Al Qudah vd. 2020). Bu bulgular araştırma bulgularından farklıdır. Fakat bu araştırmada her ne kadar anlamlı bir fark olmasa da büyük yaş grubu ergenlerin mağduriyet puanları diğerk gruplardan yüksek çıkmıştır. Çevrimiçi ortamlara günümüzde neredeyse tüm yaş gruplarının ulaşabilmesi, mağduriyete uğrayanların tüm yaş gruplarından olabileceğini göstermektedir. Araştırmada zorbalıkla başa çıkma, mağduriyet ve yaş arasında anlamlı ilişki bulunamaması, başa çıkmanın yaştan ziyade cinsiyet, internet kullanım becerileri gibi faktörlerin daha etkili olduğunu düşündürebilir. Yapılan bazı çalışmalarda ise duygusal zekâ ve yaş arasında bir ilişki bulunamamıştır (Abdellatif, Hussein, Hamed ve Zoramba, 2017; Robson ve Witenberg, 2013).

Çalışmada ergenlerin devam ettiğı okul türü ile Siber Mağduriyet ve Duygusal Zekâ Özelliğı Ölçeğı puanları arasında anlamlı fark olmadığı belirlenmiştir. Okul türü ve mağduriyet arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırma sayısı kısıtlı olmakla birlikte; Tunca ve Geleri (2020) araştırmasında en fazla zorbalık yapan okul türü olarak Fen Lisesi ve en az zorba puanlarının ise özel liselerde olduğunu belirlemiş, siber mağduriyet puanlarında okul türünde herhangi bir farklılık bulamamıştır. ErdurBaker ve Kavşut (2007) da okul türleri arasında siber mağduriyet açısından fark bulamamışlardır. Bu bulguların araştırma bulgularını desteklediğı görölmektedir. Okula bağıllık ve okul başarısı düşük ergenlerin siber kurban olma olasılıklarının daha yüksek olduğı (Schneider, O'Donnell, Stueve ve Coulter, 2012) ifade edilmektedir. Çivilidağ ve Cooper (2013) araştırmaları sonucunda Anadolu Lisesi öğrencilerinin genel lisede öğrenim görenlere oranla anlamlı düzeyde daha fazla siber zorba davranışlarda bulunduklarını belirtmişlerdir. Mevcut araştırmada farklılaşma olmamasının sebebinin, ergenlerin genel olarak siber zorbalık mağduriyet puanlarının düşüklüğünden veya siber zorbalıkla başa çıkma puanlarının orta düzeyde olmasından kaynaklanabileceğı düşünölmektedir.

Okul türü ile Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Yardım Arama ve Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanları arasındaki farkın anlamlı olduğu, Anadolu Lisesi'ne devam edenlerin Yardım Arama ve Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanlarının Güzel Sanatlar Lisesi'ne devam edenlerin puanından anlamlı düzeyde daha düşük olduğu bulunmuştur, çevrimiçi güvenlik boyutunda ise Fen Lisesi öğrencileri daha yüksek puan almıştır. Ülkemizde liselere geçişte akademik başarı ya da özel yetenek, belirleyici olmaktadır. Zorbalık ve mağduriyette olduğu gibi başa çıkma becerilerinde de okul ile akademik başarısının bu durumla ilgili olduğu düşünülmektedir. Üniversite öğrencilerinin oluşturduğu çalışma grubunda akademik başarısı düşük olan öğrencilerin hem siber zorbalık hem siber mağduriyet puanları daha yüksek bulunmuş, zorbalığa uğradıklarında ise depresif belirtileri daha fazla yaşadıkları bulunmuştur (Okumu vd., 2020). Uludağlı-Pekel ve Uçanok (2005) tarafından yapılan araştırmada zorba/kurban çocukların zorbalıkla ilgili herhangi bir olaya karışmayan çocuklara göre akademik başarısı daha düşük bulunmuştur.

Zorbalıkla başa çıkma davranışlarında, ergenlerin devam ettiği okul türü veya ergenlik dönemine özgü bakış açısı, ergenlerin olayları değerlendirme şekilleri üzerinde etkili olabilmektedir. Yapılan bir araştırmada ortaya çıkan duruma göre ergenlerin internette gördüğü bazı iletileri komik ya da eğlenceli bulması, onların bunu olumsuz bir durum olarak algılamamasına neden olabilmektedir. Özel okula devam eden ergenler devlet okulundakilere göre daha az zorbalık durumu bildirmekle birlikte, bazen zorbalık karşısında bunun şaka olduğunu düşünerek herhangi bir karşı gelme davranışında bulunmayacaklarını ifade etmişlerdir (Topçu, Erdur- Baker ve Çapa-Aydın, 2008). Ergenlerde mağduriyet sonrası yardım arama davranışlarında, arkadaşlar ebeveynler ve kardeşler öne çıkan kişiler olarak ifade edilmektedir (Topçu ve Erdur-Baker, 2016). Bu kişilerin seçilme nedeninin, mağdurların teknik yardım alma isteği olduğu düşünülmektedir.

Çalışmada, ergenlerin sosyal medya hesaplarını gün içerisinde kontrol etme durumu ile Siber Mağduriyet Ölçeği ve Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanları arasındaki fark anlamlı bulunmuştur. Sosyal medya hesabını kontrol etmek için günde 10-30 dakika ayıranların ergenlerin puanı daha fazla

süre kontrol edenlerin puanından; gün içinde sosyal medya hesabını 31-59 dakika boyunca kontrol edenlerin puanı 3 saat ve üzeri süre boyunca kontrol eden ergenlerin puanından anlamlı düzeyde daha düşük bulunmuştur. Ayrıca Çalışmada, ergenlerin günlük sosyal medya hesabını kontrol etme süresi arttıkça Siber Mağduriyet Ölçeği puanının da arttığı belirlenmiştir. Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Çevrimiçi Güvenlik alt boyutunda hesabını 10-30 dakika süresince kontrol edenlerin puanı daha uzun süre kontrol edenlerin puanından anlamlı düzeyde daha yüksek bulunmuştur. Çalışmanın bulgularına göre, öğrencilerin hesapları kontrol etme süresi arttıkça mağduriyet yaşama olasılıkları da artmaktadır. Alanyazında bilgisayar ve internette daha fazla vakit geçiren çocuğun mağduriyete uğrama olasılığının daha fazla olduğunu gösteren çalışmalar mevcuttur (Balakrishnan, 2015; Didden vd., 2009; Zhou vd., 2013). Ayrıca Özer ve Cemaloğlu (2016) da araştırmaları sonucunda, sosyal medya kullanım süresi arttıkça zorbalığa maruz kalma oranının arttığını ifade etmişlerdir. Alanyazındaki bulguları destekleyen bulgular, bu çalışmada da ortaya çıkmıştır. İnternette geçirilen süre arttıkça kullanılan siteler artmakta ve değişmektedir. İnternetteki siteler, örneğin sosyal medya bazı kişisel bilgilerle kaydolmayı gerektirmektedir. Buraya verilen numara, bilgi, fotoğraf, ileti gibi verilerin olumsuz herhangi bir durumda zorbalık yapmak için başka kişiler tarafından kullanılma ihtimalinin olması mağduriyet durumunu arttırabilmektedir. Çevrimiçi güvenilirlik boyutunda ergenler hesaplarını korumak amacıyla, şifre değiştirme ya da önlem alma davranışında bulunabilirler. Hesaplarını daha az süreyle kontrol eden ergenlerin bu boyutta fazla puan alması, onların önlem almada diğerlerine göre daha iyi olduğu şeklinde yorumlanabilir. İnterneti kullanma becerisi yüksek olan bireylerin çevrimiçi risklerle başa çıkma becerisinin de yüksek olabileceği düşünülmektedir (Rodriguez, van Osten ve Iguarta, 2018).

Çalışmada, ergenlerin gün içerisinde sosyal hesaplarını kontrol etme süresiyle Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark belirlenmemiştir. Benzer bir çalışmada Erginsoy (2019), duygusal zekâ ve internet bağımlılığı arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulmuştur. Ayrıca çalışma sonucuna göre duygusal zekâ alt boyutlarından olan duygulardan faydalanma ve duyguları ifade etme alt boyutlarının internet bağımlılıklarının anlamlı bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Reisoğlu, Gedik, Göktaş (2013) üniversite öğrencileri üzerinde yaptıkları çalışmada,

duygusal zekânın problemli internet kullanımının önemli bir yordayıcısı olmadığını bulmuşlardır. Bu bulgulardan yola çıkarak ergenlerin internette geçirdiği sürenin bağımlılık boyutuna ulaşmadığı düşünülebilir, bu nedenle kullanımın bağımlılık boyutuna ulaşp ulaşmadığını kesin olarak tespit etmek gerekmektedir. Bunun haricinde ergenlerin, hangi sosyal medya platformunu kullandıklarını ve ne amaçla kullandıklarını belirleyerek duygusal zekâ, sosyal medya ve interneti kullanma süresindeki ilişkiyi belirlemek mümkün olacaktır.

Çalışma bulgularına göre, ergenlerin Siber Mağduriyet Ölçeği puanları arttıkça Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puanlarının azaldığı veya Siber Mağduriyet Ölçeği puanları azaldıkça Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puanlarının arttığı belirlenmiştir. Buna göre, siber zorbalıkla başa çıkamayan ergenlerin siber zorbalığa maruz kalma olasılıklarının daha yüksek olduğu söylenebilir. Siber zorbalık ya da geleneksel zorbalığın çeşitli türlerine maruz kalan öğrencilerin maruz kalmayanlara göre daha fazla öfke durumu yaşadıkları bilinmekte, bazen zorbalığa boyun eğme davranışları sergilendiği görülmektedir (Çelen vd., 2018; Hakan, 2011). Siber zorba mağduru ergenlerin başa çıkma davranışları yerine buna boyun eğdikleri veya aynı tarzda bir zorbalıkla karşılık verdikleri de düşünülebilir. Kısasa kısas şeklinde yapılan bu karşılıklar, ergenin hem mağdur hem de zorba olması durumunu akla getirmektedir.

Çalışmada, ergenlerin Siber Mağduriyet Ölçeği puanları ile Duygusal Zekâ Özellikleri Ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Alanyazında bulgulara bakıldığında duygusal zekânın boyutlarının siber zorbalık ya da geleneksel zorbalığa maruz kalmayı yordadığını gösteren araştırmalar mevcuttur (Martinez-Monteaagudo, Delgado, Ingles, ve Garcia-Fernandez, 2019; Lomas, Stough, Hansen ve Downey, 2012). Bir araştırmada geleneksel zorbalık ve siber zorbalık yapan çocuklar kendilerini başkalarının duygusal ipuçlarını yakalamada yeterli görmüşler, ancak bu duyguları düzenleme ve anlamada daha az yetenekli olduklarını ifade etmişlerdir (Baroncelli ve Cuicci, 2014). Ortaokul öğrencileri ile yapılan bir çalışma sonucunda mağdurların duygusal problem çözme ve sosyal beceriler gibi duygusal zekânın bileşenlerinden yoksun oldukları, mağduriyetle karşılaştıklarında tepkisiz kaldıkları ortaya çıkmıştır (Kokkinos ve Kipritsi, 2012). Parker ve arkadaşları (2008),

alışmalarında düşük duygusal zekânın problemli internet kullanımının güçlü bir yordayıcısı olduğunu ortaya çıkarmışlardır. Siber mağduriyet ve duygusal zekâ arasında anlamlı bir fark çıkmamasının nedeni, bu araştırmanın örneklem grubundaki ergenlerin duygusal zekâ düzeyleri, orta seviyede olması olabilir.

Çalışmada, ergenlerin Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları arttıkça Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puanlarının arttığı veya Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları azaldıkça Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puanlarının da azaldığı belirlenmiştir. Chan ve Wong (2017) okullarında olumlu deneyimleri az olan, ancak uyumlu davranan ergenlerin zorbalıkla başa çıkmak için daha pasif bir tarz belirlediklerini bulmuşlardır. Aynı araştırmada, misilleme yapan ergenlerin empati düzeylerinin yüksek olduğu bildirilmiştir. Siber mağdurların duygu düzenleme becerilerinde iyi olmadıkları, zorbalığı kabullenme, kendini suçlama gibi davranışlar sergilediği görölmektedir (Arató, Zsidó, Lénárd ve Lábadı, 2020). Ergenlerin başa çıkmak için önce tek başlarına baş etmeye çalışması, yardım arama davranışlarında ilk olarak arkadaşlarından yardım aramaya başvurdukları bilinmektedir (Kestel ve Akbıyık, 2016). Arkadaşlık ilişkilerinde duygusal zekânın yüksek olması, yüksek arkadaşlık kalitesi ve yaşam doyumuyla ilişkilidir (Fradhan, Bhattacharyya ve Goswami, 2018). Empati düzeyi, sosyal beceriler ve yüksek benlik saygısı gibi bileşenler, yüksek duygusal zekâyla ilişkilidir. Bu becerileri gelişmiş kişiler, yardım arama ya da sosyal destek alma becerilerinde sorun yaşamazlar. Araştırmanın duygusal zekâ ve siber zorbalıkla başa çıkmanın ilişkili olduğu bulgusu, alanyazındaki bulgularla desteklenmektedir.

Siber zorbalık, günümüzde sadece ergenlerin değil online ortamları kullanan herkesin yaşaması muhtemel bir durum haline gelmiştir. Her dört öğrenciden birinin siber zorbalığa uğradığının ve çoğunluğunun elektronik iletişim araçlarını kullanarak başkalarına zorbalık yaptığının belirlendiği (Aksaray, 2011) düşünöldüğünde konunun hassasiyeti daha iyi anlaşılmaktadır. Ergenlerin gelişimsel dönem özellikleri dikkate alındığında, onların mağduriyete uğrama ya da zorbalık yapma ihtimalinin arttığı söylenebilir. Zorbalık sonucunda, ergende istenmeyen olumsuz durumlar görölme ihtimali çok yüksektir. Siber zorbalık mağdurlarının anksiyete, depresyon, stres, korku yaşadıklarını, düşük benlik saygısı, öfke ve hayal kırıklığı duyguları, çaresizlik,

sinirlilik, uyku bozuklukları, intihar düşüncesi gibi durumlar yaşadıkları (Martinez-Monteaagudo vd., 2019) bilinmektedir. Geleneksel zorbalığa uğrayanlar ve siber mağdurlar arasında siber mağdurların daha yüksek anksiyete ve depresyon durumu bildirdikleri ve sosyal zorluk yaşadıkları bildirilmiştir (Campbell, Spears, Slee, Butler ve Kift, 2012). Ayrıca çevrimiçi zorbalığın çevrimdışı ortama, yani okul ortamına taşınarak okul zorbalığı haline gelme ihtimali gibi durumlar meydana gelebilmektedir.

Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Hindistan siber tacizi yasal yollarla çözmek için çeşitli resmi adımlar atmaya başlamıştır (Debarati ve Jaishankar, 2011). Okullarda güvenli öğretmen-öğrenci ilişkilerinin akran mağduriyetinin psikolojik güvenlik üzerindeki olumsuz etkisini hafiflettiği ve bunun da internet bağımlılığı riskini azalttığı belirlenmiştir (Jia vd., 2018). Bu nedenle, ergenlerin akranları ve yetişkinlerle güvenli ilişkiler içerisinde olmaları, kişisel olarak zorbalıktan korunma yollarını bilmeleri, mağduriyet durumunda yapılacaklar konusunda bilgi edinmeleri yanında yasal düzenlemelerin gerekliliği açıktır.

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmadan elde edilen sonuçlar ve geliştirilen önerilere yer verilmiştir.

6.1. Sonuçlar

Araştırmanın problem ve alt problemlerine göre aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir:

- Örneklem grubundaki ergenlerin genel olarak Siber Mağduriyet Ölçeği puanları düşük düzeyde, Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları orta düzeydedir.
- Ergenlerin cinsiyeti ile Siber Mağduriyet Ölçeği ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları arasında anlamlı fark yoktur.
- Ergenlerin yaşı ile Siber Mağduriyet Ölçeği, Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği alt boyutları ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.
- Ergenlerin Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puanlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermektedir. Kız ergenlerin erkek ergenlere göre Sosyal Destek Arama Yardım Arama, Mücadele Etme ve Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanları daha yüksektir.
- Ergenlerin devam ettiği okul türü ile Siber Mağduriyet ve Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları arasında anlamlı fark yoktur.
- Ergenlerin devam ettiği okul türü ile Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Yardım Arama ve Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanları arasındaki farkın anlamlıdır. Anadolu Lisesi'ne devam edenlerin Yardım Arama ve Çevrimiçi Güvenlik alt boyut puanları Güzel Sanatlar Lisesi'ne devam edenlerin puanından anlamlı düzeyde daha düşüktür.
- Ergenlerin günlük sosyal medya hesabını kontrol etme süresi arttıkça Siber Mağduriyet Ölçeği puanı da artmaktadır.

- Ergenlerin Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği Çevrimiçi Güvenlik alt boyutunda hesabını 10-30 dakika süresince kontrol edenlerin puanı daha uzun süre kontrol edenlerin puanından anlamlı düzeyde daha yüksektir.
- Ergenlerin gün içerisinde sosyal hesaplarını kontrol etme süresiyle Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları arasında anlamlı bir fark yoktur.
- Ergenlerin Siber Mağduriyet Ölçeği puanları arttıkça Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puanları azalmakta veya Siber Mağduriyet Ölçeği puanları azaldıkça Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puanları artmaktadır.
- Ergenlerin Siber Mağduriyet Ölçeği puanları ile Duygusal Zekâ Özellikleri Ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişki yoktur.
- Ergenlerin Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları arttıkça Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puanları artmakta veya Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği puanları azaldıkça Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği puanları da azalmaktadır.

6.2. Öneriler

- Grubun siber mağduriyet puanları düşük çıkmıştır. İnternette veya sosyal medyada görülen birçok paylaşımın, ergenler tarafından eğlenceli bulunduğu düşünülmektedir. Bu nedenle maruz kaldıkları durumun siber zorbalık olup olmadığının farkına varmaları için zorbalık davranışlarının neler olduğu, kişisel hakların ihlalini içeren konular ya da kişiliğe zarar verici davranışların neler olduğu konusunda farkındalık kazandırılması gerekmektedir. Bu amaçla, ergenlere yönelik sosyal medya okuryazarlığı konusunda yapılacak eğitsel çalışmalarda siber zorbalık ve mağduriyet konularına değinilebilir.
- Zorbalığa maruz kalındığında bunlarla nasıl başa çıkabileceği konusunda ergenlere eğitsel ve psikolojik destekler verilebilir. Benlik saygılarını koruma, empati ya da psikolojik olarak kendilerini güçlü kılacak özellikleri online ortamda nasıl kullanacakları onlara ifade edilebilir.
- Yeni medya denilen sosyal ağlarda; hesabı koruma, şifre değiştirme ya da kullanımı konusunda ergenlere bilgisayar kullanımı ve online güvenlik konularında eğitimler verilebilir.
- Okullarda idare ve öğretmenlerin siber zorbalık hakkında bilgilendirilmesi, aynı şekilde hesap güvenliği ya da sosyal ağlardaki paylaşımlar dahil şu an birçok

ergen tarafından kullanılan platformların neler olduğu, buralarda nelerle karşılaşabilecekleri konusunda bilgi edinmeleri ve öğrencileri bu konularda desteklemeleri önerilebilir.

- İnternet bağımlılığının, zorbalığın ve tacizin azaltılması için okullar, öğretmenler, aileler, ergenlerin ve yasal düzenlemeler yapılması için yetkililerin bir arada çalışması gerekmektedir.
- Siber zorbalıkla baş etme yöntemi olarak ergen üzerinden çeşitli çalışmalar yapılması gerekmektedir. Ancak sadece mağdur ya da zorba olanlarda değil daha geniş kapsamlı örnekler tüm dünyada alınmalıdır.
- Bu araştırma çeşitli okullarda ve sınıf düzeylerindeki ergenler üzerine yapılmış olup alan yazında eksikliği görülen bir konuya farklı yaklaşımlar getirmek için yapılmıştır. Daha geniş bir yaş aralığında örneklem seçilerek, ergenlerin kullandıkları sosyal medya siteleri ve kullanım amaçları, tablet veya akıllı telefon gibi teknolojik araçların kullanımının siber mağduriyete etkisi gibi konularda yeni araştırmalar yapılabilir.

7. KAYNAKLAR

- Abdellatif, S. A., Hussien, E. S., Hamed, W. E. ve Zoromba, M. A. (2017). Relation between emotional intelligence, socio-demographic and clinical characteristics of patients with depressive disorders. *Archives of Psychiatric Nursing*, 31(1), 13-23.
- Acar, F. T. (2001). Duygusal zekâ yeteneklerinin göreve yönelik ve insana yönelik liderlik davranışları ile ilişkisi: Banka şube müdürleri üzerine bir alan araştırması. Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Agatston, P.W., Kowalski, R. ve Limber, S. (2007). Students' Perspectives on Cyber Bullying, *Journal of Adolescent Health*, 41, 59–S6.
- Ahmad, S., H. Bangash ve S.A. Khan. 2009. Emotional intelligence and gender differences. *Sarhad Journal of Agriculture*. 25(1), 127-130.
- Akbaba, S. ve Eroğlu, Y. (2013). İlköğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve mağduriyetin yordayıcıları. *Eğitim Fakültesi Dergisi*, 26 (1), 105-121.
- Akgül, M. ve Akdağ, M. (2017). Türkiye’de Yeni Medya Eğitimi Üzerine Niceliksel Bir Betimleme, *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(1), 210-220.
- Aksaray, S. (2011). Siber Zorbalık. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(2), 405-432.
- Aksoy, B. ve Karatekin, K. (2011). Farklı programlardaki lisans öğrencilerinin çevreye yönelik duyuşsal eğilimleri. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 23-36.
- Aktepe, E. (2013). Ergenlerde Siber Zorbalık ve Siber Mağduriyet. *New/Yeni Symposium Journal*, 51(1), 31-36.
- Altan, T. ve Eldeleklioğlu, J. (2019). Lise öğrencilerinde siber zorbalığın yordayıcısı olarak siber mağduriyet ve duygusal zekâ. *İlköğretim Online*, 18 (4), 2147-2156.
- Altunbaş, T. ve Özabacı, N. (2018). Duygusal zekâ programının öğrencilerin duygusal zekâ, atılgan, saldırgan ve çekingen davranışlarına etkisinin incelenmesi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*. 9(54), 659-688.

- Ançeli, G., Açıkgöz, İ. ve Yavaş Ayhan, A. (2015). Problemli İnternet Kullanımı ile Duygusal Zekâ ve Bazı Sosyodemografik Değişkenler Arasındaki İlişki. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 255-263.
- Anderson, C. A. ve Bushman, B. J. (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: a meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological Science*, 12(5), 353-9.
- Ang, R. P. ve Poh, D. H. (2010). Cyberbullying among adolescents: the role of affective and cognitive empathy, and gender. *Child Psychiatry Human Development*, 41, 387-397.
- Arató, N., Zsidó, A.N., Lénárd, K. ve Lábadi, B. (2020). Cybervictimization and cyberbullying: the role of socio-emotional skills. *Frontiers in Psychiatry*. 11(248), 1-8.
- Arıca, O., Kınay, H. ve Tanrıku, T. (2012). Siber Mağduriyet Ölçeğinin İlk Psikometrik Bulguları. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 101-114.
- Arslan, M. ve Güven, Y. (2015). Duygusal zekâ eğitiminin öğrencilerin duygusal zekâ düzeylerine etkisi. *Journal of International, Educational and Economics Perspectives*. 3 (1), 3-26
- Aşan, Ö. ve Özyer, K. (2003). Duygusal zekâyı etki eden demografik faktörlerin saptanmasına yönelik ampirik bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21 (1), 151-167.
- Austin, V.L. ve Sciarra, T.D (2010). *Çocuk ve ergenlerde duygusal ve davranışsal bozukluklar*. Riskli davranışlar ve duygusal rahatsızlık (syf. 310-366). Ed: Dr. Mustafa Özeke. Ankara: Nobel Akademik.
- Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2012). İlköğretim öğrencilerin sanal zorba ve mağdur olma durumları. *Elementary Education Online*, 11(2), 369-380.
- Babakhani, N. (2011). The effects of social skills training on self-esteem and aggression male adolescents. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 30(2011), 1565-1570.
- Baker, Ö.E ve Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü: Siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Balakrishnan, V. (2015). Cyberbullying among young adults in Malaysia: The roles of gender, age and Internet frequency. *Computers in Human Behavior*, 46(2015), 149-157.
- Balakrishnan, V. ve Fernandez, T. (2018). Self-esteem, empathy and their impacts on cyberbullying among young adults. *Telematics and Informatics*, 35 (2018), 2028-2037.

- Baldry, A. C., Sorrentino, A. ve Farrington, D. P. (2018). Post-Traumatic Stress Symptoms Among Italian Preadolescent. *Journal of Child and Family Studies*, 1-7.
- Bar-On, R. (2006). The Bar-On model of emotional-social intelligence. *Psicothema* 18, 13-25.
- Baroncelli, A., ve Cuicci, E. (2014) Unique effects of different components of trait emotional intelligence in traditional bullying and cyberbullying. *Journal of Adolescence* 37, 807-815
- Barut, Y. (2015). Duygusal zekâ ve iletişim becerileri ilişkisi: Örgüt kültürünün aracı rolü (İzmir Bozyaka Eğitim ve Araştırma Hastanesi ve Kent Hastanesinde görevli sağlık çalışanları örneği). Doktora tezi, İzmir: Yaşar Üniversitesi.
- Baştürk Akça, E., Sayımer, İ. ve Ergül, S. (2015). Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanımları ve Siber Zorbalık Deneyimleri: Ankara Örneği. *Global Media Journal TR Edition*, 5(10), 71-86.
- Batmaz, M. ve Ayas, T. (2013). İlköğretim ikinci kademeki öğrencilerin psikolojik belirtilere göre sanal zorbalık düzeylerinin yordanması. *Sakarya University Journal of Education*, 3(1), 43-53.
- Bayram, F. ve Özkamalı, E. (2019). Lise öğrencilerinin siber zorbalık yaoma ve siber mağdur olma durumlarının incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(1), 303-318.
- Beran, T., ve Li, Q. (2005). Cyber-Harassment: A study of new method for an old behavior. *Journal of Educational Computing Research*, 32, 265-277. <https://doi.org/10.2190/8YQM-B04H-PG4D-BLLH>
- Bhat, S.C., Chan, H.S. ve Linscott, A. J. (2010). Addressing Cyberbullying as a Media Literacy Issue. *New Horizons in Education*, 58(3), 34-43.
- Biggs, P. ve Lozanova, Y. (2017). The State of broadband: Broadband catalysing sustainable development. Erişim: https://www.itu.int/dms_pub/itu-s/opb/pol/S-POL-BROADBAND.18-2017-PDF-E.pdf, 20.09.2020.
- Bircan, S. ve Bacanlı, F. (2005). Ergenlerin duygusal zekâlarının çatışma eğilimlerine ve suç davranışlarına etkisi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 22, 61-68.
- Bradberry, T. ve Greaves, J. (2009). *Duygusal Zekâ 2.0*. İstanbul: Sola.

- Bradbury, S.L., Dubow, E.F. ve Domoff, S.E. (2018). How do adolescents learn cyber-victimization coping skills? An examination of parent and peer coping socialization. *J Youth Adolesce*, 47(9), 866-1879.
- Brewer, G. ve Kerslake, J (2015). Cyberbullying, self-esteem, empathy and loneliness. *Computers in Human Behavior*, 48, 255-260.
- Calvete, E., Orue I., Estevez, A., Villardon, L. ve Padilla, P. (2010). Cyberbullying in adolescents: Modalities and aggressors' profile. *Computers in Human Behavior*. 26(5), 1128-1135.
- Campbell, M., Spears, B., Slee, P., Butler, D. ve Kift, S. (2012) Victims' perceptions of traditional and cyberbullying, and the psychosocial correlates of their victimisation, *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17 (3-4), 389-401.
- Campfield, D. C. (2008). Cyber bullying and victimization: Psychosocial characteristics of bullies, victim, and bully/victims, Unpublished doctoral dissertation, The University of Montana, U.S.A.
- Champion, K., Vernberg, E. ve Shipman, K. (2003). Nonbullying victims of bullies: Aggression, social skills, and friendship characteristics. *Applied Developmental Psychology*, 24, 535-551.
- Chan ve Wong (2017). Coping with cyberbullying victimization: An exploratory study of Chinese adolescents in Hong Kong. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 50, 71-82.
- Coşkun, K. ve Öksüz, Y. (2018). Duygusal okuryazarlık eğitiminin ilkökul öğrencilerinin duygusal zekâ performansı üzerindeki etkisinin cinsiyete göre incelenmesi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22 (Özel Sayı), 1861-1874.
- Crawford, A.M ve Manassis, K. (2011). Anxiety, social skills, friendship quality, and peer victimization: An integrated model. *Journal of Anxiety Disorders* .25, 924– 931.
- Çelik, S., Atak, H. ve Erguzen, A. (2012). The effect of personality on cyberbullying among university students in Turkey. *Egitim Arastirmalari Eurasian Journal of Educational Research*, 49, 129-150.
- Çelen, Ç., Çöp, E., Şenses- Dinç, G., Hekim, Ö., Göker, Z., Sekmen, E. ve Üneri, Ö.Ş (2018). Çocuk Psikiyatrisi Polikliniğine Başvuran Ergenlerde Akran Zorbalığı ile Siber Zorbalık ve Öfke İfade Tarzlarının İlişkisi. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 14, 108-118.

- Çetin, F.H., Uçar, H.N., Ersoy, S. A., Kılınç, K., Güler, H.A. ve Türkoğlu, S. (2019). Kaygı bozukluğu olan ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyet: kontrollü bir çalışma. *Çukurova Medical Journal*, 44(1), 133-139.
- Çetinkaya, A., Erkut Şahin, Ö. ve Turan, S.G. (2014) Siber zorbalık: Tabular ve kültürel tutum. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 252-259.
- Çiftçi, H. (2018). Siber Zorbalık Davranışları ve Siber Mağduriyet Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(6), 887-897.
- Çiftçi, H. (2018). Öğrencilerin Siber Mağduriyet Düzeylerinin Karşılaştırılması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1536-1567.
- Çivilidağ, A. ve Cooper, H. T. (2013). Ergenlerde siber zorba ve öfkenin incelenmesi üzerine bir araştırma: Niğde ili örneği. *International Journal of Social Science*, 6(1), 497-511.
- Çubukçu, Z. ve Gültekin, M. (2006). İlköğretimde Öğrencilere Kazandırılması Gereken Sosyal Beceriler. *Bilgi*, 37, 155-174.
- Dalmaç- Polat, Z. ve Bayraktar, S. (2016). Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyetle ilişkili değişkenleri incelenmesi. *Mediterranean Journal of Humanities*, 4(1), 115-132.
- Davis, K., Randall D. P., Ambrose, A. ve Orand, M. (2015). I was bullied too': stories of bullying and coping in an online community. *Information, Communication & Society*, 18(4), 357-375.
- Debarati H. ve Jaishankar, K. (2011) Cyber Gender Harassment and Secondary Victimization: A Comparative Analysis of the United States, the UK, and India, *Victims & Offenders*, 6(4), 386-398.
- Demir, S. (2018). Lise öğrencilerinde akıllık telefon bağımlılığının duygusal zekâ ile ilişkisinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Didden, R., Scholte, R.H.J., Korzilius, H., de Moor, J.M.H., Vermeulen, A., O'Reilly, M., Lang, R. ve Lancioni, G.E. (2009) Cyberbullying among students with intellectual and developmental disability in special education settings, *Developmental Neurorehabilitation*, 12(3), 146-151.
- Dilber, Y. (2013). Ergenlerde görülen siber zorba/mağdur yaşantılarının utanç/suçluluk ve intikam duyguları çerçevesinde incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

- Dinç, E.S. (2020). Sosyal medya ortamlarında siber zorbalık: lise öğrencilerinin siber zorbalık deneyimlerinin incelenmesi. *Journal of New Media / Yeni Medya Elektronik Dergi – eJNM*, 4(1), 24-39.
- Doğan, S. ve Şahin, F. (2007). Duygusal zekâ: Tarihsel gelişimi ve örgütler için önemine kavramsal bir bakış. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(1), 231-252.
- Duman, N. ve Bridge, E. (2019a). Siber mağduriyet. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(17), 1157-1178
- Duman, N. ve Bridge, E. N. (2019b). Ergenlerde siber zorbalığa duyarlılığın demografik değişkenler açısından incelenmesi, *Cyprus Turkish Journal of Psychiatry & Psychology*, 1(3), 158-165.
- Duman, N. ve Bridge, E. N. (2020). Cyberbullying victimization: a study of middle and high school students, *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13(29), 466-482.
- Ekşi, F. (2012). Narsistik kişilik özelliklerinin internet bağımlılığı ve siber zorbalığı yordama düzeyinin yol analizi ile incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 12(3), 1683-1706.
- Ekşi, F. ve Ümmet, D. (2013). Bir kişilerarası iletişim problemi olarak internet bağımlılığı ve siber zorbalık: psikolojik danışma açısından değerlendirilmesi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11 (25), 91-115.
- Elmalı, F. (2020). Sosyal ağ siteleri: ergenler, riskler ve tehditlerden korunma stratejileri. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 439-453.
- Erden, O. E. (2017). Lise Öğrencilerinin Siber Zorbalık Davranışlarına İlişkin Okul Yöneticilerinin Görüşleri. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 4(1), 1-26.
- Erdur Baker, Ö. ve Kavşut, F. (2007). Akran zorbalığının yeni yüzü siber zorbalık. *Eurasian Journal of Educational Research*, 27, 31-42.
- Erdur- Baker (2013). Görünümleri ve ilgili değişkenleriyle siber zorba ve siber kurbanlar. I.Türkiye Çocuk ve Medya Kongresi Bildiriler Kitabı. İstanbul: Çocuk Vakfı.
- Erbiçer, E.S. (2019). Siber zorbalık ve siber mağduriyetin sosyal uyuma ve bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, doi: 10.9779/pauefd.559831.
- Ergin, E. (2017). Duygusal zeka özelliği ölçeği-adölesan kısa formu'nun uyarlama çalışması. Yüksek lisans tezi. Selçuk Üniversitesi. Konya.

- Erginsoy, D. (2019). Üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ile duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 47-58.
- Ergün Başak, B. ve Baştürk, E. (2019). Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorbalık Deneyimlerinin Olweus'un Akran Zorbalığı Modeli Çerçevesinde İncelenmesi. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 9(1), 240-278.
- Eroğlu, Y., Aktepe, E., Akbaba, S., Işık, A. ve Özkorumak, E. (2015). Siber Zorbalık ve Mağduriyetin Yaygınlığının ve Risk Faktörlerinin İncelenmesi, *Eğitim ve Bilim*, 40(177), 93-107.
- Estevez, E., Ingles, C. J., Martinez- Monteagudo, M.C. ve Torregrosa, M.S. (2016). Bullying and victimization in adolescence: Characteristics and risk factors, pp. 15-27 (Ed.: Tiffany F. Colby) *Victims and Victimization Risk Factors, Intervention Strategies and Socioemotional Outcomes*, New York: Nova Science.
- Fradhan, R. K., Bhattacharyya, P. ve Goswami, S. (2018). Perceived Quality of Friendship and Life Satisfaction of Students: Role of Emotional intelligence. *Journal of the Indian Academy of Applied Psychology*. 44 (2), 208-217.
- Gámez-Guadix, M., Orue, I., K. Smith, P. T., Calvete, E. (2013). Longitudinal and reciprocal relations of cyberbullying with depression, substance use, and problematic internet use among adolescents. *Journal of Adolescent Health*, 53, 446-452.
- Genç, S.Z. (2005). İlköğretimde sosyal becerilerin gerçekleşme düzeyinin belirlenmesi üzerine bir araştırma. *Kastamonu Eğitim Dergisi*. 13(1), 41-54.
- Goleman, D. (1995). *Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Önemlidir?* İstanbul: Varlık.
- Göldağ, B. (2017). Ortaöğretim kurumlarında öğrenim gören öğrencilerin siber zorbalık ve siber mağduriyet durumları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(54), ISSN: 1307-9581. <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.20175434638>
- Gür, E., Öztürk Altınayak, S. ve Ejder Apay, S. (2019). Duygusal Zekânın Cinsiyet Değişkeni Açısından İncelenmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2), 35-42.
- Hakan, S. (2011). İlköğretim öğrencilerinin farklı zorbalık türleri ile karşı karşıya kalma sıklığının ve boyun eğme davranışı ile durumluk-sürekli öfke ile ilişkisinin karşılaştırılması. *Milli Eğitim Dergisi*. 41(190), 54-71.
- Harrod, N.R. ve Scheer, S. D. (2005). An exploration of adolescent emotional intelligence in relation to demographic characteristics. *Adolescence*, 40(159), 503-512.
- Haura, T. A. ve Ardi, Z. (2020). Student's Self Esteem and Cyberbullying Behavior in Senior High School. *Jurnal Aplikasi IPTEK Indonesia*, 4(2), 89-94.

- Hemphill, S.A., Kotevski, A. ve Heerde, J. A. (2015). Longitudinal associations between cyber-bullying perpetration and victimization and problem behavior and mental health problems in young Australians, *International Journal of Public Health*, 60, 227-237.
- Hinduja, S. ve Patchin J.W. (2008). Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization. *Deviant Behavior*, 29(2), 129-156
- Hinduja, S. ve Patchin, J.W. (2009). Bullying beyond the schoolyards. California. Carwin.
- Hinduja, S. ve Patchin, J.W. (2010). Bullying, cyberbullying, and suicide. *Archives of Suicide Research*, 14 (3), 206-221.
- Hoerteli N., Le Strat, Y., Lavaud, P. ve Limosin, F. (2012). Gender effects in bullying: Results from a national sample. *Psychiatry Research*, 200(2-3), 921-927.
- Horzum, M.B. (2010). Öğretmenlerin Web 2.0 araçlarından haberdarlığı, kullanım sıklıkları ve amaçlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 7(1), 604-634.
- Huang, Y.Y. ve Chou, C. (2010). An Analysis of Multiple Factors of Cyberbullying Among Junior High School Students in Taiwan. *Computers in Human Behavior*, 26, 1581-1590.
- İncelöz Türkileri, N ve Uçanok, N. (2013). Ergenlerde sanal zorbalık: nedenler, duygular ve baş etme yollarının niteliksel analizi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16 (32), 20-44.
- İşmen, E. (2001). Duygusal zekâ ve problem çözme. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13, 111-124.
- Jia, J., Li, D., Li, X., Zhou, Y., Wang, Y., Sun, W. ve Zhao, L. (2018). Peer victimization and adolescent Internet addiction: The mediating role of psychological security and the moderating role of teacher-student relationships. *Computers in Human Behavior*. 85, 116-124.
- Jones, L.M., Mitchell, K.J. ve Finkelhor, D. (2012). Online harassment in context: Trend from three youth internet safety surveys (2000,2005,2010). *Psychology of Violence*, 3(1), 53–69.
- Joonggon, K., Hee, S. S. ve Carter, H. (2020). Unpacking the dynamics involved in the impact of bullying victimization on adolescent suicidal ideation: Testing general strain theory in the Korean context. *Children and Youth Services Review*. 110, 104781.
- Justine Lomas, J., Stough, C., Hansen, K. ve Downey, L. A. (2012). Brief report: Emotional intelligence, victimisation and bullying in adolescents. *Journal of Adolescence*, 35, 207-211.

- Juvonen, J. ve Gross, E. F. (2008). Extending the School Grounds? Bullying Experiences in Cyberspace. *Journal of School Health*, 78(9), 496-505.
- Kalender Kavuk, M., Keser, H. ve Tugun, V. (2019). Ortaokul ve lise öğrencilerinin siber zorbalık görüşleri, deneyimler ve müdahale davranışları. *Eğitim ve Bilim*, 44(198), 183-200.
- Kann, L., Kinchen, S., Shanklin, S. A, vd. (2014). Youth risk behavior surveillance: United States, 2013. *Morbidity and Mortality Weekly Report*, 63(4). Erişim: <http://www.cdc.gov/mmwr>.
- Kenny, U., Sullivan, L., Callagan, M., Molcho, M. ve Kelly, C. (2017). The relationship between cyberbullying and friendship dynamics on adolescent body dissatisfaction: A cross-sectional study. *Journal of Health Psychology*, 23 (4), 629–639.
- Kestel, M ve Akbıyık, C. (2016) Siber zorbalığın öğrencilerin akademik, sosyal ve duygusal durumları üzerindeki etkisinin incelenmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(3), 844-859.
- Kılıç, K. M. (2019). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığı, zorbalık bilişleri ve empati düzeyleri arasındaki ilişkiler. *İlköğretim Online*, 18(2), 549-562.
- Kokkinos, C. M. ve Kipritsi, E. (2012). The relationship between bullying, victimization, trait emotional intelligence, self-efficacy and empathy among preadolescents. *Soc Psychology of Education*, 15, 41–58.
- Kumar, V.L. ve Goldstein, M.A. (2020). Cyberbullying and Adolescents. *Current Pediatrics Reports*, 8, 86–92.
- Kurt- Kaban, G. (2019). Ergenlerde siber zorbalığın insani değerler açısından incelenmesi (Kocaeli Örnekleme). Yüksek lisans tezi, Afyon: Afyonkocatepe Üniversitesi.
- Küçük, S., İnanıcı, M.A. ve Ziyalar, N. (2016). Siber Zorbalık Ölçeği Türkçe Uyarlaması. *Adli Tıp Bülteni*, 22 (3), 172-176 .
- Lacey, B. (2007). Social aggression: A study of internet harassment. Unpublished doctoral dissertation. Long Island University.
- Lantieri, L. ve Goleman, D. (2008). Building emotional intelligence: techniques to cultivate inner strength in children. Printed in Canada. Lenhart, A. (2007). Cyber bullying and online teens, *Pew Internet and American Life*. Erişim: <https://www.pewresearch.org/internet/2007/06/27/cyberbullying/>. 30.03.2020.

- Lenhart, A., Madden, M., Smith, A., Purcell, K., Zickuhr, K. ve Rainie, L. (2011). Teens, kindness and cruelty on social network sites: How American teens navigate the new world of “digital citizenship.” Washington, DC: Pew Research Center’s Internet & American Life Project.
- Lenhart, A., Purcell, K., Smith, A. ve Zickuhr, K. (2010). Social media & mobile internet use among teens and young adults. Erişim: https://www.researchgate.net/publication/286376855_Social_Media_Mobile_Internet_Use_Among_Teens_and_Young_Adults. 20.09.2020.
- Li, Q. (2006). Cyberbullying in Schools: A research of Gender Differences. *School Psychology International*, 27(2), 157-170.
- Li, Q. (2007). New bottle but old wine: A research of cyberbullying in schools. *Computers in Human Behavior*. 23(4), 1777-1791.
- Li, Q. (2010). Cyberbullying in High Schools: A Study of Students’ Behaviors and Beliefs about This New Phenomeon. *Journal of Aggression, Maltreatment& Trauma*. 4(19), 372-392.
- Li, Y., Li, D., Li, X., Zhou, Y., Sun, W., Wang, Y. ve Li, J. (2018). Cyber victimization and adolescent depression: The mediating role of psychological insecurity and the moderating role of perceived social support. *Children and Youth Services Review*, 94,10-19.
- Livazovic, G. ve Ham, E. (2019). Cyberbullying and emotional distress in adolescents: the importance of family, peers and school. *Heliyon*, 5, e01992.
- Lomas, J., Stough, C., Hansen, K. ve Downey, L.A. (2012). Brief report: Emotional intelligence, victimisation and bullying in adolescents. *Journal of Adolescence*, 35(1), 207-211
- Makri- Botsari, E. ve Kaagianni, G. (2014). Cyberbullying in Greek adolescents: The role of parents. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 114, 3241-3253.
- Maboçoğlu, F. (2006). Duygusal Zekâ ve Duygusal Zekânın Gelişimine Katkıda Bulunan Etmenler. Yüksek lisans tezi, Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Macaulay, P.J.R, Steer, O.L. ve Betts, L.R. (2020). Factors leading to cyber victimization, *Emerging Cyber Threats and Cognitive Vulnerabilities* <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-816203-3.00001-0>.

- Machackova, H., Cerna, A., Sevcikova, A., Dedkova, L. ve Daneback, K. (2013). Effectiveness of coping strategies for victims of cyberbullying. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 7(3), article 5. doi: 10.5817/CP2013-3-5
- Machmutow, K., Perren, S., Sticca, F. ve Alsaker, F. D. (2012). Peer victimization and depressive symptoms: Can specific coping strategies buffer the negative impact of cybervictimization? *Emotional and Behavioral Difficulties*, 17(3-4), 403–420.
- Martinez-Monteagudo, M.C., Delgado, B., Ingles, C.J. ve Garcia-Fernandez, J.M. (2019). Cyberbullying in the university setting relationship with family environment and emotional intelligence. *Computers in Human Behavior*, 91, 220–225.
- Martínez-Monteagudo, M.C., Delgado, B., García-Fernández, J.M. ve Rubio, E. (2019). Cyberbullying, Aggressiveness, and Emotional Intelligence in Adolescence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 16, 5079.
- Megias, A., Raquel- Gomez, L., Jose-Gutierrez, C., Cabello, R. ve Berrocal, P.F. (2018). The relationship between aggression and ability emotional intelligence: The role of negative affect. *Psychiatry Research*, 270 (2018), 1074-1081.
- Mesch, G. S. (2009) Parental mediation, online activities and cyberbullying. *Cyberpsychology and Behavior* .12 (4), 387-393
- Metli, G. ve Şirin, T. (2019). Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık, siber mağduriyet ve insani değerleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Ekev Akademi Dergisi*, 23(77), 179-200.
- Mishna, F., Cook, C., Gadalla, T., Daciuk, J. ve Solomon, S. (2010). Cyber bullying behaviors among middle and high school students. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(3), 362-374.
- Mishna, F., Saini, M., & Solomon, S. (2009). Ongoing and online: Children and youth's perceptions of cyber bullying. *Children and Youth Services Review*, 31(12), 1222–1228. <https://doi.org/10.1016/j.chldyouth.2009.05.004>
- Mohammad Farhan Al Qudah, M. F., Al Barashdi, H.S., Abu Hashem, H.M.E., Albursan, I.S., Heilat, M. S., Bakhiet, S.F.A. ve Al Khadher, M.A. (2020). Psychological security, psychological loneliness, and age as the predictors of cyber bullying among university students. *Community Mental Health Journal*, 56, 393–403.
- Narin B. ve Ünal, S. (2016). Siber zorbalık ile ilgili haberlerin türkiye yazılı basınında çerçevelenişi. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 26, 10-21.
- Okumu, M. Kim, Y.K., Sanders, J. E., MAKubuya, T., Small, E. ve Hong, J. S. (2020). Gender-

- Specific pathways between face-to-face and cyber bullying victimization, depressive symptoms, and academic performance among U.S. Adolescents. *Child Indicators Research*, 13, 2205-2223.
- Özdemir, S. (2015). Ergenlerde siber zorbalık ve mağduriyetin, anne-baba ve akran ilişkilerine göre incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Özdemir, M. ve Akar, F. (2011). Lise Öğrencilerinin Siber-Zorbalığa İlişkin Görüşlerinin Bazı Değişkenler Bakımından İncelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 17(4), 605-626.
- Özdemir, Y. (2014). Cyber victimization and adolescent self-esteem: The role of communication with parents. *Asian Journal of Social Psychology*, 17, 255-263.
- Özer, E. (2016). Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeyleri ile siber zorbalığın öğrenciler üzerindeki etkileri ve öğrencilerin siber zorbalıkla baş etme stratejileri. Yüksek lisans tezi. Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Özer, H. (2014). Ortaokul Öğrencilerinin Siber Zorba/Siber Kurban Yaşantıları. *Akademik Bakış Dergisi*, 41, 1-19.
- Özer, G. ve Cemaloğlu, N. (2016). Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık yaşama düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim Yönetimi Araştırmaları (e-kitap)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özkan, L. (2019) Lise öğrencilerinin duygusal zekâ düzeyleri ile psikolojik dayanıklılık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Özyürek, A. (2015). Okul öncesi çocukların sosyal beceri düzeyleri ile anne tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 45, 106-120.
- Palmer, B.R, Gignac, G., Manocha, R. ve Stough, C. (2005). A psychometric evaluation of the mayer-salovey-caruso emotional intelligence test version 2.0. *Intelligence*, 33(3), 285-305.
- Pamuk, M. ve Bavlı, B. (2013). Ergenlerin sanal zorbalıklarının bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. 32(1), 321-338.
- Peker, A. (2014). Ergenlerin siber zorbalıkla başa çıkma davranışlarının cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından incelenmesi. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1(1), 18-32.

- Peker, A. ve Ekinci, E. (2016). Genel öz-yeterliğin siber zorbalıkla başa çıkma davranışları üzerindeki yordayıcı etkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 5(4), 2126-2140.
- Peker, A., Özhan, M. B., & Eroğlu, Y. (2015). Ergenlere yönelik Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği'nin geliştirilmesi. *International Journal of Human Sciences*, 12(1), 569-581.
- Peker, A. (2015). Ortaokul öğrencilerinin siber zorbalık statülerini yordayan risk faktörlerinin incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 40, 57-75.
- Peker, A. ve Güler, N. (2015). Koşullu öz-değer, riskli internet davranışları ve siber zorbalık/mağduriyet arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*. 5(3), 118-129.
- Peker, A., Eroğlu, Y. ve Çitemel, N. (2012). Boyun eğici davranışlar ile siber zorbalık ve siber mağduriyet arasındaki ilişkide cinsiyetin aracılığının incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. 9(1), 205-221.
- Pereira, F., Spitzberg, B.H. ve Matos, M. (2016). Cyber-harassment victimization in Portugal: Prevalence, fear and help-seeking among adolescents. *Computers in Human Behavior*, 62, 136-146.
- Petrides, K. ve Furnham, A. (2001). Trait emotional intelligence: Psychometric investigation with reference to established trait taxonomies. *European Journal of Personality*, 15(6), 425-448.
- Price, M. ve Dalglish (2010). Cyberbullying: Experiences, impacts and coping strategies as described by Australian young people. *Youth Studies Australia*, 29(2), 51-59.
- Razjouyan, K., Mobarake, A. H., Sadr, S. S., Ardestani, S. ve Yaseri, M. (2018). The relationship between emotional intelligence and the different roles in cyberbullying among high school students in Tehran. *Iranian Journal Psychiatry Behavior Sciences*, 12(3), doi: 10.5812/ijpbs.11560.
- Reisoğlu, İ., Gedik, N. ve Göktaş, Y. (2013). Öğretmen adaylarının özsaygı ve duygusal zekâ düzeylerinin problemleri internet kullanımıyla ilişkisi. *Eğitim ve Bilim*, 38(170), 150-165.
- Reyneke, R.R. (2019). A Restorative Approach to Address Cyber Bullying, pp. 340–354. (Eds.: Kowalczyk-Walêdziak, M., Korzeniecka-Bondar, A., Danilewicz, W. Lauwers,
- Robson, C. ve Witenberg, R. T. (2013) The Influence of Moral Disengagement, Morally Based Self-Esteem, Age, and Gender on Traditional Bullying and Cyberbullying, *Journal of School Violence*, 12(2), 211-231.

- Rodriguez, I., van Oosten ve Iguarta, J.J. (2018). A study of the relationship between parental mediation and adolescents' digital skills, online risks and online opportunities. *Computer in Human Behavior*. 82, 186-198.
- Sarısoy, B. ve Erişen, Y. (2018). Öğretmenler için duygusal zekâ becerileri eğitim programının tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi. *İlköğretim Online*. 17(4), 2188-2125.
- Schneider, S.K., O'Donnel, L., Stueve, A. ve Coulter, R.W.S. (2012). Cyberbullying, school bullying, and psychological distress: a regional census of high school students. *American Journal of Public Health*. 102 (1), 171-177.
- Semerci, A. (2017). Lise öğrencilerinin siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının farklı değişkenler açısından incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 25(4), 1285-1300.
- Serin, H. (2012). Ergenlerde Siber Zorbalık / Siber mağduriyet yaşantıları ve bu davranışlara ilişkin öğretmen ve eğitim yöneticilerinin görüşleri. Doktora tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Ševčíková, A., Šmahel, D. ve Otavová, M. (2012) The perception of cyberbullying in adolescent victims, *Emotional and Behavioural Difficulties*, 17(3-4), 319-328.
- Seyis, S., Yazıcı, H., Altun, F. (2013). Ortaöğretim öğrencilerinin motivasyonları ve duygusal zekâları ile akademik başarıları arasındaki ilişki. *Milli Eğitim Dergisi*, 43 (197), 51-63.
- Sezen M. F. ve Murat M. (2018). Ergenlerde akran zorbalığı, internet bağımlılığı ve duygusal zekâ düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 9(16); 160-182.
- Sheriff, S. (2008). Cyber-Bullying: Issues and Solutions for the School, the Classroom and the Home. E- kitap.
- Sincek, D. (2014). Gender differences in cyber-bullying. Conference: SGEM 2014 Scientific Conference on Psychology and psychiatry, sociology and healthcare, education. [özet]. DOI: 10.5593/sgemsocial2014/B11/S1.026
- Sobba, K. N. Paez, R. A. ve Bense, T. (2017). Perceptions of cyberbullying: an assessment of perceived severity among college students. *Tech Trends*, 61, 570-579.
- Srivastava, A., Gamble, R. ve Boey, J. (2013). Cyberbullying in australia: clarifying the problem, considering the solutions. *International Journal of Children's Rights*, 21, 25-45.
- Summak, M. E. (2019). Sosyal ağlarda siber mağduriyet deneyimleri ve sosyal kaygı ilişkisi üzerine bir araştırma, *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 7(16), 851-869.

- Sharma, D., Kishore, J., Sharma, N. ve Duggal, M. (2017). Aggression in schools: Cyberbullying and gender issues. *Asian Journal of Psychiatry*, 29, 142-145.
- Şahin, M. ve Akbaba, S. (2017). *Okulda ve Sanal Ortamda Zorbalık ve Empati*. Ankara: Nobel.
- Şahin, M., Sarı, S.V., Özer, Ö. Er, S.H. (2010). Lise öğrencilerinin siber zorba davranışlarda bulunma ve maruz kalma durumlarına ilişkin görüşleri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, 257-270.
- Tamer, N. ve Vatanartiran, S. (2014). Ergenlerin teknolojik zorbalık algıları. *Online Journal Of Technology Addiction & Cyberbullying*, 1(2), 1-20
- Taştekin, E. ve Bayhan, P. (2018). Ergenler arasındaki siber zorbalığın ve mağduriyetin incelenmesi. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 5(2), 21-45.
- Teimouru, M., Benrazavi, S.T., Griffiths, M.D. ve Hassan, S. (2018). A model of online protection to reduce children's online risk exposure: empirical evidence from Asia. *Sexuality & Culture*, 22(2018), 1205-1229.
- Teng, Z., Nie, Q., Zhu, Z., Guo, C. (2020). Violent video game exposure and (Cyber)bullying perpetration among Chinese youth: The moderating role of trait aggression and moral identity. *Computer in Human Behavior*, 104, 1-10.
- Tokunaga, R. S. (2010). Following you home from school: A critical review and synthesis of research on cyberbullying victimization. *Computers in Human Behavior*, 26, 277-287.
- Topçu, Ç., Erdur- Baker, Ö. ve Çapa- Aydın, Y. (2008). Examination of cyberbullying experiences among turkish students from different school types. *Cyberpsychology & behavior: the impact of the Internet, multimedia and virtual reality on behavior and society* 11(6), 643-8.
- Topçu, Ç. ve Erdur- Baker, Ö. (2016). Zorbalığa uğrayan ergenlerin yardım alma davranışı ve yardım kaynakları. *Ege Eğitim Dergisi*. 1(17), 127-145.
- Tsaousis, I., (2016). The relationship of self-esteem to bullying perpetration and peervictimization among schoolchildren and adolescents: A meta-analytic review. *Aggression and Violent Behavior*, 31, 186–199.
- Tuğrul, C. (1999). Duygusal Zekâ. *Klinik Psikiyatri*, 1, 12-20.
- Tunca, G. ve Geleri, G. (2020). Okul Türleri Açısından Ergenlerde Siber Zorbalık ve Mağduriyet Durumlarının Araştırılması. *Social Sciences Research Journal*, 9 (1), 10-18.
- Tunca, G. (2019). Ortaöğretim öğrencilerinde siber zorbalık ve siber mağduriyet: Ankara ili örneği. Yüksek lisans tezi. Ankara: Hacı Bayram Veli Üniversitesi.

- Tunç, Z. ve Kolburan, Ş. G. (2019). Ergenlik döneminde benlik saygısı ile sigara bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 5(1), 55-70.
- Turnel, A. ve Eldeklioğlu, J. (2019). Lise öğrencilerinde siber zorbalığın yordayıcısı olarak siber mağduriyet ve duygusal zekâ. *İlköğretim Online*, 18(4), 2147-2156.
- TÜİK (2019). Hanehalkı Bilişim Teknolojileri (BT) Kullanım Araştırması. Erişim: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30574>, 26.03.2020.
- Türkileri- İnselöz, N. ve Uçanok, N. Z. (2013). Ergenlerde sanal zorbalık: nedenler, duygular ve baş etme yollarının niteliksel analizi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 16 (32), 20-44.
- Uçar, H.N., Çetin, F. H., Ersoy, S. A., Güler, H. A., Kılınç, K. ve Türkoğlu, S. (2020). Risky cyber behaviors in adolescents with depression: A case control study. *Journal of Affective Disorders*, 200(2020), 51-58.
- Uludağlı- Pekel, N. ve Uçanok, Z. (2005). Akran zorbalığı gruplarında yalnızlık ve akademik başarı ile sosyometrik statüye göre zorba/kurban davranış türleri. *Türk Psikoloji Dergisi*, 20(56), 77-95.
- Uludaşdemir, D. ve Küçük, S. (2019). Cyber bullying experiences of adolescents and parental awareness: turkish example. *Journal of Pediatric Nursing*, 44, 84-90.
- Usta, S. (2017). Üniversite öğrencilerinde internet bağımlılığı ve duygusal zekâ arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek lisans tezi. İstanbul: Beykent Üniversitesi.
- Ünlü, S., Tuna, Y., Özbaş-Anbarlı, Z. ve Tosunay, D. (2019). Ergenlerde empati ve siber zorbalık-siber mağduriyet ilişkisi: Eskişehir’de özel okul öğrencilerine yöneylik bir araştırma, *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 6(17), 37-58.
- Ünver, H. ve Koç, Z. (2017). Siber Zorbalık ile Problemlili İnternet Kullanımı ve Riskli İnternet Davranışı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 15(2), 117-140.
- Völlink, T., Bolman, A.W.C., Dehue, F. ve Jacobs, C.L. N. (2013). Coping with cyberbullying: differences between victims, bully-victims and children not involved in bullying. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 23, 7-24.
- Wade, A. ve Beran, T. (2011). Cyberbullying: The New Era of Bullying, *Canadian Journal of Psychology*, 26 (1), 44-61.
- Yalnızca-Yıldırım, S. ve Cenkseven-Önder, F. (2020). Duygusal Zekâ ve Saldırganlık Arasındaki İlişkide Yaşam Doyumunun Aracı Rolü. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 30-53.

- Yaman, E., Eroğlu, Y. ve Peker, A. (2011). *Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*. İstanbul: Kaknüs.
- Yaman, E., Karakulah, D. ve Dilmaç, B. (2013) İlköğretim ikinci kademe öğrencilerinin değerlerini yordayan iki önemli değişken: Siber zorbalık eğilimleri ve okul kültürü arasındaki ilişki. *Değerler Eğitimi Dergisi*. 11(26), 323-337.
- Yaman, E. ve Peker, A. (2012). Ergenlerin siber zorbalık ve siber mağduriyete ilişkin algıları. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 11(3), 819-833.
- Yaman, E., Eroğlu, Y ve Peker, A. (2011). *Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık*. İstanbul: Kaknüs.
- Yaman, E. ve Sönmez, Z. (2015) Ergenlerin Siber Zorbalık Eğilimleri. *Online Journal of Technology Addiction and Cyberbullying*. 2(1), 18-31.
- Yapça Kaypalı, G. (2017) Dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğunda akıllı telefon bağımlılığı ve duygusal zekâ ile ilişkili özellikler. Uzmanlık tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Ybarra, M. L. (2004). Linkages Between Depressive Symptomatology and Internet Harassment Among Young Regular Internet Users. *Cyberpsychology & Behavior*, 7(2), 247-257.
- Yiğit, M.F ve Seferoğlu, S.S. (2017). Siber zorbalıkla ilişkili faktörler ve olası çözüm önerileri üzerine bir inceleme. *Online Journal of Technology Addiction & Cyberbullying*, 4(2), 13-49.
- Yuhei, U., Takizawa, R., Ohka, M, Yamasaki, H. ve Shimoyama, H. (2020). Cyber bullying victimization and adolescent mental health: The differential moderating effects of intrapersonal and interpersonal emotional competence. *Journal of Adolescence*, 80, 182-191.
- Yurdakavuştu, Y. (2012). İlköğretim öğrencilerinde duygusal zekâ ve sosyal beceri düzeyleri. Yüksek lisans tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Zhou, Z., Tang, H., Tian, Y., Wei, H., Zhang, F., Morrisoni C.M. (2013). Cyberbullying and its risk factors among Chinese high school students. *School Psychology International*. 34, 630-647.

8. EKLER

EK 1. Kişisel Bilgi Formu

A) Cinsiyet 1. Kız

2.Erkek

B) Yaş:

C) Okul Türü: : 1 = Anadolu Lisesi

2= Meslek Lisesi

3= Fen lisesi

4=Güzel Sanatlar Lisesi

5=İmam Hatip Lisesi

D)İnternet Kullanım Süresi: 0) Hesabı Yok

1) 10-30 dk

2) 31-59 dk

3) 1 saat

4) 2 saat

5) 3 saat ve üzeri

EK 2. Siber Mağduriyet Ölçeği (Örnek Maddeler)

1	İnternette bir başkası benim adımlı kullanarak kendisine e-mail hesabı (MSN, Yahoo, Gmail, Mynet gibi) açtı.	EVET	HAYIR
5	Arkadaşlarım ya da başka kişiler benim haberim olmadan internette benim şifrelerimi kullandı.	EVET	HAYIR
10	İnternette benim iznim olmadan bazı sitelerde fotoğraflarımı yayınladılar.	EVET	HAYIR
13	İnternette benimle ilgili gerçek olmayan söylentiler yaydılar.	EVET	HAYIR
18	Cep telefonundan bana tehdit eden mesajlar gönderdiler.	EVET	HAYIR

EK 3. Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Ölçeği (Örnek Maddeler)

	Hiçbir zaman	Bazen	Genellikle	Her zaman
1.Olup bitenler hakkında güvendiğim biriyle konuşurum.	1	2	3	4
5.Öğretmenime ne yapabileceğim konusunda danışırım.	1	2	3	4
10.Böyle davranan kişileri davranışının yanlış olduğu konusunda uyarırım.	1	2	3	4
15.Kişisel hesaplarımın şifrelerini başkaları ile paylaşmam.	1	2	3	4
17.Tanımadığım sitelerden uzak durmaya çalışırım.	1	2	3	4

EK 4. Duygusal Zekâ Özelliği Ölçeği–Adölesan Kısa Formu (Örnek Maddeler)

Lütfen aşağıdaki her ifadeyi, o ifadeye katılma ya da katılmama derecenizi en iyi yansıtan rakamın üzerine “X” işareti koyarak cevaplayınız.	Hiç Katılmıyorum							Tamamen Katılıyorum
	1	2	3	4	5	6	7	
1 = Hiç Katılmıyorum, 7 = Tamamen Katılıyorum arasında yedi cevap seçeneğiniz vardır. Katılıp katılmadığınızdan çok emin değilseniz 4’ e yakın bir numara seçin. Lütfen her bir ifade için kendinizi en iyi yansıtan rakamı işaretleyin.								
Hızlı ve dikkatli ilerleyin. <i>Doğru ya da yanlış cevap yoktur.</i>								
1.Başkalarıyla duygularımı paylaşmak benim için kolaydır.	1	2	3	4	5	6	7	
6.Bazen tüm hayatımın çok mutsuz geçeceğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5	6	7	
8.Stresle baş edebilirim.	1	2	3	4	5	6	7	
12.Kendimi iyi hissediyorum.	1	2	3	4	5	6	7	
15.Düşüncelerimi kontrol etmeye çalışırım ve her şey için çok fazla endişelenmem.	1	2	3	4	5	6	7	

EK 5. Etik Kurul İzni

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
KARARLARI

TOPLANTI TARİHİ 12.02.2019
TOPLANTI NO : 2019/03

Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu toplanmış ve aşağıdaki kararı almıştır.

Karar 1:

27/01/2019 tarih ve 4196 sayılı Prof.Dr.Arzu ÖZYÜREK 'in dilekçe ve ekleri görüşüldü.
Karabük Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof.Dr.Arzu ÖZYÜREK'in danışmanlığında yürütülen “Ergenlerde Siber Mağduriyet ve Siber Zorbalıkla Başa Çıkma Becerilerinin Duygusal Zeka ile İlişkinin incelenmesi ” konulu çalışma kapsamında uygulanmak üzere ekte sunulan anket çalışmasının etik kurallara uygunluğu oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

ASLİ GİBİDİR

Prof. Dr. Zeki TEKİN
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurul Başkanı

EK 6. Araştırma İzni

Evrak Tarih ve Sayısı: 16/04/2019-8424

T.C.
MUŞ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 63326527-355.01-E.7289074
Konu : Araştırma İzni Rabia ELİÇORA

10.04.2019

KARABÜK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
(Genel Sekreterliğine)

İlgi :Karabük Üniversitesi 05.03.2019 tarih E-2605 sayılı yazısı.

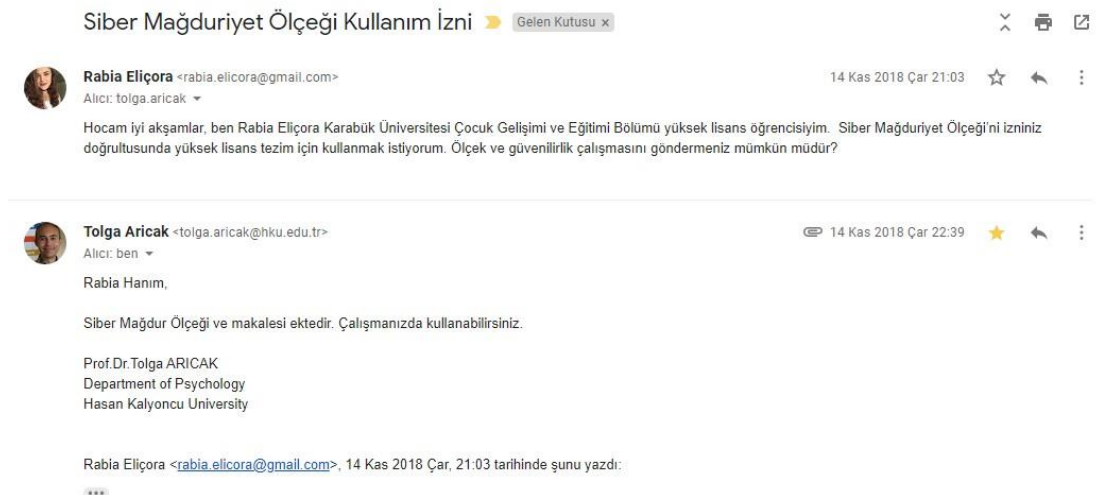
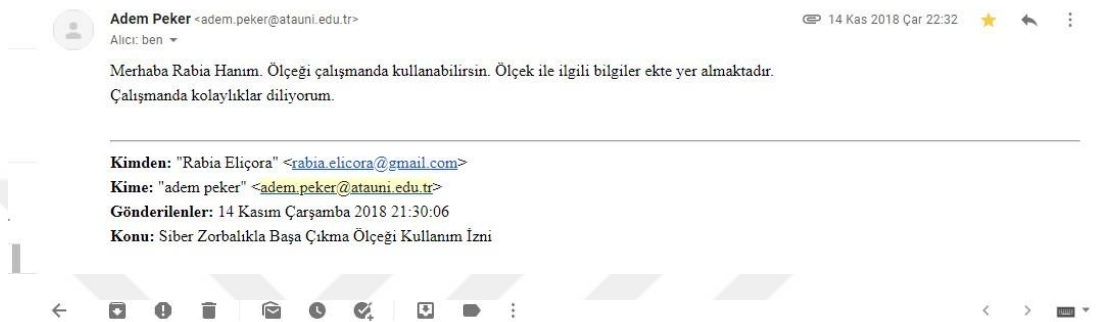
İlgi yazınız doğrultusunda Üniversitenizde yüksek lisans yapmakta olan Rabia ELİÇORA ın çalışması ilimiz okullarında yapılması hususunda Müdürlüğümüzden izin talebinde bulunulmuştur. Milli Eğitim Müdürlüğümüz bünyesinde bulunan "Anket ve Araştırma izni komisyonu"muzca derslerin aksatılmadan ve gönüllülük esasına göre araştırmanın okullarımızda yapılması uygun görölmüştür.

Bilgilerinize arz ederim.

Metin İLCİ
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek: Olur yazısı

Ek 7. Ölçek Kullanım İzni

9. ÖZGEÇMİŞ

Rabia ELİÇORA, 1994 yılında Zonguldak doğumludur. İlköğretim ve lise eğitimini yine aynı şehirde tamamladı. Çocuk Gelişimi lisans eğitimini 2017 yılında Karabük Üniversitesi'nde tamamlayarak 2018 yılında Muş Selcen Hatun Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Öğretmeni olarak çalışmaya başladı. Halen bu görevine devam etmektedir.

